INSTITUTUL REVOLUȚIEI ROMÂNE
DIN DECEMBRIE 1989

Caietele Revoluției

Nr. 1(75)/2019

Revistă de istorie și comunicare dedicată Revoluției române din decembrie 1989

Colegiul Științific:
Acad. Dan BERINDEI
Acad. Răzvan THEODORESCU
Prof. univ. dr. Dumitru MAZILU
Conf. univ. dr. Adrian NICULESCU
Prof. univ. dr. Constantin HLIHOR
Prof. univ. dr. Alexandru OȘCA

Redacția:
Elena DIACONU – redactor șef
Anamaria SIMA
Andreea Iuliana BĂDILĂ
Alexandru GRIGORIU
Cristian CHIRCA

Corector: Sorin STAICU

Tehnoredactare: Alina VLĂSCEANU

ISSN 1841 – 6683
ISSN-L 2284 - 7022

Această revistă respectă libertatea de gândire, de opinie şi de expresie a colaboratorilor săi!

Responsabilitatea asupra conţinutului materialelor publicate revine în exclusivitate autorilor. Materialele nepublicate nu se restituie.

Reproducerea integrală sau parţială a textului fără acordul IRRD‘89 este interzisă şi se pedepseşte conform legii.

Fotografiile provin din Arhiva IRRD ’89 şi fototeca Agerpres / internet.

Adresa redacției:

Str. C. A. Rosetti nr. 33
sector 2, Bucureşti
tel. 021.311.9980
fax: 031.105.9461
contact@irrd.ro

Tipar executat la Semne ’94 SRL.

SUMAR

EDITORIAL

5 Gelu Voican VOICULESCU
Revoluție și legitimitate

DOSAR: DECEMBRIE 1989

9 Emil ȘIMĂNDAN
Revoluția română din decembrie 1989, din Arad (II)

INTERVIURI

20 Constantin CORNEANU
DIA, între loialitate și suspiciune (I)

PUNCTE DE VEDERE

27 Viorel DOMENICO
Oda bucuriei. De la teroriștii de ieri la corupții de azi

29 Șerban CIONOFF
Revoluția română în direct, din Coreea de Nord

33 Marian ENACHE
Evoluția sistemelor electorale în România modernă și contemporană

SEMNAL EDITORIAL

38 Vladimir PASTI
Bazele paradigmatice ale cercetării Revoluției române din decembrie 1989

IN MEMORIAM

46 Emil Cico DUMITRESCU

LANSARE DE CARTE/DEZBATERE

47 *1848-1989: De la Primul la Noul '48*

STUDII

50 Constantin CORNEANU
Opoziția față de regimul Ceaușescu la începutul anului 1989

CRONICI

65 Anamaria SIMA
Lavinia Betea, Ultimul an din viața Elenei Ceaușescu. Agenda Tovarășei în 1989

69 Mihai ZAMFIR
Istorie și literatură

71 Ioan-Aurel POP
Adrian Niculescu și „noul 1848"

74 ACTIVITĂȚI

85 BIBLIOTECA IRRD 1989

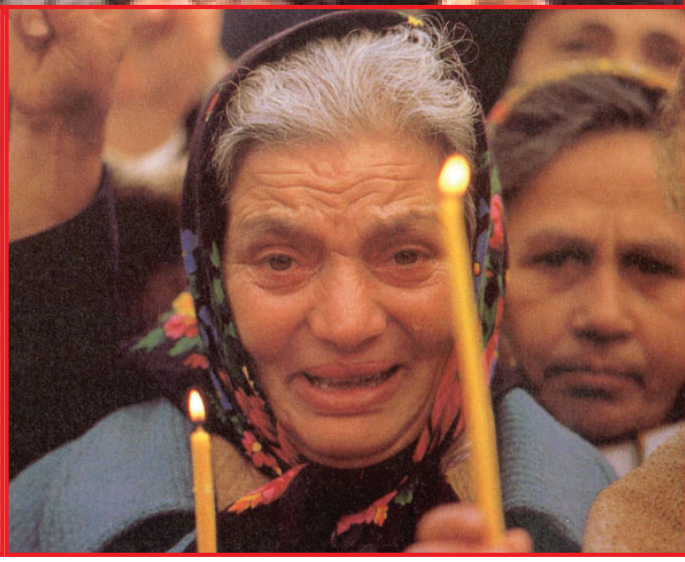

EDITORIAL

Gelu Voican VOICULESCU

REVOLUȚIE ȘI LEGITIMITATE

În documentul fondator al Revoluției române – *Comunicatul către Țară al Consiliului Frontului Salvării Naționale (CFSN)* – momentul zero al noii orânduiri, este cel în care s-a rostit enunțul esențial: ***întreaga putere în stat este preluată de CFSN***. Asta după ce cu câteva propoziții înainte se anunțase abolirea principalelor structuri de putere: Guvernul, Consiliul de Stat etc.

Prin publicarea în Monitorul Oficial, Partea I, nr. 1/22 decembrie 1989, a *Comunicatului către Țară al Consiliului Frontului Salvării Naționale (CFSN)*, difuzat public în aceeași zi, la orele 23, s-a anunțat înlăturarea instituțiilor regimului anterior, în contextual abandonării puterii politice a conducerii statului de către Secretarul general al PCR – Nicolae Ceaușescu: Guvernul, Consiliul de Stat etc.

Acest Comunicat reprezintă debutul unei noi orânduiri, înscriind firesc un enunț esențial al **puterii revoluționare**, susținută de voința populară și sprijinită prin adeziunea Armatei: ***întreaga putere în stat este preluată de CFSN***.

Orice proclamație fondatoare trebuie să fie rostită public, iar apoi, exprimată și în scris. Atât prin proclamarea publică a acestui act întemeietor, cât și prin publicarea în Monitorul Oficial, noua putere revoluționară este omologată juridic, intrând în istorie.

(Întrucât, s-a speculat fără rigoare documentară că după fuga soților Ceaușescu, cu helicopterul, de pe acoperișul CC-ului, la ora 12:08, s-ar fi constituit de fapt, o putere militară, vom deschide o amplă paranteză. Asemenea argumentații deficitare se sprijină pe ordinele telefonice militare nr. 38 și nr. 39, date din M.Ap.N., în jurul orei 13:30. Despre primul, atribuit greșit gen. Ilie Ceaușescu, adjunct al ministrului apărării și șef al Consiliului Politic Superior al Armatei, s-a susținut că acesta ar fi recomandat Armatei să execute numai ordinele Comandantului suprem și ale primilor secretari ai județelor care prezidau Comitetele de apărare județene, în urma introducerii stării de necesitate. În realitate, fratele lui Nicolae Ceaușescu a transmis într-adevăr, un asemenea ordin telefonic, dar cu nr. 37, însă la ora 11 (când Ceaușescu nu fugise). Ordinul telefonic nr. 38, dat la ora 13:30, nu fusese emis de acesta și nici nu cuprindea precizarea finală.

În schimb, în ordinul telefonic nr. 39 – transmis imediat după cel anterior, de gen. V. A. Stănculescu, și el adjunct al ministrului apărării –, se preciza că Armata execută numai ordinele ministerului apărării.

Diferența este evidentă, dar cum ministrul apărării, gen. Vasile Milea, murise în dimineața zilei de 22 decembrie 1989, în împrejurări încă neelucidate nici după 30 de ani, succesiunea la ministerul apărării nu era sigură. Gen. V. A. Stănculescu a susținut că în jurul orei 10:25, Nicolae Ceaușescu l-ar fi numit ministrul apărării. Însă fiind o decizie exprimată doar verbal, valabilitatea sa era nulă.

Conform normelor militare, în absența ministrului apărării, funcția acestuia trebuia preluată automat de către șeful de Stat Major al Armatei, respectiv, de gen. Ștefan Gușe care era pe drum, venind de la Timișoara.

S-a susținut absolut neîntemeiat că gen. V. A. Stănculescu a deținut puterea în stat câteva ore, iar apoi ar fi predat-o în jurul orei 16, lui Ion Iliescu, venit la M.Ap.N., însoțit de revoluționari. Or, gen. V. A. Stănculescu n-a făcut decât să-l întâmpine pe scările M.Ap.N. Faptul că l-a salutat cu mâna la chipiu nu poate însemna transmiterea puterii...

Prin acest ordin telefonic nr. 39, gen. Victor Atanase Stănculescu, alt adjunct al ministrului apărării și totodată șef al Departamentului Înzestră-

rii Armatei, n-a făcut altceva decât să-l priveze de dimensiunea puterii militare pe Nicolae Ceaușescu care părăsise sediul CC al PCR, formal rămânând însă deocamdată comandant suprem. Oricum, mai existau efectivele trupele de Securitate (15.000 de militari bine instruiți, nefăcând munci agricole...), comandate de gen. Grigore Ghiță, aparținînd Ministerului de Interne care mai avea în subordine grănicierii și forțele de ordine ale miliției.

Pe de altă parte, el nu proclamase niciodată public preluarea întregii puteri de stat. Este exclus ca acest ordin telefonic, transmis doar la nivelul formațiunilor militare, să fie echivalat cu proclamarea preluării autorității de stat, mai ales, că însăși acest ordin intern – valabil doar în cadrul Armatei –, era destul de ambiguu, referindu-se la ministerul apărării, despre al cărui ministru se anunțase deja public că murise...)

Forma noii puteri revoluționare era CFSN, iar actele normative adoptate de către acesta aveau o forță și o valabilitate juridică neîndoielnică. Având vocație normativă, decretele-legi și decretele simple edictate în perioada 22-27 decembrie 1989, înscriu caracterul obligatoriu necesar legiferării cu eficacitate a măsurilor adoptate de noua putere instituită prin Revoluție. Atât ca redactare, cât și ca tehnică legislativă, ele se încadrează cerințelor unui regim statal ce se reinstaura firesc.

În afară de două decrete-legi și de patru decrete simple, până la 27 decembrie 1989, CFSN a mai dat și cinci comunicate care, fiind transmise la radio, la televiziune și în presa scrisă, erau mai bine cunoscute de opinia publică, decât textele apărute în Monitorul Oficial, mai puțin receptate de populație.

Care era însă legitimitatea autorității CFSN-ului și care era temeiul constituțional al acesteia?

Puterea instituită la 22 deccembrie 1989 este, prin urmare, o **putere revoluționară**, susținută de voința populară și sprijinită prin adeziunea Armatei, așa cum am menționat mai sus. S-a manifestat atunci puterea constituantă a poporului român, având ca efect răsturnarea ordinii de drept existente și înlăturarea de la conducere a șefului statului. Ordinea politică și constituțională anterioară era – ***de facto*** –, dominația discreționară a Partidului Comunist Român (PCR) și – ***de jure*** –, Constituția din 21 august 1965 care-și pierduse de la sine caracterul de lege fundamentală, din moment ce art. 3 se referea la PCR, ca forță politică principală, iar întreg titlul III (art. 42-76) se referea la organele supreme ale puterii de stat: Marea Adunare Națională, Consiliul de Stat, Președinția, adică, instituțiile care tocmai fuseseră abolite prin *Comunicatul către Țară al CFSN*.

Pretinsa legitimitatea pe care se baza sistemul totalitar al lui Nicolae Ceaușescu se întemeia pe falsa popularitate a regimului, simulată propagandistic prin spectacolul public, regizat de activiștii partidului comunist. La asta se mai adăuga și votul obținut de Frontul Democrației și Unității Socialiste (FDUS), cu o majoritatea covârșitoare (99,9 % ...) în alegerile periodice pentru Marea Adunare Națională (MAN).

În speranța obținerii, din partea mulțimilor adunate în fața Comitetului Central al Partidului Comunist Român, a susținerii politicii sale precum la 21 august 1968, Nicolae Ceaușescu le-a convocat din nou, la 21 decembrie 1989, în același loc. Este de notorietate că în acea dimineață, mai multe coloane de manifestanți au fost întoarse înapoi, Ceaușescu fiind sfătuit să contramandeze mitingul, însă la scurtă vreme s-a răzgândit, iar oamenii au fost rechemați în piața CC-ului, unde mitingul a început abia la ora 11:50.

Deși adunarea fusese convocată într-un „cadru organizat", de data aceasta, mulțimile adunate au rămas inerte, refuzând practic să participe la circul aclamator pe care îl așteptau **tovarășii**, întrerupându-i cuvântarea. Chiar dacă Nicolae Ceaușescu și-a reluat discursul, pe fundalul unor false ovații, anterior înregistrate la alte adunări și difuzate după benzile de magnetofon arhivate în acest scop, falsificarea n-a prins, anunțul făcut de mărire a alocației a fost întâmpinat cu huiduieli, iar mitingul s-a spart. O parte din participanți, deveniți de acum contestatari pe față ai regimului, s-au îndreptat spre hotelul Intercontinental, la intersecția cu str. Batiștei, deoarece prezența în hotel a ziariștilor străini, îi făceau pe revoluționari să se creadă mai la adăpost în acest loc față de o așteptată represiune.

Protestul mulțimilor, departe de a se opri doar la Nicolae și Elena Ceaușescu, aflați în fruntea partidului și a statului, s-a extins împotriva întregii ordini politice și constituționale a statului socialist de la acel moment.

Dovadă că, în aceeași zi, câteva ore mai târziu, mulțimile au reconfirmat respingerea categorică a continuării sistemului totalitar socialist existent, este faptul că au primit cu satisfacție, anunțul făcut de Ion Iliescu din același balcon al CC-ului, privind

organizarea de alegeri libere în primăvara anului 1990 și au scandat fără echivoc: ***fără comuniști, fără comuniști!***

Acesta este izvorul **legitimității** noastre, încă dinaintea proclamării *Comunicatului către Țară al CFSN*. Voința negativă manifestată printr-o revoltă populară generalizată, a refuzat în bloc întregul sistem politic comunist totalitar. În urma *Comunicatului către Țară al CFSN* din 22 decembrie 1989, s-a instaurat o putere revoluționară – CFSN devenind deținătorul puterii în stat.

Desigur, se poate obiecta că **revoluție** și **legitimitate** nu sunt concepte tocmai compatibile. În realitate însă, susținerea populară directă a conferit noii puteri revoluționare o legitimitate democratică.

Legitimitatea primilor participanți ieșiți din rândurile mulțimii, asumându-și toate riscurile unui eșec al protestului popular – transformat în revoluție –, decurge din voința sutelor de mii de manifestanți prezenți în stradă pe întreg teritoriul țării.

Starea de revoluție este, în primul rând, o stare excepțională. În contextul celor arătate până acum, adevărul Revoluției din decembrie 1989, în simplitatea sa, apare neverosimil.

În legătură cu compatibilitea dintre revoluție și legitimitate, o analiză foarte instructivă pe această temă a fost făcută de un eminent jurist – Grigore Geamănu – care a publicat în Franța, o lucrare intitulată semnificativ – ***La résistence à l'oppression et le droit à l'insurrection*** *(Rezistența la opresiune și dreptul la insurecție)*, apărută la *Editions Domat-Moncrestier, F. LOVITON & Cie*, Paris, 1933. (Ca o ironie a sorții, o asemenea lucrare apărea în 1933, anul în care Hitler ajunsese la putere în Germania...)

Cartea are 310 pagini și – prin vechimea sa –, este exclusă orice fel de prezumție de subiectivism legată de Revoluția română din 22 decembrie 1989. Grigore Geamănu (1903-1985) este autorul a mai multor cărție de drept internațional care, grație prestigiului său de specialist, a fost trimis după război ambasador în Elveția și în Turcia, iar apoi, membru al Consiliului de stat, numit magistrat la Curtea de Arbitraj de la Haga. (IRRD 1989 își propune, în acest an aniversar, să editeze o traducere a lucării.)

Autorul care tratează la un nivel doct legitimitatea dreptului la insurgență, ca ripostă la excesele unui regim de cruntă opresiune, exercitată de o putere discreționară, frizând arbitrariul cel mai excesiv, ajunge să teoretizeze începutul unei revoluții sub forma unei insurecții, justificată astfel drept legitimă din punct de vedere juridic.

În toată această problematică important este conceptul de **libertate** – definitoriu pentru ființa umană. Rostul statului modern este instituționalizarea ***recunoașterii reciproce***, în legătură cu care Hegel spunea cândva că fiecare ființă umană, fiecare individ, trebuie să fie recunoscut în umanitatea sa, de către toți ceilalți. Asta echivalează cu recunoașterea fiecărui individ în **libertatea** sa, de către toți ceilalți. Într-o societate cu adevărat democratică, **statul** garantează, juridic și efectiv, libertatea reală a cetățenilor, procedând însă și la limitarea acesteia, în sensul în care statul asigură că libertatea unuia nu încalcă libertatea celuilalt.

Cum întregul este mai mult decât suma părților, *scopul organizării statale este tocmai agregarea părților într-un întreg*. Tema legitimității, se corelează cu concepția hegeliană conform căreia *ideea dreptului este* ***libertatea***, împreună cu corolarul acesteia, după care *sistemul dreptului este domeniul* ***libertății împlinite***. Însă temelia și temeiul oricărui **stat** autentic este transcendența principiului său de *autoritate,* de ***legitimitate*** și de *suveranitate*. Atunci, **statul** se prezintă ca o întrupare a unei **idei** și a unei **puteri**, deosebindu-se de orice asociație naturală sau de „drept natural". Un exemplu de idee fondatoare este **națiunea** care reprezintă un **principiu spiritual**, a cărui neconștientizare ne-ar face să fim doar o sumă de indivizi. Iar națiunea este justificarea statului. Suveranitatea fiind transferată de la stat la națiune care astfel conduce statul, acesta devenind efectiv, expresia voinței națiunii.

Statul nu este o ficțiune ideală, garantând individului libertăți reale, ci este manifestarea a unui ordin superior de realitate, sub forma **puterii**. Iar ***legitimitatea*** nu există ca atare, decât dacă e transmisă de la un nivel superior de realitate. Esența **puterii** în **stat** este supraumană. Ar trebui aprofundat ce înseamnă efectiv **Auctoritas** (înțeles ca **summa potestas**) sau **Imperium**, dar asemenea considerații ar depăși cadrul acestei analize...

În urma *Comunicatului către Țară al CFSN* din 22 decembrie 1989, actul fondator – fundamental pentru reconstrucția politico-economică a României – nimeni n-a contestat CFSN-ului deținerea efectivă a puterii și controlul acesteia – într-un cuvînt, **legitimitatea** –, dobândită printr-un act revoluționar, expresia unui amplu deziderat național.

N-a existat vreo altă acțiune rivală întreprinsă de alți contestatari ai vechiului regim socialist și a rolului PCR în societatea existentă până la 22 decembrie 1989, nici vreo pretenție sau opoziție din partea structurilor de comandă ale M.Ap.N.

CFSN a avut o adeziune directă a maselor de demonstranți; Ion Iliescu a fost aclamat atunci când, la data de 22 decembrie 1989, a vorbit mulțimii adunată în piață, în jurul orelor 17, din balconul CC-ului. Prezența gen. Ștefan Gușe, șeful Statului Major al Armatei, vorbind după Ion Iliescu, Sergiu Nicolaescu și Dumitru Mazilu, a fost semnificativ, exprimând susținerea Armatei.

În prima etapă – numită de prof. Tudor Drăganu, a ***puterii revoluționare difuze –,*** CFSN a manifestat exercitarea prerogativei de ordin legislativ emițând decrete-legi, decrete simple, în mod direct, deoarece n-avea structuri și proceduri pentru adoptarea actelor normative.

În urma Decretului-Lege nr. 2/27 decembrie 1989 (publicat în MO nr. 4/27 decembrie 1989), privind diferențierea structurilor politice: a fost constituit guvernul, au fost numite diversele comisii etc. (Decretului-Lege nr. 1, tot din 27 decembrie 1989, publicat în același MO, se referea la abrogarea unor reglementări anterioare.)

Odată cu Decretul-Lege nr. 2/27 decembrie 1989, s-a intrat în ceea ce a numit același profesor de drept constituțional – etapa ***puterii revoluționare organizate***.

Ca document programatic fondator *Comunicatul către Țară al CFSN,* din seara zilei de 22 decembrie 1989, conținea un mesaj politic cu o incontestabilă semnificație constituțională. Este clar că CFSN, ca organ al puterii revoluționare, nu era nicicum legat de Constituția din 21 august 1965, precum și de regatul legilor în vigoare înainte de Revoluție.

În etapa difuză a puterii revoluționare, CFSN a emis cele două decrete-legi menționate, ambele apărute MO nr. 4/ 27 decembrie 1989, și încă patru decrete simple:

– Decretul nr. 1/26 decembrie 1989, privind numirea d-lui Petre Roman, în funcția de prim-ministru al Guvernului României;

– Decretul nr. 2/27 decembrie 1989, privind rechemarea din rezervă a gen. Nicolae Militaru;

– Decretul nr. 3/27 decembrie 1989, privind numirea gen. Nicolae Militaru în funcția de ministru al Apărării Naționale;

– Decretul nr. 4/27 decembrie 1989, privind trecerea Departamentului Securității Statului (DSS) în subordinea Ministerului Apărării Naționale.

Pe lângă aceste acte normative, CFSN a mai publicat 5 comunicate:

– ***Comunicatul către Țară al CFSN*** (MO nr. 1/22 decembrie 1989), actul întemeietor al noii orânduiri, bazată pe pluralismul partidelor politice și pentru democrația parlamentară;

– Comunicatul din 25 decembrie 1989 (MO nr. 2/25 decembrie 1989);

– Comunicatul din 25 decembrie 1989 (MO nr. 3/26 decembrie 1989);

(Ambele referitoare la judecarea, condamnarea și executarea soților Ceaușescu la ora 14 :50 și anunțată la radio și televiziune la ora20:45.) ;

– Comunicatul din 26 decembrie 1989 (MO nr. 4/27 decembrie 1989), referitor la structurile și comisiile CFSN;

– Comunicatul din 26 decembrie 1989 (MO nr. 4/27 decembrie 1989), pentru predarea armelor până la data de 28 decembrie 1989, ora 17:00.

În afară de întocmirea și publicarea acestor acte, CFSN, n-a exercitat practic puterea executivă în stat, fiind hărțuit de atacurile unei guerile urbane insidioasă și ubicuă care-și ascundea lașitatea în spatele lunetei. Conducerea CFSN s-a deplasat de la M. Ap. N., la Televiziunea română (care se autointitulase cu mândrie, liberă...), pentru ca populația să se convingă de existența la vârf, a unei echipe responsabile, evitându-se astfel haosul și riscul căderii în anarhie.

Or, tocmai în această perioadă frământată, dintre 22 decembrie 1989 și seara zilei de 25 decembrie 1989, când s-a anunțat execuția cuplului Ceaușescu, și-au pierdut viața 862 de persoane din rândurile revoluționarilor ieșiți în piețe și în alte locuri publice. Aceștia erau camarazii noștri, cei care constituisem CFSN la 22 decembrie 1989 și am rostit *Comunicatul către Țară al CFSN*, difuzat din aceeași seară. După anunțul sentinței procesului de la Târgoviște care a dat curs unui deziderat unanim, nu s-au mai înregistrat morți.

Cu toate concluziile care rezultă din această coincidență, acum, după 30 de ani... a fost posibilă inculparea președintelui și directorului general al IRRD, pentru crime contra umanității, cu toate că această infracțiune nu figura în Codul Penal în vigoare atunci, în decembria 1989!

*

Revoluția română din decembrie 1989 din Arad (II)

(Revoluția „de sânge”)

22 - 25 DECEMBRIE ’89

Emil ȘIMĂNDAN

Declanșarea diversiunii în Arad

În seara zilei de 22 decembrie se încheie cea de-a doua etapă a Revoluției din Decembrie 1989 la Arad, respectiv **„revoluția de catifea”,** nonviolentă, și începe cea de-a treia etapă, pe care am numit-o violentă, **„revoluția de sânge”,** care durează până după 25 decembrie 1989, când au fost executați soții Ceaușescu (însă ultimele focuri de armă s-a auzit până în 28 decembrie).

La scurt timp după preluarea puterii de către Comitetul Frontului Democratic Român, în după-amiaza zilei de 22 decembrie a început o diversiune concentrată, care a luat prin surprindere pe toată lumea. Analizând evenimentele din decembrie 1989 de la Arad am constatat că întreaga diversiune s-a desfășurat pe mai multe paliere. Primul palier a fost la nivelul înspăimântării populației, apoi, al doilea pentru intimidarea primei structuri de putere create de revoluționarii care au intrat în sediul fostului Comitet Județean Arad al PCR, iar al treielea palier a fost la nivelul structurilor militare, de apărare, care au primit o serie de informații și ordine contradictorii. Toate cele trei nivele de diversiuni au fost orchestrate de cineva care a acționat din umbră, fără să mai poată fi depistat până în prezent.

Revenind la evenimentele din Arad, consemnăm faptul că la circa două ore de la preluarea puterii locale au început să apară primele zvonuri alarmante că există forțe ascunse care îl vor apăra pe Ceaușescu și că acestea vor ataca noile structuri ale puterii. Sub influența Televiziunii Libere de la București, lumea începea să vorbească despre trupe de comando speciale, respectiv despre „teroriști”.

La ora 15.20 a apărut zvonul că apa este otrăvită în orașul Arad! Avertismentul a fost rostit de la balconul Consiliului, de unde, cu puțin timp în urmă, liderul revoluției din acest oraș, actorul Valentin Voicilă, a declarat Aradul oraș liber, apoi s-au perindat la microfon o mulțime de vorbitori. *„După un timp, după ce a apărut zvonul că apa este otrăvită, nu știu exact cât timp a trecut – ne-a mărturisit revoluționara Ofelia Călugăru – când tocmai aveam eu microfonul în mână, a venit o informație care ne-a liniștit. S-a apropiat de mine un domn, care mi-a spus: „Mă numesc Trifa Ioan și am venit să vă anunț că apa nu este otrăvită în Arad, personal vin de la laborator, unde mi s-a confirmat acest lucru!”. Atunci am anunțat oamenii din piață să fie liniștiți că la analizele făcute la laborator s-a constatat că apa în Arad nu este otrăvită! Informațiile corecte alternau cu cele panicarde. După ce s-a lăsat întunericul a venit o altă persoană care mi-a spus: „Anunță lumea că se trage în Arad, cheamă oamenii să se întoarcă în piață!”* [1].

1. Emil Șimăndan, **Întrebătorul din Agora. Revoluția Română din Decembrie’89 din Arad**, *Ed. Fundației „Ioan Slavici”*, Arad, vol.I, p.191.

Asemenea zvonuri alarmiste au început să se intensifice pe măsură ce se apropia noaptea de 22 spre 23 decembrie. În aceste condiţii noul Comitet al puterii locale a solicitat tot mai imperativ sprijinul militarilor ca să asigure paza clădirii Consiliului şi a principalelor obiective din oraş, precum Aeroportul (unde a fost trimis un detaşament de militari aflat sub comanda cpt. Vasile Heredea), Uzina de apă, Uzina electrică, Spitalele Judeţean şi Municipal, PTTR, podurile de peste râul Mureş şi podul de peste linia de cale ferată de la Gara CFR Arad, Tipografia şi Combinatul chimic – obiectiv deosebit de periculos, unde o explozie la tancurile de amoniac ar fi distrus cel puţin jumătate din oraşul Arad!

Datorită posturilor de Radio şi TV din Bucureşti, s-a răspândit şi în Arad sintagma „teroriști-securiști", încât la insistenţele revoluţionarilor la ora 17.30, mr. Marcu Dumitru – comandantul UM 01380, cu acordul Marii Unităţi de la Oradea, a trimis un detaşament comandat de mr. Micu Ioan, locţiitorul Şefului de Stat Major, la sediul Inspectoratului Judeţean MI, unde acesta a luat în primire întreg personalul pe care l-a găsit acolo, cu tot armamentul din dotare. Acţiunea s-a desfăşurat fără împotrivire. Au fost inventariate şi sigilate birourile, depozitele de armament şi muniţie, parcul auto.

Revoluţionarii s-au gândit să o aducă pe fosta prim-secretară din UM Cetate la sediu pentru a fi interogată, dacă cunoaşte despre vreun plan care se aplică pentru salvarea lui Ceauşescu? Ea a început să plângă, spunea că nu ştie nimic. S-a încercat, de asemenea, aducerea comandanţilor Inspectoratului Judeţean MI şi Securităţii, col. Sălceanu şi col. Răşină, la sediu pentru acelaşi lucru, dar ei nu au mai putut fi găsiţi după ce au plecat de la întâlnirea din cursul după-amezii cu membrii Frontului Democratic Român. A fost chemat apoi col. Mihail Cioflică, şeful Miliţiei judeţene, care a promis că va colabora cu noua putere, depunând, în balconul Consiliului, un jurământ de loialitate faţa de revoluţionari[2].

Temuţii generali Nuţă şi Mihalea de la Timişoara sosesc la Arad

În seara şi noaptea zilei de 22 decembrie 1989 – se arată în *Raportul Comisiei Senatoriale privind acţiunile desfăşurate în Revoluţia din decembrie 1989 în municipiul Arad*, apărut în volumul „*Simpozionul Decembrie '89 – mărturii pentru istorie*", Buc., 1997, pp. 386–406 şi în „*Cartea Revoluţiei Române – Decembrie '89*" de Sergiu Nicolaescu, Ed. „Ion Cristoiu", Buc., 1999, pp. 352-354 – că Aradul a fost teatrul de desfăşurare a unei ample acţiuni de diversiune psihologică, care a născut şi întreţinut o psihoză teroristă în rândul populaţiei şi a creat suspiciune şi confuzie între forţele care trebuiau să menţină stabilitatea. Psihoza a fost amplificată odată cu sosirea la Arad a doi generali MI, Nuţă Constantin şi Mihalea Velicu cu mai mulţi „colaboratori". Având în vedere evenimentele din cursul nopţii de 22 spre 23 decembrie 1989, vom apela, pentru autenticitatea relatării la Raportul Comisiei Senatoriale.

Se cunoaşte că în ziua de 17 decembrie 1989, cei doi generali MI, Nuţă şi Mihalea, au fost trimişi la Timişoara din ordinul lui Nicolae Ceauşescu. Ei au făcut parte din grupa operativă, alături de alţi generali din armată şi ofiţeri superiori, trimişi de Ceauşescu pentru organizarea lichidării „tulburărilor". Activitatea acestora, reţinerea lor şi intenţia de a fi transportaţi la Bucureşti, finalizată în mod surprinzător prin accidentul aviatic în care şi-au pierdut viaţa pilotul helicopterului şi cei doi generali au fost tratate detaliat în Raportul Comisiei Senatoriale – motiv pentru care nu le mai reluăm în relatarea noastră, ne interesează doar informaţiile legate de Arad. Aşadar, citãm: „*După fuga soţilor Ceauşescu, cei doi generali, intenţionând să revină la Bucureşti, s-au urcat în avionul care făcea cursa regulată Timişoara-Bucureşti, dar care în 22 decembrie 1989, din lipsa de pasageri suficienţi, a suplinit şi cursa Arad-Bucureşti, astfel că avionul a făcut o escală la Arad. Cursa a avut o mare întârziere, trebuia să plece din Arad la orele 17.50, dar a aterizat abia după orele 21.00. Era un „RomBac 111", din care au coborât iniţial pasagerii pentru Arad. După ce la Bucureşti, gl. Zărnescu, comandantul aviaţiei civile, a interzis continuarea zborului, pasagerilor rămaşi în avion li s-a comunicat că datorită condiţiilor meteorologice avionul nu mai poate pleca la Bucureşti, că vor continua zborul a doua zi şi se va asigura transportul acestora la gară sau la hotel. Cei doi generali au plecat de la aeroport spre hotel cu autoturismul şefului compartimentului antiterorist (MI).*

De menţionat că în acelaşi avion era şi un grup de 5 revoluţionari din Timişoara, în frunte cu Lorin Fortuna, care doreau să ajungă la Bucureşti,

2. Sergiu Nicolaescu, **Cartea Revoluţiei Române – Decembrie '89**, *Ed. Ion Cristoiu*, Bucureşti,1999, pp. 351-352.

la Televiziune și la FSN. Acest grup s-a întors la Timișoara încă din seara respectivă.

Pasagerii pentru București, în număr de 29, au fost cazați la hotelul „Parc", iar echipajul avionului la hotelul „Astoria". Printre pasageri era și o echipă de 5 oameni de la redacția de televiziune (emisiunea Pentru Patrie) și se afla și șeful Procuraturii Militare, adjunctul Procurorului General, gl. Diaconescu, însoțit de doi arabi, un doctorand și un student. gl. Nuță a prezentat la recepție un bilet de avion pe numele Negrilă, iar gl. Mihalea nu a lăsat la recepție nici un document, el fiind cunoscut de recepționeră".

În cursul serii, evenimentele de la Arad au decurs în felul următor: de la București, în numele gl. Gușe, s-a trimis Armatei, din nou, alarma de luptă generală. Gl.lt. Călinoiu a ordonat deplasarea la Arad a efectivelor de la Lipova. Mr. Diaconescu a și pornit spre municipiu cu 300 militari, 20 TAB-uri și 10 tancuri. Concomitent la UM 01380 din Cetate s-a primit indicativul „Fanfara", ceea ce însemna luarea măsurilor necesare împotriva unui atac iminent asupra Aeroportului. Am prezentat deja că la Aeroport a fost trimis cpt. Heredea Vasile, cu un batalion de tancuri (24 tancuri și 20 de blindate), pentru a întări dispozitivul de apărare. Blindatele au fost dispuse circular în jurul pistei de aterizare. De asemenea au fost trimise subunități pentru pază în toate punctele strategice din oraș. În acest timp, în fața consiliului, în piață, au continuat să rămână mii de oameni.

În jurul orei 20.00, la sediul Consiliului județean a sunat pe telefonul operativ Ion Iliescu. Acesta s-a interesat de situația existentă în Arad, apoi a cerut să se ia legătura cu Timișoara, pentru că dumnealui are informații că se trage în Piața Operei. Judecătorul Trifa Ioan, care a fost cooptat în conducerea Comitetului Frontului Democratic Român din Arad, s-a interesat, la apelul lui Ion Iliescu, telefonic, de Timișoara, iar în final a reușit să vorbească cu Bucureștiul, să confirme că se trage, însă, dintr-o dată, telefonul operativ s-a întrerupt!

Pe celelalte telefoane din Consiliu, au apărut și s-au răspândit în continuare o mulțime de știri alarmante, potrivit cărora helicoptere inamice, care zboară la mică înălțime, se apropie de Valea Mureșului spre Arad, a fost minat podul CFR peste Mureș, o coloană de 30-40 de autovehicule pline de securiști vin de la Timișoara spre Arad. La întâmpinarea acestora au fost trimise 7 tancuri la stația PECO din Aradul Nou, dar, ulterior, motivându-se că nu rămân forțe de rezervă suficiente, aceste tancuri au fost retrase.

De la cercetarea prin radiolocație a parvenit știrea potrivit căreia dinspre Deva se apropie o formație de helicoptere. Apoi, la orele 19.40, la UM 01380, din Cetate, s-a primit informația că la sediul Inspectoratului MI se trage și că a fost atacată Poșta Centrală. Toate s-au dovedit a fi informații false. În jurul orei 22.30, generalii Nuță și Mihalea au sunat de la Hotelul Parc la sediul Miliției, întrebând de ofițerii Cioflică, Rășină, Sălceanu sau Văduva (locțiitorul lui Cioflică), dar nici unul nu se găsea acolo. După acel telefon, în personalul de miliție și securitate a intrat panica, cei doi generali fiind cunoscuți ca șefi cu un comportament foarte dur față de subordonați. S-a discutat și despre probabilitatea ca sediul să fie atacat de oamenii care îi însoțeau pe cei doi generali și în acest context, mr. Micu Ioan a permis distribuirea armamentului și lucrătorilor de miliție, pentru a se apăra împreună, în caz de atac asupra Inspectoratului Județean MI.

Cei doi generali au aflat că subalternul lor din Arad, Mihai Cioflică, comandantul Miliției se afla la sediul Consiliului Județean. L-au căutat de îndată, telefonic, la Consiliu, încât col. Cioflică a ajuns să vorbească cu gl. Mihalea. După convorbire, tulburat, acesta s-a retras, împreună cu mr. Gana (Șeful Casei Armatei), la UM Cetate. Probabil de „teama" celor doi generali, care erau șefii lui direcți pe linie de MI. Col. Cioflică nu a rămas în UM Cetate, a părăsit-o foarte repede și s-a deplasat, în afara Aradului, spre punctul de frontieră Nădlac, unde a fost suspectat de grăniceri, motiv pentru care s-a întors de la Nădlac și a ajuns la postul de miliție din comuna Șeitin. Aici a rămas peste noapte, iar dimineața a fost arestat de doi grăniceri, care l-au

readus în UM Cetate. Anticipăm că după plecarea celor doi generali din Arad, din cauza acestui moment confuz, col. Cioflică a fost obligat de noile structuri de conducere, revoluționare, din Consiliu, să depună un al doilea jurământ de loialitate față de revoluționarii din Arad. Dar, până atunci subliniem că în noaptea de 22 spre 23 decembrie, în UM Cetate, ofițerii Statului Major, împreună cu mr. Bădălan și col. Său, de la Marea Unitate din Oradea, pregăteau pe hărți sistemul de apărare al Unității Militare și al orașului și s-a discutat problema capturării celor doi generali, suspectați de genocid săvârșit la Timișoara. Pentru această acțiune, mr. Marcu – comandantul UM Cetate, s-a deplasat la Consiliu pentru a consulta și revoluționarii.

După orele 23.00, au fost trase primele focuri de armă. Mr. Marcu Dumitru afirmă că primul cartuș a fost tras cu aprobarea sa de către cpt. Memetea, ca avertisment, pentru a se face liniște la sediu. Atunci, ca răspuns, s-a tras asupra Consiliului Județean. S-au stins luminile și s-a executat foc masiv și prelungit din clădire în afară. Alți martori afirmă că prima dată au fost trase focuri răzlețe asupra Consiliului din diferite clădiri din jurul pieții.

La auzul focurilor de armă, panica a crescut în rândul locuitorilor orașului. O parte din cei aflați în piață s-au dispersat, alții, dimpotrivă, au venit din cartiere în centrul orașului, să vadă ce se întâmplă. În multe case și blocuri s-au zăvorât ușile și ferestrele, s-au organizat plantoane pe scări, de teama teroriștilor. Au început să sune sirenele și să se tragă clopotele bisericilor, ca la alarma aeriană. În piața din fața Consiliului mulțimea continua să cânte „Ole, ole, ole, Ceaușescu nu mai e!"

Pe la orele 24.00, noaptea, s-a deschis foc din hotelul „Parc" și dinspre Strandul „Neptun" asupra UM 01380 din Cetate, de unde s-a răspuns cu foc masiv. Un ziarist englez și un corespondent de la Radio Budapesta au reușit să pătrundă în clădirea întunecată și „asediată" a Consiliului. Reporterul-radio Orosz Jozsef din Budapesta – la insistențele adresate de revoluționarul Atila Duka unei telefoniste de la Poștă (PTTR) – a obținut legătura telefonică cu Budapesta pe la orele 1.45, când tocmai a început un nou schimb violent de focuri.

La Aeroport, după orele 0,00 (23.12.1989), s-a primit un ordin de la lt.col. Drăghicescu Nicolae (comandantul Regimentului de aviație de la Timișoara) să fie blocată pista de aterizare pentru că se prevede un atac aerian iminent asupra Aeroportului Arad. Când au ieșit cele trei autovehicule (autobuz, cisterna și mașina PSI) din remiza auto cu care trebuia blocată pista, și au ajuns aproape de pistă, au aprins farurile, și imediat dintr-un TAB aflat în dispozitivul de apărare s-a deschis foc asupra autovehiculelor. Focul s-a întețit, s-a tras din toate părțile, au fost avariate autovehiculele, turnul de control și avionul RomBac 111 care staționa. S-au tras rafale de pistol-mitralieră din aerogară spre pistă și de pe acoperișul clădirii aeroportului. S-a tras, de asemenea, spre și dinspre Secția de Carotaj, unde exista un depozit de materiale explozive și radioactive și un pichet de pază militară. Au fost grav răniți un soldat și șoferul vehiculului PSI, care abia dimineața au fost transportați la spital[3].

Împușcăturile au continuat în centrul orașului cu intermitențe toată noaptea, atât în jurul hotelului „Parc" – unde erau cazați generalii Nuță Constantin și Mihalea Velicu – cât și în jurul Unității Militare din Cetate, precum și la Consiliu și la Aeroport.

În Consiliu se distribuie arme și muniție civililor

După ce „zvonurile" alarmiste au cuprins întreg orașul, ele veneau atât pe linie militară (încă în după-amiaza zilei, UM Gai a fost avertizată de către generalul Șchiopu – comandantul Diviziei de la Oradea, că vor fi atacați și să se pregătească pentru respingerea atacului), cât și prin intermediul unor mesaje primite pe telefoanele unor instituții oficiale, pe „firul scurt", la numere care nu erau cunoscute de majoritate arădenilor întrucât ele nu erau trecute în cartea de telefon! În cele mai multe cazuri sursele care lansau astfel de „zvonuri" erau femei, deci secretare sau telefoniste, care „uitau" însă să-și prezinte numele sau calitatea în care făceau „informările". Cu toate că nu ar fi trebuit să fie luate în seamă, aproape întotdeauna aceste telefoane erau considerate ca mesaje reale! Apoi, unor asemenea „zvonuri" alarmiste se adăugau cele răspândite de Televiziunea Română Liberă din București, care, transmițând „Revoluția în direct" devenise implicit și o sursă de „zvonuri", precum cea legată de psihoza „teroriștilor", care a pus stăpânire și pe municipiul Arad!

3. Raportul Comisiei Senatoriale privind acțiunile desfășurate în Revoluția din decembrie 1989 în municipiul Arad, în volumul: Simpozionul *Decembrie '89 – mărturii pentru istorie,* București, 1997.

Pe acest fond diversionist a apărut și „zvonul” că sediul Consiliului va fi atacat de „teroriști”, iar efectivul militarilor pentru apărarea clădirii – după retragerea Armatei în cazărmi – era de numai 14 militari aflați sub comanda Statului Major al Gărzilor Patriotice! În aceste condiții, col. Liviu Stranski, comandantul Gărzilor Patriotice, a avut ideea nefericită de a distribui arme civililor. **Un număr de 28 de revoluționari din sediul Consiliului au primit – pe bază de buletin sau livret militar – pistoale mitralieră împreună cu trei încărcătoare cu 90 de cartușe!** După ce au fost înarmați, aceștia au fost repartizați , pe „sectoare”, la câte o fereastră din Consiliu, unde s-au așezat „la pândă” să împuște „teroriștii” care urmau să atace clădirea!

Curând, după declanșarea focului, civilii au început să tragă de la ferestrele Consiliului în toate direcțiile spre un „inamic” invizibil, însă care reușea să „provoace” cu focuri de armă răzlețe, ori cu ajutorul unor simulatoare așezate undeva în clădirile înconjurătoare, pe cei din Consiliu! S-a tras ca la o adevărată luptă de „gherilă” urbană, se trăgea din fața Consiliului, din spatele acestuia, se trăgea din UM Cetate, de peste râul Mureș, spre același „inamic” invizibil! În urma acestei sarabande necontrolate, în circa două ore s-a terminat toată muniția din Consiliu.

Primele victime la Podul „Decebal”

Colonelul Liviu Stranski, comandantul Gărzilor Patriotice, cel care a împărțit arme civililor din Consiliu, în momentul în care a constatat că muniția este pe terminate, a luat o hotărâre la fel de nefericită ca aceea de a împărți arme și muniție revoluționarilor, respectiv de a trimite cinci persoane din Consiliu cu o basculantă RABA de 16 tone a IJTA la UM 01380 din Cetate pentru muniție. În acest sens au fost trimiși șoferul Ciumedean Dănuț, maistrul militar Gheorghe Dupța și civilii Doru Miclea (se număra printre persoanele care au luat arme), Ovidiu Păiuș (angajat la Întreprinderea de Orologerie) și Andrei Safaleru (muncitor la IJGCL).

La plecarea din Consiliu, „echipajul” a fost asigurat că totul a fost rezolvat telefonic la UM 01380, că militarii de la Podul „Decebal” din fața intrării principale în UM Cetate au fost anunțați de sosirea lor cu basculanta pentru muniție. În ciuda acestei asigurări date de col. Liviu Stranski, în momentul în care au ajuns pe Podul „Decebal” militarii care alcătuiau „ambuscada” de la piciorul podului au deschis focul asupra basculantei RABA de 16 tone! Primul rănit a fost șoferul Ciumedean Dănuț și maistru militar Gheporge Dupța, apoi Doru Miclea și Ovidiu Păiuș, iar tânărul Andrei Safaleru a fost împușcat mortal, ciuruit cu 17

gloanţe, în vreme ce basculanta RABA s-a răsturnat de pe pod pe porţiunea dintre râul Mureș și intrarea în Ștrandul „Neptun”. Iată cum mi-a descris această tragedie supraviețuitorul Ovidiu Păiuș: *„După ce am trecut de jumătatea Podului „Decebal” s-a început să se tragă bestial asupra noastră. Parbrizul camionului a fost dintr-o dată dezintegrat, fiind împroșcaţi cu mii de cioburi de sticlă, care mi-au intrat în gură, nas și urechi, simțind însă o durere mai mare în palma stângă. Ulterior aveam să aflu că un glonț „dum-dum” a explodat lângă capul meu! Norocul meu a fost că în clipa respectivă palmele mâinilor îmi acopereau faţa, schijele intrând în mâna stângă. Atât eu cât și Andrei Safaleru ne-am lăsat pe spate, între scaune. Am deschis ochii, eram speriat că am orbit. Am reușit să-l văd pe șoferul Ciumedean Dănuț căzut peste volan, curgându-i sângele din gură. Mai târziu am aflat că un glonț ieșit prin gură, i-a rupt patru dinţi. Speriat mi-am întors capul în cealată parte, tocmai când mandibula lui Doru Miclea a fost străpunsă de un glonț. Dintr-o dată mandibula „i-a sărit” câțiva centimetri în față și un șuvoi de sânge i-a ţâșnit pe gură! Atunci Andrei Safaleru a făcut o greșeală capitală, s-a ridicat în fund, după care s-a aruncat pe burtă. În noua sa poziţie l-au străpuns 17 gloanţe! Unul i-a intrat în plămân, iar restul, până la 17 gloanţe, în bazin și în rinichi! Tot atunci, un glonț „dum-dum” m-a lovit în laba piciorului. În momentul exploziei, adidasul mi-a fost smuls din picior! Apoi cabina basculantei s-a rabatat înainte și am căzut de pe pod între malul râului Mureș și intrarea în ștrand! După circa 40-50 de minute am fost adunaţi de militarii care au inspectat zona, ca să vadă pe cine au împușcat!”*[4].

Tragediile au continuat toată noaptea la Podul „Decebal”. O autosanitară de la UM 01380, după ce a transportat la Spitalul județean o angajată civil căreia i s-a făcut rău în UM Cetate, la întoarcere nu a mai fost recunoscută de militarii care alcătuiau „ambuscada” de la Podul „Decebal” și au deschis un foc necruțător asupra ei. Autosanitara a avut aceeași soartă ca basculanta RABA, fiind ciuruită de gloanţe. În urma focului șoferul autosanitarei – soldatul Adrian Victor Pușcău – a fost împușcat mortal, iar medicul, mr. dr. Aurel Chiș, a fost rănit cu un glonț în picior. De asemenea a fost rănit și cpt. Prodan Liviu, care se afla în autosanitară alături de medic. Între timp maiorul dr. Aurel Chiș a fost recunoscut, soldaţii au încetat focul și s-au dus să-i dea primul ajutor. Cu acest prilej au fost „culeși” de la intrarea în Ștrand și răniţii din basculanta răsturnată de pe pod, apoi au fost transportaţi la Spitalul județean!

Tot în acea noapte fatală de 22 spre 23 decembrie 1989, cetăţeanul maghiar Toth Șandor, care a venit în România din Ungaria cu un convoi cu autocamioane, pline cu ajutoare (alimente și medicamente) la Spitalul din Arad, după ce a descărcat a fost solicitat să facă un transport până în Cetate. A fost de acord, dar la apropierea de podul de peste Mureș a fost întâmpinat cu foc de către militarii care apărau UM Cetate, fiind împușcat mortal.

În cursul nopţii, telefoanele unităţilor militare au fost intoxicate cu informaţii false, cu zvonuri alarmante despre presupuse atacuri teroriste: că au aterizat trei helicoptere la Combinatul chimic, că vin „teroriștii” din Timișioara, că la Întreprinderea de strunguri miliţenii trag în oameni, că un tir cu nr. BH6729, plin cu „terorişti”, vine de la Oradea, că la campingul din Aradul Nou sunt „terorişti” arabi.

Aceste zvonuri și știri false au fost întărite cu acţiuni reale de diversiune. S-a executat foc real sau cu simulatoare de foc automat, sporadic sau succesiv, din locuri diferite. Astfel, s-a tras, ori s-a simulat tragerea asupra sediului Consiliului din podul Palatului Cultural, din clădirea liceului sanitar, din turnul restaurantului „Mureșul”, ori dinspre parc și faleza Mureșului. S-a observat foc la gura ţevii de către cineva care își schimba mereu poziţia, la care se răspundea tot prin foc automat din UM Cetate. Apărea când pe faleza Mureșului, când în parcarea de la Hotel „Parc”, când pe str. Teiului, de lângă malul Mureșului. Iar în dispozitivul de apărare al UM 01380 Cetate a fost împușcat mortal soldatul tr. Almen Werner![5]

Rechemat de la Lipova la Arad cu Detașamentul „Păuliș”, maiorul Neculae Diaconescu, în dimineaţa de 23 decembrie, la ora 8.00, a preluat paza Consiliului, în vreme ce mr. Dumitru Marcu, comandantul UM 01380 Cetate, și-a retras militarii din Consiliu și a plecat cu ei în cazarmă, unde se afla maiorul Eugen Bădălan șeful Statului Major al Diviziei de la Oradea. Cu toate că în cursul dimineţii focurile de armă s-au rărit, diversiunea a continuat inclusiv la nivelul structurilor militare,

4. Emil Șimăndan, **Întrebătorul din Agora. Revoluţia Română din Decembrie ’89 din Arad**, vol.I, *Ed. Fundaţiei „Ioan Slavici”*, Arad, pp. 268-278.

5. Sergiu Nicolaescu, **Cartea Revoluţiei Române – Decembrie ’89**, *Ed. Ion Cristoiu*, București, 1999, pp. 355-356.

totul punându-se în prezența celor doi generali, Nuță și Mihalea, la Hotelul „Parc”. Pe de altă parte, s-a hotărât constituirea unor grupe de cercetare mixte, formate din militari și revoluționari, care să treacă la scotocirea imobilelor unde erau semnalate prezența unor persoane suspecte, ori de unde s-a tras în cursul nopții.

Se încearcă arestarea generalilor Nuță și Mihalea

În dimineața zilei de 23 decembrie se poartă discuții aprinse privind modul de lichidare a „teroriștilor” de la Hotelul „Parc”, respectiv din jurul generalilor MI, Nuță și Mihalea. Nu s-a cunoscut că generalii plecaseră deja de dimineață, de la ora 8.00 din hotel spre Gara CFR Arad. S-a hotărât organizarea unei acțiuni cu ajutorul trupelor antiteroriste și armatei, cu scopul scotocirii hotelului pentru neutralizarea „teroriștilor”. Pentru această acțiune a primit misiunea formația USLA , condusă de mr. Suciu, și o subunitate de infanterie comandată de cpt. Memetea Ioan. Acțiunea a început la orele 13.45.

După ce presupușii teroriști au fost somați prin gigafoane să iasă din clădire și s-au tras și focuri de avertisment, luptătorii USLA au pătruns în hotel și au început scotocirea camerelor. Atunci, în mod nechibzuit, echipajul unui TAB a deschis foc asupra hotelului. Acest foc a determinat și pe militarii aflați în dispozitiv în spatele hotelului să deschidă foc de mitralieră. În TAB nu s-a mai recepționat cererea de încetare a focului cerută din interiorul hotelului, deoarece a fost schimbată brusc frecvența radio. Concomitent s-a tras și dinspre UM 01380 Cetate, trei lovituri de AG7, care au lovit camera troliului liftului și terasa hotelului. Luptătorii antiteroriști au găsit și reținut în hotel doar pe cei doi ofițeri MApN de la emisiunea „Pentru Patrie”, lt.col. Pricină și Cenușă, care au fost îmbarcați într-un ABI și duși la sediul Inspectoratului MI. Apropiindu-se de sediu, asupra ABI-ului s-a deschis foc automat de către militarii care păzeau acest obiectiv, dar la apelul făcut prin gigafonul mașinii blindate, focurile au încetat. Pricină și Cenușă au fost eliberați în 24 decembrie, din ordinul mr. Marcu Dumitru – comandantul UM Cetate. Așadar, putem conchide că acțiunea de la Hotelul „Parc” s-a soldat cu un eșec întrucât generalii Nuță și Mihalea nu au fost arestați așa cum s-a dorit, ei au stat la Gară CFR (probabil la Miliția TF), până la sosirea trenului R-22 (Expresul Panonia) de la ora 11.40, când dintr-un bloc aflat în construcție lângă gară s-a executat foc, miliția TF a răspuns și profitând de această „acoperire”, cei doi generali s-au urcat în tren. Pe la orele 13.00. Lt.col. de miliție, Rusu Victor a solicitat, prin telefon Miliției din Deva să rețină pe cei doi generali, indicând și cușeta ocupată de ei. Au fost arestați la Deva, ținuți sub pază în UM 01719 până seara, când a sosit un helicopter, pentru a-i transporta la Sibiu, elicopter care a fost lovit de o rachetă sol-aer, explodând lângă Alba Iulia. Nu au existat supraviețuitori.

La orele 14.20, asupra Inspectoratului Județean MI s-au tras focuri de armă din clădirea Liceului Industrial nr.11, aflat vis-a-vis. Soldații din dispozitiv au ripostat. A fost rănit un militar, Clepe Mihai. Verificând apoi podul liceului, s-au găsit urme de sânge.

În după-amiaza zilei s-au multiplicat atacurile răzlețe, se auzeau focuri de armă din diferite puncte ale orașului. În aceste puncte s-au deplasat forțe (de obicei TAB-uri), care nu au mai văzut nimic, dar la indicația unor persoane au deschis foc asupra clădirilor considerate suspecte. Pe Calea Romanilor, lângă casa maiorului de securitate Rusu, de unde s-a tras asupra militarilor, s-a găsit un pumn de cartușe speciale, cehoslovace, probabil cu încărcătură chimică. Casa a fost distrusă prin lovituri de AG7. Un foc intens a reînceput apoi la Aeroport, unde din nou s-a tras asupra Secției de Carotaj.

În după-amiaza zilei de 23 decembrie s-a deschis foc din nou asupra Consiliului Județean din clădirea Băncii Naționale de vis-a-vis. A fost reperat foc la gura țevii la crenelul din dreapta podului Băncii. S-a ripostat cu mitraliera de pe TAB, provocându-se stricăciuni importante clădirii.

În seara aceleiași zile, s-a deschis foc asupra UM 01286 din Gai. Au fost observați 3-4 oameni sosiți cu o mașină Dacia Combi de culoare albă și care s-au adăpostit după terasamentul căii ferate de unde au început să tragă asupra unității militare. A fost găurită și poarta de la intrarea în unitate. Zgomotul armelor diferea de cel al armelor aflate în dotarea armatei. Militarii din pază au ripostat excesiv. Schimbul de focuri a durat aproape toată noaptea. Atacarea acestei unități s-a repetat și în nopțile de 24 și 25 decembrie. A fost văzută silueta unui individ care executa foc automat asupra UM și din casele din marginea cartierului Gai. Totodată,

din cartierul Bujac, ofițerii din cazarmă observau cum se ridică din când în când fum (se dădea foc unor resturi vegetale), după care urmau focuri de armă, iar noaptea se lansau, tot din cartierul Bujac, rachete de semnalizare cu o stea de diferite culori, iar la o jumătate de oră de la acest semnal se deschidea foc asupra unității militare. Soldații ripostau masiv, așa că multe cartușe ajungeau până la Aeroport și la Pădurea Ceala, motiv pentru care începea „canonada" și din direcțiile respective, în special de la Aeroport, unde a existat o puternică diversiune radioelectronică! [6]

Victimă în interiorul Consiliului

După primele victime de la Podul „Decebal", din noaptea de 22 spre 23 decembrie, în seara și noaptea următoare, de 23 spre 24 decembrie, s-au înregistrat alte victime (morți și răniți) nevinovate. Prima persoană care și-a pierdut viața în noaptea de 23 spre 24 decembrie în Consiliu a fost revoluționarul Gruber Geza. Acesta se afla în biroul fostului primar al Aradului, Ion Oancea, la telefonul „TO", care asigura legătura cu exteriorul, pe „firul scurt". De acolo a „monitorizat" toate apelurile telefonice primite în acea zi, pe care le nota într-un caiet-registru, inclusiv cu verificarea numerelor de telefon de la care s-a sunat. Colegii săi revoluționari, susțin în *vol. II din „Întrebătorul din Agora", dedicat Eroilor Martiri ai Aradului (pp. 55-63),* că a fost împușcat în cap, în fața unui geam, când și-a aprins o țigară, nu de undeva de afară, cum a stabilit ancheta efectuată, ci din interiorul clădirii și că asupra acestuia s-ar mai fi tras încă un foc de armă, în zona inimii, iar miza lichidării lui Gruber Geza a fost tocmai acel caiet-registru de care am pomenit, în care revoluționarul ar fi „monitorizat" mesajele primite pe telefonul „TO", registru care a dispărut, nu a mai fost găsit niciodată!

Alte victime în cartierul „Aurel Vlaicu" și pe Calea „Dimitrov"

La inspectoratul MI s-a hotărât formarea unor patrule mixte – armată, miliție și revoluționari – care să se deplaseze într-un ABI însoțit de un TAB în zonele unde se semnalează atacuri teroriste. S-au făcut o mulțime de deplasări prin oraș, cele mai multe alarme s-au dovedit a fi false. Însă pe Calea Aurel Vlaicu, la stația de tramvai Făt Frumos, alarma nu a fost falsă întrucât dintr-o mașină Dacia 1300, fără număr de înmatriculare, s-a deschis foc asupra plt.

6. Sergiu Nicolaescu, **Cartea Revoluției Române – Decembrie '89**, *Ed. Ion Cristoiu*, București, 1999, pp. 357-358.

de miliție Clepe Gheorghe, împușcat mortal, iar alte trei persoane au fost ușor rănite, printre care și un arădean stabilit în Germania, Wilkoffer Ștefan, care se afla în zonă, find surprins în mașina sa Mercedes.

ABI-ul condus de cpt. de miliție Ursu Liviu – în care se aflau ofițerii de miliție Duma Pavel și Grada Ionel împreună cu revoluționarul ing. Romeu Popa – a fost chemat la acest loc pentru ajutor, dar faptele erau deja consumate. La întoarcerea spre unitate, automobilul blindat care se deplasa încet a fost ajuns din urmă de un TAB, condus de cpt. Oprea Dumitru (TAB de la UM 01191 – Lipova), care, crezând că în mașină sunt „teroriști" a deschis foc de nimicire asupra ABI-ului. A fost ucis cpt. de miliție Duma Pavel și au fost grav răniți cei doi ofițeri de miliție și revoluționarul ing. Popa Romeu, care se aflau în automobil. S-au numărat 86 de găuri de gloanțe în spatele mașinii, acolo unde blindajul era mai slab. Răniții, transportați la spital, în confuzia generală, au fost ținuți sub pază armată, crezându-se că sunt „teroriști".

Pe tot parcursul zilelor de 23 și 24 decembrie 1989 au continuat să parvină apeluri telefonice de dezinformare despre atacuri teroriste și care solicitau imperativ intervenția armatei. O echipă de militari, pe blindate, din Lipova, staționată la Zăbrani, a fost trimisă la Arad în urma unor apeluri telefonice insistente, iar când a ajuns la podul de peste râul Mureș a fost întâmpinată cu foc. Marele noroc a fost că s-au cunoscut ofițerii comandanți între ei, în caz contar s-ar fi produs un măcel catastrofal!

În județ, o companie de la UM 01499 Ineu a fost dislocată pentru scotocirea zonei Moneasa, urmare a unui apel telefonic primit la primăria orașului Sebeș, conform căruia stația hidrometeorologică „Izoi" este ocupată de teroriști, ale căror convorbiri în „limba arabă" au fost recepționate la radio de către șeful stației. A fost o altă diversiune. Cele două subunități aflate în teren au fost – spre norocul lor – defectuos dirijate încât militarii nu au mai ajuns față în față să se nimicească reciproc!

Suspectarea de neloialitate a unor comandanți militari

După toate evenimentele tragice – rezultate cu morți și răniți – care au avut loc în municipiul Arad și eșecul capturării celor doi generali MI, Nuță și Mihalea, suspectați de declanșarea terorii și diversiunii în oraș, diversiunea a continuat cu incidentul de la Poștă (PTTR), unde s-au tăiat legăturile telefonice din Consiliu cu municipiul. Membrii Consiliului Frontului Salvării Naționale l-au chemat la Consiliu pe comandantul UM 01380 din Cetate, mr. Dumitru Marcu, care era și el membru al Consiliului județean FSN, ca să vadă ce se întâmplă cu diversiunea din Arad, în special cu tăierea legăturilor telefonice la Poștă, unde paza era asigurată de militari din UM 01380 din Cetate. *„Maiorul Dumitru Marcu* – ne-a declarat președintele Consiliului Județean FSN, Valentin Voicilă – *a refuzat să vină la Consiliu și să stea de vorbă cu noi, ca să punem capăt diversiunii din oraș. Astfel, mr. Micu Ioan, care avea în pază clădirea Poliției și Securității, s-a deplasat cu un TAB în UM Cetate și l-a adus pe mr. Marcu la Consiliu, suspectat de revoluționari că ar fi ordonat întreruperea telefoanelor. A fost adus în Consiliu și col. Cioflică, șeful Poliției, care era hotărât să colaboreze cu revoluționarii, după momentul său de „rătăcire" cu „fuga" la Nădlac și la Șeitin din fața generalilor Nuță și Mihalea! Maiorului Marcu i s-a cerut în mod explicit să conducă armata din Consiliu, unde i s-a pus la dispoziție o cameră. Însă el a refuzat, nu vroia* să conducă armata decât din UM *01380 Cetate, unde se afla și maiorul Eugen Bădălan cu întreaga sa echipă sosită de la Divizia din Oradea! Mi s-a părut foarte ciudată atitudinea maiorului Marcu. Întrucât l-am ales membru în Consiliul Județean al Frontului Salvării Naționale, era firesc ca acesta să fie de partea noastră, dar el a refuzat să vină în Consiliu".*

Tot atunci au fost aduși în Consiliu – și reținuți – Mircea Lucea și Gicu Donovici, directorul și inginerul-șef de la direcția PTTR, cât și ing. Oana, care răspundea de telefoane din partea securității, pentru a explica „căderea" telefoanelor. Mr. Marcu a dat răspunsuri evazive și neconvingătoare, motiv pentru care a fost făcut „trădător" și i s-a spus că

este arestat. Aflând de reţinerea maiorului Marcu, gl. Șchiopu, comandantul Diviziei de la Oradea a ordonat unităţilor militare din Ineu şi Gai să vină la Consiliul din Arad ca să-l elibereze pe comandantul garnizoanei. Comandantul UM Gai a reuşit însă să vorbească cu mr. Marcu şi ca urmare n-a mai ieşit din unitate, însă un detaşament din Ineu, format din 23 cadre şi 179 militari în termen au pornit spre Arad. Mr. Marcu, după circa 2 ore, la insistenţele gl. Șchiopu, a fost eliberat.

Explicaţia întreruperilor circuitelor telefonice este dată de Sergiu Nicolaescu în volumul *„Cartea Revoluţiei Române – Decembrie '89" (pp. 359-360),* care arată că la propunerea adjunctului Ministerului Telecomunicaţiilor (general de securitate) Stelian Pintilie, gl. Guşe Ştefan a aprobat, începând cu 23 decembrie întreruperea legăturilor guvernamentale cu alte judeţe, în scopul izolării echipamentelor de ascultare ale securităţii şi evitarea acţiunilor de diversiune în reţelele guvernamentale „S" şi „TO". De asemenea, gl. Stănculescu a ordonat col. ing. Victor Danci, locţiitorul comandantului unităţii speciale „R" a securităţii să desfiinţeze unele telefoane „S", „TO" şi „MI", iar Stelian Pintilie a dispus izolarea pentru circa 2 ore a telefoanelor MI, apoi s-au întrerupt practic, de către conducerea MTTc, pentru mai multe zile, toate legăturile telefonice guvernamentale şi MI între Bucureşti şi judeţele unde existau evenimente. Însă la Arad, din ordinul gl. Șchiopu, au fost întrerupte toate legăturile telefonice, inclusiv cele urbane ale Consiliului. Aceste legături s-au reluat abia în 25 decembrie1989.

Mai consemnăm faptul că şeful Miliţiei judeţene, col. Mihai Cioflică – care a jurat pentru a doua oară credinţă Consiliului Judeţean FSN, după „fuga" sa la Nădlac de teama generalilor Nuţă şi Mihalea – a solicitat să i se pună la dispoziţie TAB-uri pentru a captura pe cei care executau foc de pe diverse acoperişuri. S-a început activitatea „Sonda", comandată de col. Cioflică, prin care s-a intensificat acţiunea de scotocire a podurilor caselor, parcurilor şi a clădirilor de unde au existat semnale că s-a tras, iar activitatea filtrelor revoluţionare, ale tinerilor, a fost intensificată. Au fost reţinuţi circa 70-80 de suspecţi. Aceştia au fost aduşi la sediul Consiliului sau la arestul Miliţiei. Unii dintre cei reţinuţi aveau pe ei mai multe rânduri de haine, la un tânăr s-a găsit un cuţit lung, cu mâner albastru, apoi la un ţigan, acasă, s-a găsit un AKM şi cartuşe, la un şofer pe ARO s-a găsit un AKM, iar la un copil, tot într-o maşină, s-au găsit 3 grenade defensive. Doi tineri, reţinuţi la Banca Naţională, având asupra loc arme de foc, au fost aduşi la Consiliu şi legaţi de calorifere. Toţi suspecţii, după ce au fost interogaţi de un procuror militar sosit de la Oradea, au fost eliberaţi în 26 şi 27 decembrie 1989. Doar col. Răşină – comandantul Securităţii, şi col. Sălceanu – şeful Inspectoarului Judeţean MI, au rămas arestaţi. Au fost anchetaţi şi apoi eliberaţi şi ei la 1 iunie 1990.

„Cronica" ultimele diversiuni în Arad

De la Divizia din Oradea s-a ordonat unui Detaşament de la Ineu, condus de mr. Munteanu Vasile, să se deplaseze la Arad doarece în oraş se trage. Maiorul a schimbat itinerariul de deplasare stabilit iniţial şi a intrat în oraş pe un alt traseu, seara, la orele 20.00. Când Detaşamentul a ajuns în Piaţa Romană s-a executat foc de armă de la etajele superioare ale blocurilor din zonă asupra militarilor din coloană. S-a ordonat imediat ocuparea dispozitivului de luptă şi s-a răspuns cu foc. În acest duel a fost ucis soldatul Costel Dumitrescu, iar alţi 3 soldaţi au fost răniţi. Pentru prinderea celor care au tras, s-au întreprins imediat acţiuni de scotocire, dar trăgătorii neindentificaţi reuşiseră să dispară. Din păcate, focul intensiv al militarilor din Ineu a fost direcţionat spre un bloc greşit, fiind „ciuruit" apartamentul unei revoluţionare, a doamnei Maria Taţiuc, care a multiplicat – împreună cu familia sa –, în după-amiaza zilei de 21 decembrie, în zeci de exemplare, *Proclamaţia Frontului Democratic Român din Timişoara.* A doua zi, dimineaţa, Detaşamentul s-a înapoiat la Ineu.

În ziua de 25 decembrie, dimineaţa, s-a executat o cercetare a Pădurii Ceala de către o patrulă condusă de serg. Marin Mazilu. Au fost descoperite urme de încălţăminte, de sânge şi de corpuri târâte.

În aceeaşi zi, mr. Diaconescu – comandantul „Detaşamentului Păuliş" a predat obiectivul „Consiliul Judeţean" maiorului Marcu – comandantul UM Cetate. Concomitent s-au predat, pe bază de tabel, toţi arestaţii, iar „Detaşamentul Păuliş" s-a întors cu toate efectivele complete în unitatea din Lipova.

În timpul zilei de 25 decembrie nu s-au mai semnalat focuri de armă, doar la lăsarea întunericului s-au tras câteva focuri de armă automată dinspre Aeroport.

În ziua de 26 decembrie, acţiunile „teroriste" şi dezinformările telefonice au scăzut în intensitate, s-au făcut doar scotociri prin oraş, dar fără rezultate notabile.

În perioada 27-30 decembrie 1989, acţiunile diversioniste au fost din ce în ce mai puţine şi mai răzlețe. S-a mai dat alarma aeriană la Aeroport, pe timpul zilei de 27 decembrie 1989, iar după lăsarea întunericului au mai fost trase doar câteva focuri de armă răzlețe.

În ziua de 29 decembrie 1989 s-a ordonat retragerea efectivelor în cazărmi. S-a mai menţinut paza unor obiective, precum: Aeroport, Combinatul Chimic, PTTR, Uzina Electrică, Spitalul Judeţean, Tipografie, până în zilele de 9 şi 10 ianuarie 1990.

Treptat, sub conducerea noilor organe FSN, viaţa oraşului a intrat în normal.

În perioada 22-25 decembrie, pe care am numit-o „revoluţia de sânge" din Arad, au fost împuşcate mortal 19 persoane, din care 11 civili, cinci personal MApN şi trei personal MI şi au fost rănite 38 de persoane, din care 22 civili, 14 personal MApN şi doi personal MI.

În memoria Eroilor Martiri din Arad, revoluţionarii au ridicat trei Monumente în locurile în care au fost împuşcaţi cei mai mulţi tineri, respectiv în faţa UM Cetate, în faţa clădirii Inspectoratului Judeţean MI şi în Cartierul „Aurel Vlaicu", la staţia „Făt Frumos". De asemenea s-a ridicat un Obelisc în centrul Aradului, iar Bulevardul central al oraşului şi piaţa din faţa Palatului Administrativ au primit denumirea de „Bulevardul Revolţiei" şi „Piaţa Revoluţiei".

Bibliografia consultată:

1. Emil Şimăndan, *Întrebătorul din Agora. Revoluţia Română din Decembrie '89 din Arad"*, Ed. Fundaţiei „Ioan Slavici" Arad, 500 pagini, trei ediţii: 1999, 2008 şi 2009.

2. Sergiu Nicolaescu, *Cartea Revoluţiei Române – Decembrie' 89*, Ed. Ion Cristoiu, Bucureşti, 1999, pp. 344-361.

3. *Raportul Comisiei Senatoriale privind acţiunile desfăşurate în Revoluţia din decembrie 1989 în municipiul Arad*, în volumul: Simpozionul *Decembrie '89 – mărturii pentru istorie*, Bucureşti, 1997, pp. 386-406.

4. *Documente '89. Procesul de la Timişoara (14 martie – 12 mai 1990),* vol.III, Ed. MIRTON, Timişoara, 2005 (paginile referitoare la Arad).

5. *Documente '89. Procesul de la Timişoara* (5 – 20 iunie 1990), vol. IV, Ed. MIRTON, Timişoara, 2006 (paginile referitoare la Arad).

6. Colecţia cotidianului *Adevărul* din Arad între 23 decembrie 1989 şi 20 mai 1990.

Surse foto: Internet

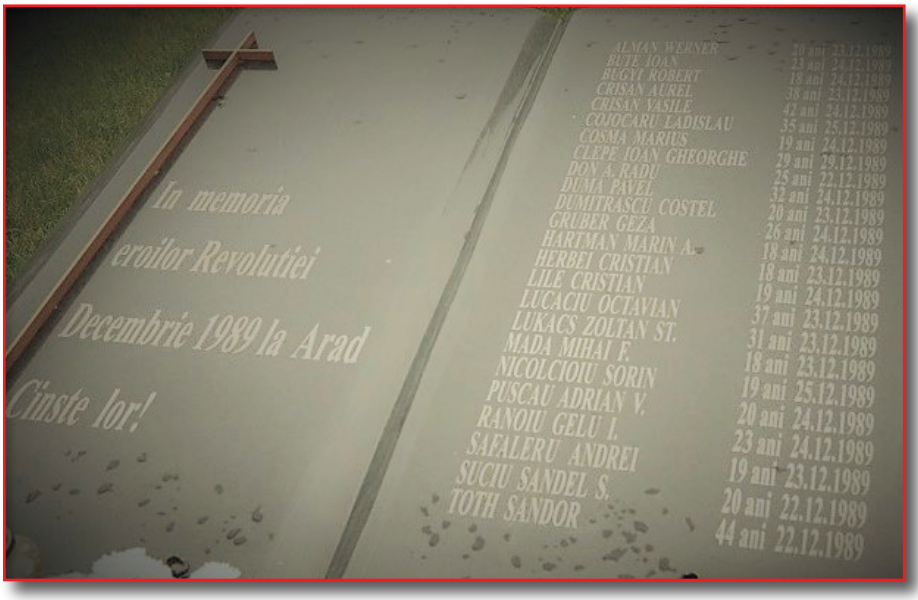

*

DIA, între loialitate și suspiciune (I)

Interviu cu Viceamiral (r) Ștefan DINU*
realizat de Constantin CORNEANU

Numeroase opinii, comentarii, articole, și nu numai, au pus în discuție rolul și locul jucat de către Direcția de Informații a Armatei Române în Decembrie 1989. În mass-media din România anilor '90 se consemnase faptul că un grup[1] de civili și ofițeri din MApN și DIA[2], fuseseră într-o deplasare externă la Moscova, pe 11 decembrie 1989, la *„un colocviu pe tema securității în Balcani"*. O astfel de călătorie a amplificat supozițiile memorialiștilor din Departamentul Securității Statului (DSS) privind implicarea DIA într-un posibil scenariu al unei lovituri de stat militare împotriva lui Nicolae Ceaușescu, cu concursul GRU în Decembrie 1989. Într-un astfel de context, fostul șef al DIA în Decembrie 1989, viceamiralul (r) Ștefan Dinu, a acordat un interviu pentru publicația CAIETELE REVOLUȚIEI, în data de 7 septembrie 2010. Înregistrarea audio se află în Arhiva IRRD 1989. Prezentăm, în premieră, gândurile și amintirile ultimului șef al DIA din perioada regimului comunist.

* Viceamiralul Ștefan Dinu a murit în data de 29 martie 2012.

1. Membrii delegației, în conformitate cu amintirile lui Ioan Mircea Pașcu, erau ambasadorul Niculae Micu din MAE, dr-ul Cristian Popișteanu (directorul revistei *Magazin Istoric*), o doamnă de la Institutul de Economie Mondială și un domn pe nume Iordache din MAE, de la București.
2. Într-o emisiune de televiziune realizată de către jurnalistul Vartan Arachelian și intitulată *În fața dumneavoastră,* colonelul Paul Șarpe din DIA a respins categoric afirmațiile conform cărora ar fi călătorit la Moscova în ziua de 11 decembrie 1989. **„Este o aberație, o minciună grosolană"**, a declarat colonelul Paul Șarpe, fost locțiitor al șefului DIA în decembrie 1989 (Apud Vartan Arachelian, *În fața dumneavoastră. Revoluția și personajele sale*, Editura Nemira, București, 1998, p. 107).

Ce reprezenta Direcția de Informații a Armatei (DIA) în 1989, având în vedere evoluțiile de după 23 August 1944 din Armata României?

Direcţia de Informaţii a Armatei avea o misiune specială în cadrul instituției Armatei Române. Armata a fost și va rămâne printre cele mai importante structuri ale statului în toate vremurile, chiar și în vremea comunismului. Armata avea și are o singură mare misiune: apărarea ţării împotriva oricăror primejdii de natură militară din exterior. Misiunile ei începeau de la graniţă, nu avea misiuni interioare. Singurele misiunii interne se refereau la intervenția în caz de calamități. O mică turbulenţă în înţelegerea acestor misiuni s-a creat după ce regimul comunist a inventat ideea *războiului prin lupta întregului popor* şi atunci s-a introdus în textul acestei doctrine principiul potrivit căruia Armata are şi obligaţia de apărare a *cuceririlor revoluţionare*. Textul este discutabil. Se putea înţelege că orice acţiune, orice agresiune, orice invazie a teritoriului român punea în pericol aceste cuceriri revoluţionare, însă interpretarea dictaturii ceaușiste era că se poate interveni și dacă muncitorii dintr-o fabrică pun în pericol politica Partidului Comunist Român. Și totuși, pentru rezolvarea unor astfel de situații existau structuri speciale ale Departamentului Securității Statului (DSS), ale Miliției din vremea aceea, la care se alăturau părțile componente ale sistemului

juridic. Exista un întreg arsenal de instrumente de luptă împotriva unor asemenea pericole care ar fi vizat *cuceririle revoluționare ale poporului*. Armata, în concepția militarilor, nu avea aceste obligații. Ar mai fi de menționat că în structura Armatei nu aveam nici măcar scutieri pentru lupta internă, pentru ordine și pază sau armament ușor pentru lupte apropiate, cu excepția unor formațiuni foarte mici pe care noi le prevedeam pentru acțiune în caz de război. În cazul în care s-ar fi ocupat părți din teritoriul țării, acestea trebuiau să rămână acolo și să ne ofere informații.

Care a fost rolul Consiliului Politic Superior al Armatei în ultimii ani ai socialismului?

Consiliul Politic Superior al Armatei are și el o evoluție aparte, având în vedere că inițial se chema Direcția de Educație și Cultură. Această structură a Armatei era organizată ca să implemeteze politica Partidului Comunist Român în rândurile Armatei, reprezenta legătura Partidului cu Armata în condițiile în care aceasta era un intrument important al unui stat cu un regim politic comunist astfel încât trebuia să fie sub controlul politic al PCR. După plecarea trupelor sovietice, în 1958, s-au instituit Consilii. Până atunci toți erau numiți și îndeplineau o sarcină dată de Partid, iar acum erau aleși, doriți de către personalul Armatei. Chiar și în aceste condiții, Secretarul, liderul, era numit și acceptat în cadrul nomenclaturii PCR, dar restul structurii din Consiliu era formată din comandanți, șefi de state-majore, comandanți de subunități, finanțiști, doctori, juriști, militari; din toate specialitățile, deoarece se dorea orientarea culturii, a educației oștășești, nu orientarea pregătirii de luptă. Aceste structuri s-au transformat în organe specializate pentru cultura Armatei, pentru educația în spirit patriotic și mobilizarea soldaților pentru însușirea pregătirii de luptă în vederea apărării țării. La aceste chestiuni aș mai adăuga și aceea că aveau rolul de a îndulci relațiile de tip cazon, de-a se interpune între comanda cazonă rece și soldat. În unele dintre aceste organe erau intelectuali, doctori în științe sociale, pe care nu trebuie să-i confundăm cu politrucii de dinainte de această perioadă sau cu activistul de la județ, care ciomăgea pe țăran pentru că nu dădea dările, nu-și făcea ziua munca sau pentru că nu răspundea unor cerințe ale Partidului. În Armată, prin intermediul acestor organe alese de Partid se organiza toată activitatea culturală: filme, echipe artistice, concursuri sportive. Consiliul Politic Superior, cu excepția ultimilor zile din decembrie 1989, când generalul-locotenent dr. Ilie Ceaușescu era Secretar și vroia să dea o altă orientare și un alt conținut Consiliului, a fost condus de oameni inteligenți, eficienți în munca lor culturală.

Care a fost procentul de influență al Consiliului Politic Superior în Direcția de Informații a Armatei, în perioada în care ați condus-o? A influențat CPS-ul munca specifică a ofițerilor din DIA?

DIA avea în structură o secție politică condusă de un secretar de partid scos din producție, restul membrilor erau cadre ale DIA. Secția era formată din 9 sau 11 inși, nu mai rețin numărul. Aceștia țineau ședințe lunare și luau în discuție diverse probleme, de pildă: orientări în probleme politice sau relații internaționale în lumea a III-a sau realizau un material și-l prezentau și atașaților militari și ofițerilor sub acoperire din lume, pentru o viziune mai largă asupra acestui aspect, sau discutau despre noutăți în domeniul tehnicii folosite în educația trupelor. Câteodată, secretarul de partid mai atrăgea atenția la câte un șef de Secție sau Birou care avea de expus un referat realizat cu ocazia unui sistem de ședințe săptămânale unde se analiza pe zone situația politico-militară internațională. Uneori, secretarul de partid dorea ca cel care face prima expunere de orientare să redea și unele afirmații ale tovarășului Nicolae Ceaușescu. Noi refuzam treaba asta și spuneam că noi nu analizăm politica PCR și nici nu aveam de ce s-o facem. Discutam teme militare și transmiteam celorlalți un punct de vedere, o concluzie la care s-a ajuns. Adeseori, pe aceste baze profesionale, țineam conferințe la Academia Militară Generală, prin unități, prin garnizoane (ex. Constanța, Craiova, Cluj etc.). Nu avea rost să mă duc la Cluj și să discut despre politica tovarășului Nicolae Ceaușescu. Puteau să o facă ei pe plan local și să cheme pe cineva de la județ.

Să înțeleg că ați reușit să păstrați Direcția de Informații a Armatei cât mai pură din punct de vedere profesional?

Da. Am evitat să intrăm în frontul celor care strigau, elogiau și făceau cultul personalității lui Ceaușescu, nu doar în această chestiune, dar și în alte domenii. De pildă, Ilie Ceaușescu vroia ca opera Tovarășului să fie publicată în străinătate. Publicarea în străinătate presupunea un fond de bani. El forța mereu nota pentru a suporta aceste cheltuieli prin DIA și eu i-am dovedit, odată, că nu trebuie plătită de noi, dar nici de nimeni pentru că era o escrocherie. La New-Delhi, în India, vroia să trimitem un atașat militar de la ei, de la Consiliul Politic Superior, care se chema locotenent-colonelul Moldovan. Și dacă

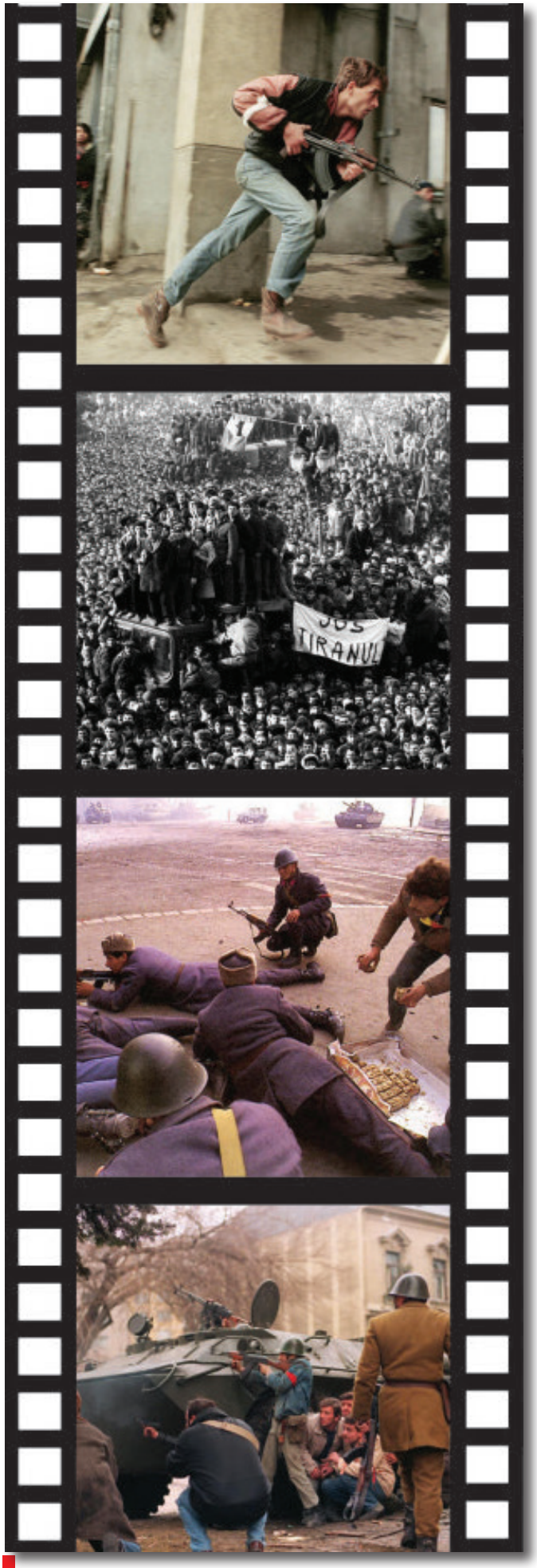

tot a insistat, i-am făcut o pregătire, însă el era trimis special de Ilie Ceaușescu pentru a facilita apariția publicațiile soților Ceaușescu. Au trimis un volum în engleză, iar noi am primit informații că tipărirea cărții a costat o sută de mii de rupii. Având în vedere că DIA nu dispunea de fonduri speciale pentru astfel de activități, am informat și, totodată, am rugat pe cineva de la Ambasadă să verifice librăriile în care s-a difuzat această carte. Nu a fost găsită nicăieri și atunci am demonstrat că erau numai zece exemplare xeroxate, trimise la ambasade și în țară. Și se vroia o sută de mii de rupii!!! Acesta este un capitol în care pot spune că DIA nu a făcut servicii, favoruri politice în afara obigațiilor noastre de serviciu pe linie militară. Totodată, DIA a reușit să intre în posesia documentației unei stații pilot prin care se transforma cărbunele în combustibil lichid. Am trimis informațiile către locțiitorul Elenei Ceaușescu la Ministerul Cercetării și Tehnologiei. Ne-a pus s-o traducem, iar ulterior am aflat că Elena Ceaușescu și-a pus semnătura pe ea. Din păcate, nu acesta fusese scopul nostru când am adus lucrarea și am pus-o în brațele specialiștilor.

Cineva v-ar putea acuza că făceați concurență operațiunilor Direcției de Informații Externe?!

Nu făceam. Ofițerii DIE culegeau și informații privind problemele militare, însă noi nu ne supăram. Exista o convenție internă în care se stipula că dacă ei intrau în posesia unor date și informații cu conținut militar secret, trebuiau să ni le trimită și nouă prin intermediul șefilor lor. Noi procedam la fel. În acest caz am trimis materialul la cei de specialitate, la chimiști, ca să aprecieze. La fel procedau și ei. A venit cineva odată cu reviste de mică publicitate. M-a chemat ministrul la el și l-am găsit în birou cu un civil. Ministrul mi-a zis că DSS-ul a intrat în posesia unor materiale care ne interesează și mi le-a prezentat spre lectură. Stând acolo, am răsfoit și am spus într-un final: *„Domnule Ministru, astea sunt luate de la coșul de gunoi. Sunt americane, ce-i drept, ne demonstrează aici cum e arma scurtă americană cu bătaie repetată. Acum se vinde pe toate piețele și acesta este un material de publicitate în favoarea acestor materiale pe care americanii vor să le topească sau poate găsesc să le comercializeze”.*

Ca șef al Direcției de Informații a Armatei ați avut vreodată sentimentul că liderii politici de la București au sprijinit și chiar au încurajat o concurență între spionajul militar și cel extern?

Eu nu am înțeles că factorul politic încuraja o astfel de concurență. Am înțeles că DSS-ului îi

stăteam ca un ghimpe în coastă și voiau ori să ne limiteze sfera de acțiune ori să ne desființeze, însă nu puteau face asta deoarece noi funcționam de 150 de ani, de la decretul lui Alexandru Ioan Cuza. Nu aveau pregătirea în domeniul militar, iar pregătirile noastre erau diferite. Noi pregăteam atașați militari care îndeplineau o muncă de culegere de informații, dar și de reprezentare diplomatică. DIE punea accent pe intrarea în posesia unor date compromițătoare despre unii oameni, pentru a-i șantaja și a-i capacita, mai apoi, să facă anumite servicii. Noi aveam un alt stil. Ne făceam prieteni, oameni care ne agreau. Cădeam de acord contra unei sume de bani pentru a ne da un material sau o piesă, ceva din domeniul militar care era util pentru modernizarea Armatei și apărarea țării. Ei ne-au încurcat adeseori. De pildă, la o discuție într-o casă conspirativă, în care un om ne-a adus un material, un obiect prețios, au vrut să fie și ei de față. Știau de acțiune și au zis că tovarășul Ceaușescu i-a împuternicit să participe la această discuție. Ne adusese un motor de tanc. Când a intrat domnul de la DSS i-a zis omului nostru că știe cu ce se ocupă și a scos niște poze în care respectivul era cu o doamnă, în pielea goală, după care îl întreabă ce va zice soția lui, dacă îi trimite pozele. Omul s-a ridicat, a dat un pumn în masă și i-a spus să i le de dea și soția lui se va bucura. Ce voia acel domn? Să obțină acel obiect gratuit, în urma șantajului.

Să înțeleg că dvs., în Direcția de Informații a Armatei, ați lucrat foarte mult pe bani, ați cumpărat foarte multe informații?

Pe bani și pe convingeri, cu oameni care țineau cu România, care aveau sentimente de respect pentru țară. Se umbla și la prețuri. Ni se spunea că: *„Pentru voi românii fac, pentru că duceți o politică independentă, că nu sunteți ca rușii”*. Felul în care noi lucram era deosebit. Nu ne pretam la nimicuri.

Să înțeleg că, în termeni cinematografici, ați lucrat cu „mâinile curate”?

Cu mâinile astea curate sau nu, făceam un serviciu țării. Trebuie să înțelegeți că noi nu era în slujba regimului. Eu socoteam regimul trecător. În general, în conștiința cadrelor din Direcție, nu-l serveam pe Ceaușescu, ci țara. Noi ne raportam întotdeauna la acest interes general. Eram frământați de Transilvania, dar nu mă interesa că acolo striga cineva: „Jos Ceaușescu!” sau îl înjurau pe Ceaușescu, ci exista grija să nu se pretindă teritorii din trupul țării. Altfel, gândeam și noi ca ei, strigam și noi, în sinea noastră, „Jos Ceaușescu!”, dar nu puteam să ne manifestăm.

Aceste raporturi, mai mult sau mai puțin tensionate, între DIA și DSS/DIE le-ați discutat vreodată cu miniștrii Apărării, generalii Constantin Olteanu și Vasile Milea?! Sau cu cineva din conducerea de Partid, în sensul de a vă sprijini Partidul sau conducerea Armatei pentru a avea mai mult posibilitatea de-a rămâne profesioniști?

Totuși, aveam și relații bune cu ei. De pildă, cu șeful Direcția a IV-a Contrainformații Militare, generalul-locotenent Vasile Gheorghe, șeful lui Pavel Coruț. Aveam o relație foarte bună. Vorbeam la telefon și chiar îmi va spune că o să-l mute pe Coruț la Iași, la un Centru Militar. După două zile, Pavel Coruț vine spășit la mine și mă anunță că ne va părăsi. L-am întrebat de ce și mi-a zis că așa s-a convenit, familia lui fiind din acea zonă. Pe urmă nu l-a mai scos. Era o relație de apropiere între mine și șeful Direcției a IV-a Contrainformații Militare, însă sub conducerea acestui general Vasile Gheorghe se comiteau și abuzuri. Aceasta era marea meteahnă a celor de la Contrainformații Militare. La Revoluție, în nopțile acelea, i-am deschis fișetul lui Pavel Coruț și am văzut lucruri care m-au uimit: cum secretarului nostru de partid, în câteva rânduri, i se făcuse percheziție secretă în casă. Totodată, aveau trei oameni la filaj asupra lui. Ce căutau? El avea o relație cu o femeie, iar să cotrobăi prin casa omului, să vezi dacă nu a rămas ceva în urma acestei relații era o treabă scârboasă. Nu știu dacă a făcut cu sau fără acordul șefilor lui, dar era un abuz și era ceva extrem de urât. Pe baza acelor descoperiri ale Contrainformațiilor Militare l-au luat și l-au judecat. Ilie Ceaușescu m-a pus pe mine să iau cuvântul ca să înfierez pe acel ofițer, Ion Matache. Și dacă tot am luat cuvântul, am spus: *„Partidul ne bate dacă greșim, ne produce și răni, dar tot Partidul le și vindecă. Eu nu cred că Partidul vrea să pierdem un om valoros, precum Ion Matache. Acesta se va îndrepta. Este capabil! Să-l păstrăm!”*. Ilie Ceaușescu s-a ridicat și a zis: *„Păi, tovarășul Dinu vorbește așa pentru că și el are probleme!”*. Fusesem și eu cercetat într-o treabă „ca asta” pusă la cale tot de securiști. S-a confirmat de la Comitetul Central că supoziția era falsă și el tot o ținea pe-a lui.

Și totuși, deși foarte mulți dintre ofițerii de contrainformații militare aveau un liceu militar, o școală militară de ofițeri pe linia MApN, au fost foarte duri, chiar abuzivi, în relația cu camarazii lor. De unde venea această atitudine?!

Voiau să-și demonstreze loialitatea, că nu mai au nimic cu Armata și că își fac datoria față de noii șefi și nu față de cei sub conducerea cărora au fost înainte. E simplu de înțeles de ce se comportau așa. Era un fel de a te lepăda de ce ai fost!

În cazul lui Pavel Coruț, el era ofițerul care răspundea din punct de vedere contrainformativ

de Direcţia de Informaţii a Armatei. Teoretic, nu ar fi trebuit să fie un superprofesionist în relaţia cu atâţia profesionişti sau el era doar un ofiţer care făcea poliţie politică?

El a fost un ofiţer de contrainformaţii militare. Avea o pregătire specială, diferită de cea a noastră. Avea grijă să nu se înstrăineze informaţia militară din cadrul Direcţiei. Coruţ trebuia să ştie dacă Ştefan Dinu a dat ceva pe sub mână, a pasat vreo informaţie şi a trădat ceva din secretele ţării.

Armata era deranjată de ideea existenţei acestui scut contrainformativ sau de modul în care se comportau membrii acestui scut?

Armata era deranjată de exagerările şi denaturările pe care le făceau ofiţerii de contrainformaţii militare. Spre exemplu, am fost odată într-o delegaţie în Iugoslavia. Plecasem doar cu un ofiţer, dar am luat şi pe ataşatul militar de la Belgrad. În finalul vizitei, gazdele ne-au rugat să ne scriem impresiile într-un registru istoric. Nu puteam să scriu despre ce nu era bun, aşa că am adus elogii. Pentru concluzii mă întâlnesc cu Şeful Statului Major General al Armatei iugoslave şi la un pahar i-am explicat pe unde am fost, ce impresii grozave am avut şi am vorbit despre *culturalizarea soldatului*, care în timpul lui liber putea părăsi cazarma, se putea duce la cinema, teatru, operă etc. Mi s-au părut că erau nişte lucruri extraordinare şi i-am spus că noi nu rezolvasem această chestiune. Vin în ţară, mă primeşte ministrul Ion Coman ca să-i raportez şi îmi dă să citesc o hârtie în care se spunea că: *„Tovarăşul, căpitan de rangul I eram atunci, a eglogiat în mod exagerat şi a adus note critice împotriva politicii partidului nostru”*. Ion Coman îmi zice: *„Măi, tu te-ai dus acolo să înveţi ce fac ei. Când vor veni în ţară o să le spunem ce facem noi!”*. Şi cu asta m-a liniştit. Asta era opera lui Pancea pentru că el lucra şi pentru Contrainformaţii.

Este vorba despre generalul Marin M. Pancea, pe care istoria l-a consemnat ca fiind un foarte bun ataşat militar la Paris?

Foarte bun nu a fost, doar că i-a lucrat pe toţi.

Avea o relaţie dublă de subordonare?

Dublă şi încă nu se ştie cu cine lucra. Cred că era şi triplă, pentru că a plecat cu maşina în străinătate şi la noi era o regulă: trebuia să raportezi traseul când vii acasă. Lui, însă, i s-a pierdut urma. Trei zile a fost de negăsit. Asta mi-au spus-o cei de la Contrainformaţii, care l-au localizat. Până la urmă s-a aflat că s-a întâlnit cu cineva la Viena.

Să înţeleg că relaţia între Direcţia a IV-a şi DIA nu a fost dintre cele mai strălucitoare?

Nu a fost! Vă mai dau un exemplu! Cei de la DSS[1] recrutaseră un ataşat militar la Sofia, care era marinar de-al meu, şi care a fugit de la post. A fost dat dezertor. Am pus în mişcare aparatul nostru din Direcţie pentru a-i da de urmă. A plecat cu maşina, cu toată valuta pe care o avea la post pentru îndeplinirea misiunilor, tot ce era acolo. Totul a fost pus la cale de cei de la DSS. L-au plasat în Statele Unite şi sub acoperirea că a dezertat va cere cetăţenie, statut de transfug. Când am intrat pe urmele lui şi i-am descoperit toate secretele, au intervenit repede cei de la DSS. Ministrul de la DSS m-a chemat şi mi-a zis să mă opresc cu investigaţiile. Ne-au returnat banii şi maşina şi ne-au zis că nu mai avem de ce să-l căutăm.

Asta confirmă ipoteza că România a plasat în Occident sub formula unor dezertări oficiale o seria de ofiţeri de informaţii?!

Aşa a fost! Fără ştirea noastră, au făcut-o cu unul de-al nostru. Este un alt aspect care ridică probleme, pentru că între timp sau după aceea, noi

1. Referindu-se la această rivalitate dintre ofiţerii de informaţii militare şi cei de securitate, autorii volumului **Direcţia de Informaţii Militare între ficţiune şi adevăr** consemnează următoarele: **„În activitatea direcţiei au continuat să existe unele dintre greutăţile întâlnite în perioadele anterioare. Colaborarea cu alte ministere şi instituţii centrale şi mai ales cu organele de specialitate din Ministerul de Interne, absolut necesară pentru Serviciul de informaţii militare, nu s-a putut desfăşura nici în această perioadă** (1964 – 1978 - n. n.) **în limitele principiale stabilite prin protocoalele încheiate la nivelul Ministerului Apărării Naţionale. Unii ofiţeri din cadrul Ministerului de Interne şi-au depăşit competenţele, subordonându-şi unele cadre din organul de informaţii militare, inclusiv de la posturile din străinătate. Prin această practică s-a creat o situaţie extrem de periculoasă şi de neconceput în raport cu principiile muncii de informaţii militare şi cu necesitatea pentru armată de a se subordona exclusiv conducerii superioare a statului român, fără a depinde de nimeni altcineva în procurarea informaţiilor specifice (...) De asemenea, s-a încercat controlul pe mai multe căi a activităţii informative militare, însuşirea unora din rezultatele obţinute pe această linie şi limitarea posibilităţilor operativ-informative ale Direcţiei Informaţii”** (pp. 147 - 148). Nicolae Ceauşescu va respinge o propunere de unificare a tuturor organelor de informaţii sub egida Ministerului de Interne, după cum va declara generalul Dumitru I. Dumitru, şeful DIA (1964 – 1978), însă defectarea lui Ion Mihai Pacepa (28 iulie 1978) avea să se intensifice *„controlul organelor de securitate asupra Direcţiei Informaţii, a cărei activitate a început să fie din ce în ce mai afectată ca urmare a acestei imixtiuni”* (**Ibidem**, p. 149). Începând din 1980, conducerea politică superioară a României socialiste nu a mai permis trimiterea de ofiţeri ai DIA în străinătate, la post, astfel încât numărul de ataşaţi militari a scăzut de la 48 (în 1978) la 4 în decembrie 1989. *„În deceniul nouă încercările eşuate anterior, foarte periculoase, de raportare centralizată şi selectivă a informaţiilor provenite pe diferite canale (inclusiv de la Marele Stat-Major – Direcţia Informaţii) de către Ministerul de Interne au devenit realitate, o practică obişnuită”*, menţionează autorii volumului **Direcţia de Informaţii Militare între ficţiune…**(p. 150).

eram acuzaţi că ne fug oamenii, că dezertează. Ei au împuşcat doi iepuri: şi-au plasat un om pentru ei, iar noi am rămas obiectul criticii şi al defăimării.

Cum aţi găsit Direcţia de Informaţii a Armatei în 1978?

L-am apreciat pe generalul Dumitru I. Dumitru. Era un om sobru, cu care m-am intersectat deseori. În plenurile la care erau reunite cadrele cu funcţii de răspundere din MApN, ne informa despre NATO, despre situaţii politico-militare internaţionale etc. Când am intrat în Direcţie şi l-am înlocuit, n-am mers cu gândul că voi găsi un dezastru acolo. Nu! Dimpotrivă!

Era DIA o structură apropiată de GRU în 1978? Mă refer la pregătirea oamenilor, la misiuni?

Mai erau circa 30% ofiţeri cu studii făcute la sovietici. Cele mai importante funcţii erau ocupate de ei: ataşatul militar de la Moscova, Beijing, Washington. Toţi aveau studii făcute la Moscova. În Direcţie, eu aveam un locţiitor, pe Cucu, care era tot cu studii la Moscova.

Vă întreb aceasta pentru că principalele acuzaţii vis-a-vis de DIA şi care vin din partea fostei Securităţi, sunt legate de această idee potrivit căreia DIA se afla într-o relaţie mai mult sau mai puţin suspectă cu GRU!

DIA a avut două perioade mari. Până în 1964, în general, exista un obicei ca săptămânal sau lunar, în capitalele principale, unde noi aveam ataşatura militară, alături de sovietici şi de celelalte ţări membre ale Tratatului de la Varşovia, ataşatul militar sovietic îi întrunea pe toţi ataşaţii militari ca să-şi prezinte rapoartele. Era o subordonare, dar nu la DIA, ci pe plan general. Cu privire la chestiunea ofiţerilor acoperiţi, nu ştiu să fi fost ceva similar. Anual, şefii Direcţiilor de Informaţii ai Armatelor din ţările Tratatului de la Varşovia se întruneau într-una din capitale, în ordine alfabetică. Ţara gazdă deschidea conferinţa şi fiecare raporta rezultatele cercetări informative a potenţialilor inamici. Se prezentau toate informaţiile, iar sovieticii le preluau. În partea a doua a şedinţei, se punea la punct planul de căutare a informaţiilor. Sovieticii erau cei care repartizau/indicau misiunile şi în baza acestor lucruri la întrunirea următoare se raporta. Era o subordonare directă. Cine o făcea? O făcea Direcţia Generală de Cercetare.

Aţi spus că nu ştiaţi de existenţa ofiţerilor acoperiţi, deci acceptaţi ideea că Direcţia de Informaţii a Armatei a avut şi ofiţeri acoperiţi?!

Sigur că da!

Cine coordona activitatea acestor ofiţeri din cadrul DIA?

Exista o Secţie a II-a pentru ofiţerii acoperiţi!

Credeţi că această Secţie a II-a ar fi putut să lucreze într-o dependenţă aproape totală de GRU?

Apropo de acoperiţi, să ştiţi că nu se ştiau nici între români. De exemplu, dacă am doi ofiţeri acoperiţi la Atena, nu ştiau unul de celălalt.

Cine garantează că GRU nu i-a controlat niciodată pe ofiţerii acoperiţi ai DIA după 1964?

Sovieticii nu aveau posibilitatea să-i controleze. În sistemul de acoperire nu ştiau unii de alţii. Ofiţerul acoperit nu are decât un singur om de legătură: cel de sus.

M-ar interesa să ştiu dacă dvs. aţi căutat, în 1978, să vedeţi modul în care GRU penetra informativ DIA?

Penetra prin două metode: ataşatura şi ceea ce făcea Direcţia direct în legătură cu Centrul. Ei cereau informaţii, în baza acelui plan de căutare, dar nu intrau în amănunte.

Direcţia a IV-a Contrainformaţii Militare v-a raportat vreodată despre existenţa unor ofiţeri din DIA care lucrau pentru KGB sau GRU?

Nu! Şeful Secţiei a II-a, de pildă, când am venit eu, era un colonel Ilie Drăgoi[2], care făcuse studii la Moscova. Cred că el putea să fie unul...

Şi a rămas până în Decembrie 1989?

Nu! L-am scos după doi ani, deşi îmi era coleg. Când am plecat în Armată, am plecat cu el, la Şcoala Regimentală din Bucureşti. Noi am urmat cursurile şcolii din ţară şi el a fost selecţionat şi trimis la Moscova, la şcolile de informaţii. Între timp a rupt legătura cu noi. Nu l-am mai întâlnit până ce am ajuns la Direcţia de Informaţii.

L-aţi trecut în rezervă pentru limită de vârstă sau pentru că erau motive?

L-am trecut, în primul rând, pentru că s-a supărat pe nu ştiu ce criterii şi i-am zis: *„Drăgoi, dacă eşti aşa de supărat şi de obosit nu vrei să ieşi la pensie?”*; şi el, aşa, într-o supărare a lui, dă cu pumnul în masă şi zice: *„Merg, tovarăşe amiral!”*. În al doilea rând, aveam şi sarcina să mai răresc rândurile DIA cu cei care făcuseră studii la Moscova. Cu fiecare am avut probleme; şi cu cel din China şi cu cel de la Moscova, pentru că nu vroiau să treacă la pensie, deşi aveau vârsta.

Credeţi că nu vroiau pentru că era vorba de avantaje materiale sau altceva?

Nu era vorba de avantaje! Aveau probabil misiuni şi ratau posibilitatea de-a le îndeplini. Oricum, în cazul în care DSS-ul ar fi descoperit aşa ceva nu ne-ar fi spus nouă celor de la DIA. După cum era maniera de lucru a lui Nicolae Ceauşescu, nu se făceau publice niciodată informaţiile referitoare la aşa ceva. Puteau să spună că nu şi-a plătit nu ştiu ce sau a încălcat morala socialistă şi îi scotea din funcţie, însă nu pe motiv că au fost agenţi ai GRU.

(Va urma)

Surse foto: Internet

2. Volumul lui Aurel I. Rogojan, fost împuternicit la conducerea Serviciului Independent Secretariat-Juridic din Departamentul Securităţii Statului (DSS) în 22 decembrie 1989, cu gradul de locotenent-colonel, intitulat **„1989. Dintr-o iarnă în alta… România în resorturile secrete ale istoriei”** (Editura Proema, Baia Mare, 2009, 228 p.), readuce în discuţie, în capitolul intitulat ***Controlul Securităţii prin Direcţia de Informaţii Militare*** (pp. 87 – 94), rivalitatea fără precedent între DSS şi DIA. Racolarea unor ofiţeri din Direcţia a III-a a DSS pentru a deveni „ofiţeri acoperiţi” ai DIA, în anii ’80, a reprezentat, în clipa descoperirii acestui lucru, un şoc pentru conducerea DSS. **„În anii 1990 – 1992, am primit câteva confirmări importante cu privire la existenţa unor ofiţeri acoperiţi ai Direcţiei de Informaţii a Armatei, de data aceasta în structurile de conducere ale Departamentului Securităţii Statului, ca locţiitori ai şefilor unor direcţii centrale”**, scrie Aurel I. Rogojan la pagina 88 a lucrării sale. O afirmaţie şocantă care distruge mitul atotputerniciei Securităţii. Greu de acceptat, fără prea multe dovezi credibile, însă pare să sprijine teoria loviturii prin surprindere pe care a dat-o, în decembrie 1989, DIA. Într-o astfel de situaţie, în cazul acceptării acestei teorii, ne putem întreba pe cine a reprezentat DIA: poporul român sau o putere străină? Domnul Rogojan nu ne convinge. Şeful de cabinet al lui Iulian Vlad lasă să se înţeleagă că personalul de conducere din Direcţia a IV-a Contrainformaţii Militare, şi nu numai, juca dublu, adică raporta şi la DIA (a se vedea pp. 88 – 89 din respectiva lucrare). Este regretabil faptul că nu ni se oferă, totuşi, identitatea acelui colonel „ID” (supranumit în presa vremii „generalul roşu”) care s-a ocupat, după 1978, de „Statul Special Anexă” al DIA. Documentul respectiv conţinea numele ofiţerilor acoperiţi ai DIA aflaţi în anumite obiective, păstrat la Secţia pentru Probleme Militare şi Justiţie a CC al PCR, şi care au făcut concurenţă neloială ofiţerilor DSS-ului. Consider că acel colonel „ID” este colonelul Ilie Drăgoi din DIA, fost şef al Secţiei a II-a din DIA care se ocupa de ofiţerii sub acoperire ai serviciului secret al armatei. Ilie Drăgoi avea studii militare pe linie de informaţii la Moscova, în anii ’50, şi a fost trecut în rezervă în 1980. După Revoluţie a fost reactivat, avansat general de brigadă, la 18 mai 1990, şi numit la conducerea fostei Unităţi de Filaj a DSS-ului, integrată în MApN după 22 decembrie 1989. Generalul de brigadă (r) Ilie Drăgoi a fost implicat, din postura de consilier al Comisiei parlamentare pentru controlul activităţii SRI, în scandalul „Timofte - KGB”. De neînţeles de ce Aurel I. Rogojan nu îi dă numele în clar. Îi este, totuşi, frică? A acţionat colonelul „ID” în virtutea unui plan prestabilit, sau a profitat de valul revoluţionar pentru a prelua sub control anumite pârghii ale puterii, ca unul care ştia ce însemnă PUTEREA? Câţi ofiţeri DIA care lucrau pentru KGB&GRU în anii ’80 a descoperit Direcţia a IV-a, respectiv celebrul Pavel Coruţ, şeful Biroului de Contraspionaj din Direcţia a IV-a, care supraveghea contrainformativ DIA? Răspunsul se lasă încă aşteptat. Afirmaţia autorului cărţii privind faptul că ofiţerii DSS-ului priveau **„armata – în ansamblul ei – cu simpatie, mândrie şi simţăminte de fraternitate”** (p. 93) pare să fie contrazisă de cele petrecute după 22 decembrie 1989 în raporturile dintre Armată şi Securitate, astfel încât afirmaţia domnului Rogojan **(„Pe fond, sentimentele erau reciproce”)** este exagerată.

*

Oda bucuriei. De la teroriștii de ieri la corupții de azi!!!

Viorel DOMENICO

La 30 de ani de la Revoluție, memoria colectivă a românilor s-a diluat considerabil, iar amintirile primesc tot mai mult aspect de fantasmă.

Ceea ce a trecut dincolo de uitare și s-a păstrat, spre dăinuire poate, este explozia de bucurie a românilor la fuga lui Ceaușescu.

Sute, milioane de români au umplut piețele și străzile Capitalei, ale altor multe orașe într-un entuziasm nemaiîntâlnit în alte momente ale istoriei naționale. Poate la 1 Decembrie 1918 să se mai fi produs o asemenea revărsare de elan și speranță. Bucuria a fost plenară sinceră, profundă până la lacrimi și a creat unanimitatea întregului popor în în jurul ideii de dezrobire și libertate. Atunci s-a înregistrat și cea mai mare cantitate de bucurie pe suflet de român.

Chipurile oamenilor – până atunci posomorâte, marcate de griji și frică, de incertitudini – s-au luminat ca prin minune, primind aura frumuseții de durată.

Democratizarea bucuriei n-a durat însă prea mult. Pentru că, după câteva ore a explodat psihoza teroristă, care a pulverizat bunele auspicii ale începutului. Nimeni n-a văzut un terorist; nicăieri și niciunde n-a fost prins niciunul, cu toate că erau anunțați a fi omniprezenți și omnipotenți. Ideea de terorist și terorism a schimbat dramatic psihicul românilor, le-a erodat speranța, le-a smuls și murdărit bucuria victoriei împotriva lui Ceaușescu și a rgimului comunist.

O frică difuză, paralizantă se infiltrase și pusese stăpânire pe întreaga suflare a participanților la marea Victorie.

Sub această umbrelă s-au făcut și refăcut jocuri, s-au grupat și regrupat forțe, au apărut și s-au radicalizat poziții și centre de putere inexistente până atunci.

Terorismul manifestat în decembrie 1989 a fost un fel de arie protejată a Revoluției. Politicieni, istorici, juriști, chiar și revoluționari au ocolit subiectul din incompetență sau complicitate. Fără un diagnostic corect și netratată la timp, rana s-a cangrenat.

Așa cum din „Mantaua" lui Gogol a ieșit marea literatură a secolului XX, din costumul de camuflaj al teroriștilor (atâta timp cât n-au fost dezvăluiți și acuzați public!) se trag toate relele din românia de azi. Corupția se trage din terorismul de atunci. Și tot de acolo vine și nesimțirea cu care se gestionează guvernările și treburile statului.

Ascunși, fără identitate la vedere, neprinși și nejudecați penal timp de trei decenii, teroriștii de atunci au îmbrăcat haina hoției, ocupând apoi funcții în organismul social.

Surse foto: Internet

*

Revoluția română în direct, din Coreea de Nord

Șerban CIONOFF

Salutară, binevenită inițiativa revistei „Caietele Revoluției” de a lansa o discuție deschisă despre un subiect care nu se poate spune că a ajuns la momentul concluziilor finale. Adică despre felul în care au fost trăite acele zile fierbinți ale lui decembrie 1989, care au marcat momentul de radicală, revoluționară schimbare a istoriei României și a destinelor oamenilor săi. Am decis să dau, după priceperea mea, curs acestei invitații la dialog cu atât mai mult cu cât am și un mare avantaj , dar și un cert dezavantaj!

Să mă explic. Am avantajul meseriei de ziarist, de „istoric al clipei”, așa după cum a numit-o cu o fericită intuiție Cristian Popișteanu. De unde derivă și dezavantajul pe care Andre Gide l-a imortalizat în formula „numesc jurnalism tot ceea ce mă va interesa mâine mai puțin decât azi!” Asumându-mi, așadar, această dublă condiționare, încerc să aduc în atenția cititorului câteva amintiri, semnificative cred, despre modul în care, la o depărtare de mii și mii de kilometri de casă, le-am trăit într-un interval atât de scurt și atât de încărcat de evenimente: duminică 17 decembrie 1989-luni 8 ianuarie 1990.

17 decembrie: la Timișoara, lucrurile revin la normal. Duminică, 17 decembrie, ne vedem în redacția ziarului „Scânteia tineretului” noi doi, cei care urma să plecăm în Coreea de Nord într-o vizită de documentare la invitația cotidianului de tineret din această țară (deschid o paranteză pentru a cere scuze că am uitat numele publicației). Delegație de presă care avea doi membri: Redactorul șef adjunct, Corneliu Ostahie (din păcate, acum, prea devreme ridicat la cele veșnice) – șeful și subsemnatul… membrul delegației! Până să vină mașina care ne va duce la aeroport, trecem în revistă știrile la zi transmise pe fluxul Agerpres. Normal că ne interesa, în primul rând, ce se petrece la Timișoara. De la Europa Liberă aveam, deja, informații dar pe fluxul agenției naționale de presă nimic! Ba, să nu greșesc, erau câteva știri despre „elemente turbulente” care s-au dedat la acte de vandalism, dar forțele de ordine au intervenit și lucrurile încep să intre în normal.

După o zi și jumătate de zbor ajungem la Phenian (Pyongyang), unde ne așteaptă trei tovarăși echipați în ținuta oficială a „Marelui Conducător”: tunică neagră închisă până la gât, șapcă tot neagră. Ne conduc la hotel, ne cazează, ne prezintă programul vizitei și apoi, la cererea noastră, mergem la Ambasada României. Ambasadorul Gârbea ne primește imediat și se interesează care sunt primele impresii. Nu am de lucru și îi spun: „Excelență, am văzut programul, este foarte interesant și dens, dar am dori să vedem și un spectacol artistic, ceva deconectant, nu doar un program cu manifestări propagandistice”.

După care, văzând că ambasadorul dă din cap în semn de aprobare, plusez: „Poate ne ajută tovarășii coreeni să schimbăm ceva lei în moneda lor, ca să cumpărăm suveniruri pentru cei de acasă. Eventual, dacă nu putem schimba banii noștri, îi decontăm la întoarcerea în țară”.

19 decembrie: la Pyongyang, bilete la un spectacol fără nimic propagandistic. Plecăm de la ambasadă și după ce ne întoarcem la hotel, Hua – din câte am înțeles, șeful peste ceilalți doi colegi și însoțitori (împreună cu care ne–a așteptat în mașină) –, își cere voie să lipsească puțin, pe motiv că trebuie să meargă la redacție pentru niște treburi

urgente. Revine cam după o jumătate de ceas. ,,Iată, ne spune el, avem aici bilete pentru un spectacol de circ, joi seară. Este un spectacol distractiv, adaugă cu subînțeles și cu ironie subțire, fără nimic propagandistic". După asta, scoate un teanc de bancnote, din care ne înmânează o cotă parte la fiecare: ,,Uite și niște bani, poate vreți să cumpărați, pentru cei de acasă, niște amintiri de la noi, de la tovarășii prieteni coreeni". Și iar bate un apropont: ,,Nu este nevoie să îi decontați, când reveniți în țară. Este o atenție ca de la tovarăș ziarist la tovarăș ziarist".

Mai clar nici că se putea! Una din două: sau tovarășii coreeni aveau o intuiție absolut genială sau aparatele de ascultare, din mașina gazdelor, au fost perfect conectate pe recepție? Tertium non datur!

Cum era să profanez un bolovan de o extraordinară valoare istorică. Cea de a doua zi, miercuri, are un punct esențial pe agendă. Vizităm Mengyongdae, localitatea unde a văzut lumina zilei Marele Conducător, Kim Ir Seng. Ni se povestesc tot felul de întâmplări din care să pricepem cât de genial era acesta din fragedă pruncie. La un moment dat, vrând să îmi leg mai bine șiretul la un pantof, pun piciorul pe un bolovan. Hua urlă disperat: ,,Nuuuuu!!!!" Văzându-mi uimirea, îmi explică pe un ton mai scăzut, dar foarte solemn: „Pe această piatră a stat Marele nostru Conducător atunci când avea trei ani și șapte luni iar tatăl său l-a învățat ura împotriva imperialismului japonez!"

Lângă mine, Cornel nu își vine în fire. Mă trage de o parte și îmi șoptește la ureche: ,,Măi frate, ăștia ne-au luat-o înainte. Noi, la Scornicești, încă nu avem o piatră de asta, memorială".

Vizităm, după aceea, stadionul pe care, în vară, s-a deschis Festivalul Mondial al Tineretului și Studenților al cărui țară gazdă a fost Coreea de Nord. Impresionant, ca dimensiuni și fastuos, parcă anume făcut spre a crea sentimentul de grandoare, de nemărginire. Mergem, apoi, la shopul diplomatic unde, cu bani în buzunar, mai că nu avem ce cumpăra. Mai mult de obrazul gazdelor luăm niște mine de pix, niște vederi, ba Cornel cumpără și un săpun. Asta da cheltuială de protocol!

Capela Sixtină și spaima zilei de mâine. Din agenda atât de încărcată a vizitei, păstrez și acum o tulburătoare întâmplare. Vizitând un muzeu din capitală, nu am de lucru și spun ceva despre Capela Sixtină, pe care am avut ocazia să o văd , prin septembrie 1985, după ce, timp de trei săptămâni, am fost, alături de alți trei colegi din România, în Italia, la Levico Terme, la un curs de limbă și cultură italiană. Ghida mea, o fetiță care părea pur și simplu plăsmuită din cel mai fin porțelan, mă ia de mână și mă întrebă la ureche în ce limbă pot vorbi numai cu ea. Îi răspund că în franceză, iar ea mă strânge și mai tare de mână și îmi șoptește cu ochii arzând: ,,Știu că risc foarte mult, poate îmi pierd și slujba, dar vă rog să îmi povestiți cum arată Capela Sixtină". Respiră adânc și oftează cu ochii de-acum plini de lacrimi: ,,Măcar așa să o vizitez și eu fiindcă, în realitate, nu am să o văd niciodată".

Crăciunul marii surprize. Luni, 25 decembrie, intrăm în linie dreaptă cu ultimele obiective ale vizitei, fiindcă mâine plecăm spre Beijing. Acolo vom face o escală de câteva ore, după

care luăm cursa spre București. Sunăm la ambasadă ca să îl rugăm pe Predescu, unul dintre cei mai apropiați colaboratori ai ambasadorului, să îl anunțe pe colegul său de la Beijing, Viorel Isticioaia, să ne preia din aeroport și să încerce să ne facă un oarecare program. Știam câte ceva despre evenimentele din piața Tiananmen, dar abia când am ajuns, peste numai o zi acolo, am realizat dramatismul lor cumplit.

La telefon, Petrică, portarul și șoferul ambasadei, după ce i-am spus de ce și pentru ce vrem să tragem o fugă până acolo, ne ia din scurt: „Dar voi aveți cu ce să vă întoarceți acasă?" „Cum să nu, zic, avem bilete de avion direct pentru București. La Beijing nu face decât o escală". Petrică nu se lasă: „Măi frate, voi nu știți ce e pe acasă? Nu v-au spus nimic tovarășii coreeni? Urcați-vă imediat în mașină și veniți încoace".

Asta și facem! Pe alee, Petrică ne pune la curent: „A căzut Ceaușescu! Acum noul șef la București este Corneliu Mănescu". (Într-adevăr, după cum aveam să aflu discutând, mai târziu, cu oameni care au fost în miezul evenimentelor din acel Decembrie 1989, numele fostului ministru de externe, aflat, acum, în dizgrația lui Ceaușescu, semnatar, în primăvara anului, al *Scrisorii celor șase*, a fost vehiculat ca posibil provizoriu șef de stat).

Ambasadorul Gârba ne primește imediat: „Băieți vă dau o veste istorică. În țară, a biruit revoluția, iar dictatorul a căzut!". Ne dă apoi să citim lista membrilor Consiliului Salvării Naționale și *Comunicatul către țară*. Primul nume care îmi atrage atenția este cel al lui Ion Iliescu. Și asta pentru că, în octombrie 1968, după ce am vorbit cam foarte slobod la o ședința UTC pe facultatea de filosofie, cel care conducea ședința, Primul Secretar al CC al UTC, Ion Iliescu, a fost alături de Traian Ștefănescu, primul secretar al Comitetului UTC pe Centrul Universitar București, cel care m-a recomandat să fiu redactor șef adjunct al revistei „Universitas", al cărei prim număr tocmai se pregătea de apariție. Așa am devenit redactor șef adjunct al revistei, redactor șef fiind regretata Jeana Gheorghiu, având-o colegă pe o studentă de la facultatea de matematică, Zoia Elena Ceaușescu. Nimic deosebit, veți spune, numai că eu, în acel moment eram proaspăt ieșit din anul de repetenție, în care mă trimisese un anumit conferențiar universitar… fără bacalaureat, după ce mama fusese condamnată la ani grei de închisoare în urma unui denunț împotriva ei la securitate. „Mă, mi-a spus pe un ton mai mult decât academic cel poreclit de studenți Majurul, maică-ta a fost condamnată pentru delapidare din avutul obștesc, așa că tu nu poți să promovezi examenul la economie politică socialistă!".

Mai cunoaștem câteva nume din listă, dar, sincer să fiu, numele lui Ion Iliescu îmi inspira foarte mare încredere că va fi bine! Împreună cu Cornel am redactat pe loc un mesaj de solidaritate cu țara și cu noua conducere democratică și exprimam dorința de a reveni cât mai curând acasă. Dar asta nu a fost totul. Ambasadorul a dat drumul cât se poate de tare la radio și la televizor, apoi ne-a luat,

pe Cornel și pe mine, la fereastră și ne-a spus cu voce șoptită: „Astă seară, tovarășii coreeni oferă o recepție, la care va veni și un oficial de la partidul lor. Vă vor spune că în țară a avut loc o lovitură de stat militaro-fascistă și vă vor promite că, mâine, vă va primi Marele Conducător, care vă va acorda azil politic. Din informațiile pe care le aveam, așa vor să procedeze cu toți românii aflați în interes de serviciu aici. Ca să fiți siguri că nu veți avea probleme, dați-i lui Predescu pașapoartele și biletele de avion, iar el va veni mâine dimineață să vă conducă la aeroport".

Așa am și făcut! Pe alee, mergând spre mașina care ne aștepta în fața ambasadei, am recapitulat lucrurile și am constatat că, într-adevăr, tovarășii nord-coreeni nu ne-au spus nimic despre ceea ce se petrece în România. Oare chiar nu știau nici eu sau…

Cât despre postul național de televiziune, aici nu se vorbea decât despre evenimentele din Panama și despre căderea lui Noriega. La hotel, Hua nu s-a mai putut abține: „Ce s-a întâmplat ? Ați aflat o veste rea de la ambasadă?". Nu m-am mai putut abține și literalmente am strigat la el: „S-a întâmplat ceea ce știați și nu ne-ți spus mă, nemernicilor! Să vă fie rușine! Eu stau foarte aproape de Piața Victoriei, Cornel stă în drumul Taberei, soțiile noastre sunt singure și una și alta, iar noi nu avem cum comunica cu ele". Au tăcut, toți trei, cu strășnicie. După care au început să ne întrebe: „Cine e Ana Blandiana? Dar Doina Cornea?" Și, bineînțeles, cine este Ion Iliescu!

Refuzăm azilul politic în Coreea de Nord!

La recepție, lucrurile au stat exact cum prevestise ambasadorul. Înaltul oficial de partid coreean și-a exprimat profunda durere pentru „drama poporului român"(?!) și ne-a asigurat că, a doua zi, Marele Conducător ne va oferi azil politic „până când pacea va reveni în țară". Despre procesul Ceaușeștilor, despre sentință și executarea ei, nici-un cuvânt! Din nou mi-am ieșit din sărite și i-am explicat foarte scurt că dorim să revenim cât mai curând acasă și să ne punem la dispoziția noilor autorități, cu care ne-am exprimat deplina, necondiționata solidaritate, în declarația pe care am scris-o și am iscălit-o în fața ambasadorului extraordinar și plenipotențiar al României la Pyongyang.

Marți dimineața, scena invitării la Marele Conducător s-a repetat ca trasă la indigo. Stăpân pe situație, Predescu nu a cedat până nu ne-a văzut îmbarcați în avionul care a decolat spre Beijnig. Unde, bucurându-ne de extraordinara căldură umană a ambasadorului nostru, Angelo Miculescu – binecuvântată fie-i amintirea! – și a colaboratorilor săi, între care soții Viorel și Tania Isticioaia-Budura ocupă un loc cu totul aparte în sufletul meu, am rămas până luni, 8 ianuarie 1990. Când am decolat spre București.

Dar, despre episodul chinez – de marți, 26 decembrie 1989 și până luni 8 ianuarie 1990 –„ voi povesti, poate, mai multe, cu o altă ocazie, sper, cât mai curând.

(Va urma)

Surse foto: Internet

*

Evoluția sistemelor electorale în România modernă și contemporană

Marian ENACHE

Chiar dacă spațiul redacțional pe care îl avem la dispoziție este limitat și anumite date și idei sunt poate cunoscute, am preferat să schițăm într-o manieră cu totul succintă evoluția sistemelor electorale în Țările Române/România de la Regulamentele Organice până în 1990. Obiectivul principal al acestei comunicări, este de a observa schimbările, continuitățile și mai ales discontinuitățile. Vom prezenta doar principalele momente, și ce au adus acestea, fără a mă referi la alegeri și rezultatele lor.

Înainte de toate remarcăm că există un interes crescut după 1989 pentru analiza sistemelor electorale. **În 2019 vom celebra 100 de ani de la primele alegeri generale din România Mare (noiembrie 1919), primele alegeri cu vot universal „doar masculin" și care au condus la constituirea primului Parlament al României Mari.**

Începuturile unei organizări politice moderne sunt legate în Principatele Române de Regulamentele Organice (din 1831-1832), care au instituit – este adevărat, încă într-o formă incipientă – distincția dintre puterea executivă și cea legislativă, precum și a puterii judecătorești în raport cu primele două. Având în vedere această separație, Regulamentele Organice cuprindeau prevederi speciale cu privire la felul în care urmau să fie aleși atât domnul de către Obștească Adunare Extraordinară[1], cât și deputații pentru Obicinuita Obștească Adunare[2] a fiecăruia dintre principate. Deputații trebuiau să fie „boierii fii de boieri" și să fi împlinit 30 de ani, în timp ce alegătorii trebuiau să aibă minimum 25 de ani. Corpul electoral era restrâns – în 1832 au participat la alegeri în Țara Românească doar circa 500 de alegători la o populație de 1,5 milioane locuitori, iar în Moldova doar circa 400 de alegători la o populație de aproximativ 800.000 de locuitori.

Convenția de la Paris din 7/19 august 1858 a stabilit egalitatea politico-juridică a tuturor locuitorilor Principatelor, desființând practic privilegiile și marcând astfel un moment important în trecerea la o organizare politică modernă. Adunările elective urmau să fie compuse din membri de drept (cei doi mitropoliți și episcopii diocezani) și din membri aleși. Se trecea la sistemul cenzitar, respectiv dreptul de a alege îl aveau toți cetățenii moldoveni și munteni de peste 25 de ani, care aveau un venit funciar anual de cel puțin 1.000 de galbeni sau un capital funciar, industrial sau comercial, de cel puțin 6.000 de galbeni. În continuare, alegătorii erau separați – în funcție de avere – în alegători primari și alegători direcți. Scrutinul era secret. Candidații trebuiau să aibă cel puțin 30 de ani și venituri de cel puțin 400 de galbeni anual. Corpul electoral era redus la câteva mii de persoane. Alegerile conform Convenției de la Paris au fost organizate în Moldova în decembrie 1858, iar în Țara Românească în ianuarie 1859. Adunările rezultate l-au ales ca domn al Moldovei și Țării Românești pe Alexandru Ioan Cuza. De la începutul anului 1862 au început să

1. Domnul trebuia teoretic să fie ales pe viață de către o Obștească Adunare Extraordinară, alcătuită în Țara Românească din 190 de membri, iar în Moldova din 132 membri.
2. Obicinuita Obștească Adunare era formată din 43 de membri în Țara Românească și 35 membri în Moldova, aleși în principiu pentru mandate de câte 5 ani.

funcţioneze la Bucureşti un guvern şi un Parlament unic, pentru Principatele Unite.

Modificarea sistemului electoral a fost intens dezbătută în perioada 1859-1861 şi a revenit în actualitate în 1864, în contextul conflictului dintre domnitorul Alexandru Ioan Cuza şi Adunare. După dizolvarea Adunării şi lovitura de stat din 2/14 mai 1864, Statutul dezvoltător al Convenţiei de la Paris, propus de domnitor, introducea sistemul bicameral, alăturând Adunării un Senat, având rolul de corp ponderator. Noua lege electorală, aprobată prin plebiscit, reducea drastic censul, ceea ce practic a condus la extinderea corpului electoral de la câteva mii de oameni la circa 570.000 de alegători, adică majoritatea bărbaţilor de peste 25 de ani din Principatele Unite.

După cum bine ştim, abdicarea lui Cuza în contextul loviturii de stat din 11/23 februarie 1866 a adus pe tronul Principatelor Unite pe Carol I de Hohenzollern-Sigmaringen. Anul 1866 a însemnat şi adoptarea unei noi Constituţii şi a unei noi legi electorale, anexate Constituţiei.

Constituţia din 1866 a statuat printre altele un Parlament bicameral, format din Senat şi Adunarea Deputaţilor. Legea electorală menţiona faptul că alegătorii trebuiau să fie cetăţeni români din naştere sau împământeniţi, să aibă 21 de ani împliniţi (şi nu 25 ca anterior), să nu fie supuşi vreunei alte puteri, să nu fie condamnaţi sau declaraţi faliţi, şi să îndeplinească condiţiile de cens prevăzute de lege. Pentru Senat, alegătorii erau împărţiţi în două colegii. Senatorilor aleşi li se adăugau apoi senatorii de drept: câte un senator ales de profesorii Universităţilor din Iaşi şi Bucureşti, mitropoliţii şi episcopiii eparhioţi, precum şi moştenitorul tronului (dacă împlinise 18 ani, dar cu drept de vot deliberativ de la 25 de ani). Pentru Adunarea Deputaţilor, alegătorii erau împărţiţi în patru colegii, tot în funcţie de venit/impozit. În timp ce alegătorii tuturor celorlalte colegii alegeau direct, egal şi secret, la colegiul IV alegerile erau indirecte, în sensul că 50 de alegători desemnau un delegat care apoi se ducea în reşedinţa de judeţ unde împreună cu ceilalţi delegaţi – şi sub supravegherea autorităţilor – alegea un deputat.

Prin această lege, se asigura supremaţia politică a marilor proprietari funciari, în conjuncţie cu o anume reprezentare a populaţiei urbane. Censul era mai ridicat decât în Anglia aceleiaşi epoci[3], iar împărţirea pe colegii era astfel concepută, încât Senatul era emanaţia exclusivă a unui număr de câteva mii de alegători (mai puţin de 7000 în 1883), iar în Adunarea Deputaţilor alegătorii direcţi de la colegiile I, II şi III erau în jur de 20.000, în timp ce mult mai numeroşii alegători de la colegiul IV (626.906 în 1883) desemnau indirect doar 30 din cei 148 de deputaţi.

Acest sistem a fost modificat în 1884 în contextul unei mai largi revizuiri constituţionale, după ce în 1879 Parlamentul acceptase schimbarea art. 7 din Constituţie prin care se elimina criteriul religios ca precondiţie pentru statutul de cetăţean şi după ce, în 1881, România devenise Regat. Cu unele minime modificări această lege a rămas în vigoare până la Primul Război Mondial. Legea electorală din 1884 păstra cele două colegii care urmau să aleagă Senatul, dar reducea numărul colegiilor pentru alegerea Camerei Deputaţilor de la patru la trei şi proceda la schimbări notabile în compunerea lor. Ultimul colegiu, III, era format din toţi cetăţenii care plăteau o dare cât de mică şi nu erau cuprinşi în celelalte colegii. Alegătorii de la colegiul III erau fie direcţi, fie indirecţi, ultimii alegând în sate câte un delegat la 50 de alegători. Potrivit analizei lui

3. Mattei Dogan, **Analiza statistică a „democraţiei parlamentare" din România**, Bucureşti, *Editura Partidului Social Democrat*, 1946, p. 9.

Leonida Colescu, în 1911, dintr-o populație totală de 7,2 milioane locuitori (dintre care peste 1,6 milioane bărbați majori), doar 101.339 persoane aveau calitatea de alegători direcți pentru Camera Deputaților și doar 24.921 aveau dreptul de a vota pentru Senat[4]. Trebuie precizat că la nivel internațional tendința era spre extinderea dreptului de vot.

După revizuirea Constituției în 1917 privind lărgirea dreptului de vot la 3/16 noiembrie 1918, un decret-lege instituia votul universal masculin, direct, egal și secret, precum și principiul reprezentării proporționale a voinței electoratului, astfel încât să fie ales un deputat la 30.000 de locuitori și un senator la 70.000 de locuitori. Pentru Senat, se păstra instituția senatorilor de drept, exact în forma în care fusese înainte de război. Alte noutăți ale decretului-lege din 1918 erau decretarea votului ca obligatoriu, crearea birourilor electorale județene, precum și faptul că alegătorii primeau dreptul de a selecta pe candidații pe care doreau să-i voteze din cadrul listelor supuse alegerii (așa numitul vot cu *panașaj*)[5].

Datorită faptului că acest decret a fost emis înainte de unirea cu statul român a teritoriilor românești care aparținuseră de Austro-Ungaria, el a fost aplicat numai în Vechiul Regat și în Basarabia. Pentru Transilvania (incluzând Banatul, Crișana și Maramureșul) și Bucovina au fost emise, la 24 august 1919, decrete-lege diferite, care au ținut cont de preferințele elitelor politice din teritoriile respective. În linii mari, în aceste teritorii se instituia un sistem al votului majoritar, care lăsa deschisă posibilitatea ca alegerile să nu mai aibă loc în circumscripțiile în care exista un singur candidat[6]. Sisteme diferite erau instituite în orașele mari, care prin numărul locuitorilor aveau de ales doi sau trei deputați (Arad, Oradea, Cluj și Timișoara, respectiv Cernăuți), pentru care se organiza câte o singură circumscripție pentru Camera Deputaților, iar deputații erau desemnați potrivit sistemului proporțional[7]. În 1920, norma de reprezentare a fost mărită de la 30.000 la 50.000 de locuitori pentru Camera Deputaților și de la 70.000 la 100.000 de locuitori la Senat.

Constituția din 1923 a lărgit sensibil numărul senatorilor de drept, iar legea electorală din 1926 a adăugat modificări mai ample în ceea ce privește alegerea Camerei Deputaților. Referitor la aceasta, se extindea la nivel național sistemul proporțional pe listă, se elimina *panașajul*, se introducea pragul de 2% și mai ales sistemul primei majoritare. Sistemul primei majoritare, inspirat din legea electorală italiană din 1923, era menit să asigure o majoritate confortabilă partidului care câștiga alegerile cu peste 40% din voturi. Această lege a rămas în vigoare până în 1938, reglementând șapte runde de alegeri parlamentare[8].

În raport cu situația de dinainte de Primul Război Mondial, sistemul votului universal masculin practicat în România interbelică reprezenta un considerabil progres, chiar dacă distorsionarea sistematică a opțiunilor politice ale electoratului de către guvern, cu ajutorul adminstrației, era foarte puternică. Pe de altă parte însă, deși legea din 1926 oferea guvernelor majorități parlamentare consistente, ea nu a contribuit la stabilitatea politică a României interbelice. Totuși, în decembrie 1937 guvernul național-liberal condus de Gheorghe Tătărescu nu a mai reușit să obțină decât 35,9% din voturi, sub pragul solicitat de lege pentru atribuirea primei majoritare. Regele Carol al II-lea, în acord cu o parte însemnată a elitelor politice și economice ale vremii a impus trecerea la regimul dictaturii regale, instaurat oficial la 10 februarie 1938.

Regimul dictaturii regale a fost însoțit de interzicerea partidelor politice și adoptarea unei noi legi fundamentale. Constituția din februarie 1938 păstra Parlamentul bicameral, dar îi reducea drastic atribuțiile. Astfel, guvernul nu mai depindea de încrederea Parlamentului, care nu mai avea voie nici să dea vot de neîncredere guvernului sau unui ministru. Mai mult, pe lângă senatorii de drept și cei aleși, Constituția a introdus categoria senatorilor numiți de rege, în cuantum de jumătate față de

4. Leonida Colescu, **Statistica electorală. Alegerile generale pentru Corpurile legiuitoare în 1907 și 1911 cu un studiu analitic,** București, Stabiliment Grafic, Albert Baer, 1913, tabelul nr. 1, p. 7.
5. Acest sistem, denumit în epocă vot *cu panașaj*, însemna din punct de vedere practic că alegătorii puteau fie alege o listă întreagă, tăind pe buletinele de vot toate celelalte liste, fie alege candidați de pe diverse liste.
6. Marcel Ivan, **Evoluția partidelor noastre politice în cifre și grafice, 1919-1932,** Sibiu, p. 6.
7. C. Preda, **România postcomunistă și România interbelică,** pp. 73-76.
8. 1926, 1927, 1928, 1931, 1932, 1933 și 1937.

numărul senatorilor aleşi. Constituţia a fost apoi completată prin legea electorală din 9 mai 1939, care ridica limita de vârstă pentru exercitarea dreptului la vot de la 21 de ani la 30 de ani (cu scopul evident de a exclude tineretul considerat radical) şi împărţea pe alegători în trei categorii în funcţie de îndeletniciri: agricultură şi muncă manuală; comerţ şi industrie; ocupaţii intelectuale. Legea electorală din 1939 avea şi un aspect pozitiv, prin aceea că permitea femeilor să voteze şi să fie alese, însă doar pentru Senat, nu şi pentru Adunarea Deputaţilor. Singura forţă politică îndreptăţită să prezinte candidaţi a fost Frontul Renaşterii Naţionale, partidul unic înfiinţat sub egida lui Carol al II-lea.

În 5 septembrie 1940, cu o zi înainte să fie silit să abdice, regele Carol al II-lea a suspendat Constituţia din 1938 şi a dizolvat Parlamentul. România a fost lipsită de Constituţie şi de Parlament pe toată perioada guvernării conduse de Ion Antonescu (1940-1944).

După 23 august 1944 s-a instituit un sistem politic de tranziţie, vizând întoarcerea la regimul constituţional democratic. Un prim aspect a fost liberalizarea funcţionării partidelor politice. Decretul din 13 iulie 1946, elaborat în esenţă de ministrul comunist al Justiţiei, Lucreţiu Pătrăşcanu, stabilea trecerea la un parlament unicameral, desfiinţând Senatul. Adunarea Deputaţilor urma să fie aleasă în sistem de vot proporţional pe listă, cu păstrarea pragului de 2%. Elementul de progres a fost neîndoielnic extinderea dreptului de vot prin egala îndreptăţire a femeilor cu bărbaţii, cu condiţia să aibă majoratul legal (21 ani împliniţi). Primeau drept de vot şi militarii în activitate şi funcţionarii publici, legiuitorul mizând pe faptul că aceştia puteau fi influenţaţi să voteze „cu guvernul". În schimb, nu aveau drepturi electorale persoanele considerate vinovate de „crime împotriva poporului" sau care avuseseră „funcţii de răspundere" în timpul guvernării antonesciene.

După o campanie electorală în care „partidele istorice" au fost şicanate şi deseori împiedicate să-şi desfăşoare activitatea, alegerile din 19 noiembrie 1946 au avut loc într-o atmosferă de mare tensiune. Rezultatele oficiale au indicat o majoritate categorică pentru partidele care susţineau guvernul, care ar fi obţinut peste 77% din voturi. Aceste rezultate contrastau atât de flagrant cu starea de spirit a electoratului, încât s-a vehiculat repede informaţia că guvernul falsificase scorul cu aprobarea conducerii sovietice, inversând pur şi simplu numărul de voturi obţinute de partidele din cele două tabere. Aceste suspiciuni au fost confirmate parţial de documente găsite în arhive după 1990.

Procesul de acaparare a puterii politice din România de către comunişti a fost continuat prin scoaterea în afara legii a Partidului Naţional-Ţărănesc sau a Partidului Naţional Liberal, prin condamnarea principalilor săi conducători şi prin proclamarea Republicii Populare Române după abdicarea forţată a regelui Mihai I (30 decembrie 1947).

Deşi unipartidismul a caracterizat cea mai mare parte a existenţei regimului comunist din România, primele alegeri de după proclamarea Republicii Populare Române, cele din 28 martie 1948 au implicat participarea mai multor partide politice. Limita de vârstă a fost redusă la 20 de ani pentru dreptul de a vota şi la 23 de ani pentru dreptul de a fi ales. Frontul Democraţiei Populare dominat de comunişti a obţinut 405 dintr-un total de 414 mandate.

Alegerile din 1848 au fost ultimele alegeri multipartidiste din timpul regimului comunist din România. Constituţia din 1952 statua

Partidul Muncitoresc Român,
filiala Pecica – în Pecica

Partidul Muncitoresc Român ca forţă politică conducătoare şi stabilea într-un capitol special dedicat sistemului electoral faptul că dreptul de a depune candidaturi în alegeri revenea „organizaţiilor Partidului Muncitoresc Român, sindicatelor profesionale, cooperativelor, organizaţiilor de tineret şi altor organizaţii de masă, precum şi asociaţiilor culturale" (art. 100). În practică, aceasta a însemnat că listele de candidaţi au fost depuse de Frontul Democraţiei Populare, o organizaţie compozită controlată strict de către Partidul Muncitoresc Român şi că în alegeri nu au mai existat şi alte candidaturi. În aceste condiţii, prevederile constituţionale potrivit cărora votul era universal pentru toţi cetăţenii care au împlinit vârsta de 18 ani, egal, direct şi secret, nu mai contau prea mult. În consecinţă, monopolul depunerii candidaturilor a revenit Frontului Unităţii Socialiste (cum a fost rebotezat în 1968 Frontul Democraţiei Populare), care ulterior a fost redenumit Frontul Democraţiei şi Unităţii Socialiste (FDUS). Chiar dacă unii dintre deputaţii aleşi nu erau membri ai PCR, ci reprezentau alte organizaţii membre ale FDUS, inclusiv cultele religioase, aceasta nu însemna că ei reprezentau o alternativă la exponenţii regimului comunist. De altfel, chiar şi practica de a depune în unele circumscripţii mai mult de o candidatură s-a dovedit tot o farsă, de regulă fiind puşi pe liste candidaţi cu profiluri extrem de asemănătoare, inclusiv din punct de vedere al profesiei; ca şi cum aceasta nu ar fi fost destul, chiar şi în aceste cazuri rezultatul era cunoscut dinainte, neţinând cont de ceea ce treceau alegătorii pe buletinele de vot.

În concluzie, studierea sistemelor electorale anterioare este necesară şi binevenită, sistemul electoral fiind şi un indicator al dezvoltării şi democraţiei într-un stat.

Surse foto: Internet

*

*Bazele paradigmatice ale cercetării Revoluției române din decembrie 1989**

Vladimir PASTI

– Fragment –

Atât cercetarea cu privire la Revoluția română din decembrie 1989 cât și concluziile ei își au originea într-o paradigmă despre societăți și despre schimbarea lor diferită de cea utilizată de marea majoritate a scrierilor despre revoluție de până acum. Ca orice paradigmă, poate fi argumentată și contrazisă, dezbătută și falsificată, adoptată sau ignorată. În prezentul social și științific românesc actual ea este deocamdată doar marginalizată prin neutilizare. În schimb, eu am folosit-o în această cercetare și ea este subtextul oricărei afirmații făcute de autor în această carte.

Elemente ale paradigmei utilizate în studiul de față au apărut chiar și în paginile precedente, în descrierea elementelor contextuale care au contribuit la amânarea pentru un timp atât de îndelungat al trecerii de la studierea schimbărilor particulare ale societății postcomuniste la afirmarea revoluției române din decembrie 1989 ca un soi de Big Bang socio-istoric pentru societatea românească actuală. Analogia cu teoria Big Bang despre universul în care trăim exprimă prima și cea mai importantă consecință teoretică a premiselor acceptate ca axiome ale paradigmei folosite de mine în această cercetare și carte. Aș putea să o denumesc ca fiind *paradigma discontinuității*, în opoziție cu *paradigma continuității* care a dominat gândirea despre revoluție și postcomunism pe întreaga perioadă scursă de la victoria revoluției și până în prezent[1]. În toate domeniile, de la discursul politic, doctrinar și ideologic postcomunist – rămas surprinzător de constant de-a lungul celor 3 decenii de existență a postcomunismului – și până la ceea ce a devenit paradigma oficioasă a elitei academice și științifice românești. Cu un la fel de surprinzător sprijin constant primit de la elitele internaționale ale tuturor domeniilor de cunoaștere socală; dar și de la elitele politice internaționale care au contribuit masiv la gestionarea tranziției postcomuniste românești; devenind co-responsonsabile, alături de elitele românești cărora le-a revenit sarcina de a conduce construcția noii societăți postcomuniste din România de uriașele costuri economice, sociale și politice ale acesteia.

* Fragment din cartea *Revoluție! România înainte și după 1989*, de Vladimir Pasti, al cărei prim volum este în curs de apariție la Editura IRRD, București în colaborare cu Editura Cetatea de Scaun, Târgoviște. Publicat de revista *Caietele Revoluției*, nr.1/2019

1. Și nu numai. Paradigma continuității este paradigma adoptată de majoritatea studiilor istorice.

Pe scurt, *paradigma continuității* afirmă că revoluția din decembrie 1989 nu a reprezentat un punct de ruptură a istoriei societății socialiste și a statului român comunist, ci doar un episod de schimbare de regim politic în evoluția societății de pe teritoriul țării denumită România. În vreme ce societatea românească și-a continuat pur și simplu evoluția declanșată de procesele de modernizare ale începuturilor secolului al XIX-lea și continuate cu încăpățânare în ciuda extrem de deselor schimbări de regimuri politice și a modelelor ideale de societate. Această evoluție care a avut ca principale componente o serie constantă de procese economice și sociale care mai continuă și astăzi – industrializare, urbanizare, profesionalizare, instituționalizare, laicizare, integrare internațională economică, financiară, culturală și politică, etc. a caracterizat, dincolo de evenimentele conjuncturale și indiferent de regimul politic, ultimele două secole de istorie a țării. E adevărat, cu mari diferențe de ritm și uneori cu scurte perioade de regresie. În același timp, o serie de caracteristici ale societății au rămas fie constante, fie au evoluat cu o dinamică mult mai scăzută asigurând astfel o continuitate de viață socială cotidiană și de identitate socială și națională. Ceea ce este perfect adevărat. Dacă privim istoria la o scară istorică atât de cuprinzătoare în care ce-a mai mică unitate de măsură este secolul, atunci aproape toate detaliile trec neobservate și tot ce vom observa în societatea românească este o excepțională continuitate etnică, lingvistică, religioasă, socială și economică, însoțită de o lentă și continuă creștere economică. Cam așa au privit-o toți istoricii, filosofii, sociologii și economiștii care au încercat să deducă din asemenea abordări la scară mare ceea ce ei credeau că sunt legile istoriei și ale societății. Și chiar dacă toți, fără nicio excepție, au eșuat încercările mai continuă și astăzi. În științele istoriei, un exemplu recent este cartea eminentului istoric român Bogdan Murgescu cu privire la decalajul cantitativ de dezvoltare dintre România și Europa Centrală și Occidentală[2]. Consider că astfel de cercetări sunt și legitime și utile pentru anumite teme de cercetare, precum cea a decalajelor economice abordată de Bogdan Murgescu în cercetarea pe care am menționat-o, căci este evident că decalajele (sau diferențele) s-au acumulat în timp îndelungat; ca urmare a diferențelor de dinamică socială și economică dintre societățile vest-europene și restul Europei[3]. Construind astfel înapoierea (în raport cu acestea) ca o continuitate a societății românești. Dar trebuie precizat că astfel de atribute precum înapoiere, dezvoltare, subdezvoltare, etc. nu sunt caracteristici ale niciunei societăți reale, ci semnifică doar rezultatul abstract al unui raport dintre caracteristicile unei societăți reale și cele ale unei societăți imaginate arbitrar de cercetător, după un calcul la rândul său arbitrar. Singurul lucru real pe care îl pot semnifica astfel de atribute este că există o diferență mai mare sau mai mică a societății reale față de societatea imaginară, ceea ce este trivial. Câtă vreme se ține cont de aceste limite paradigma continuității are sens pentru acea categorie restrânsă de problematici cărora li se potrivește. Pentru toate celelalte, trebuie folosită paradigma discontinuității. Între acestea problematici la loc de frunte se află problematica Revoluției române din decembrie 1989. Și odată cu ea cea a societății condusă de statul comunist român în ultima sa etapă de existență și a societății post-comuniste în primele sale decenii de existență.

Problema apare atunci când aceeași paradigmă este aplicată asupra societății însăși și mai ales când se referă la caracteristicile calitative ale societății, cum este cazul cărții de față. Caz în care paradigma continuității este nu doar irelevantă, ci de-a dreptul neavenită ca și încercarea de a împarți o cantitate la zero pe motiv că dacă ai voie să o aduni, să o scazi sau să o înmulțești cu zero, de ce nu ai avea voie să o și împarți la zero; de vreme ce în matematică împărțirea nu este decât o scădere repetată[4].

Dar tocmai asta au făcut atât politicienii

2. Măsurat prin indicatori cantitavi abstracți, precum PIB/loc. Cf. Murgescu, B., 2010, **România și Europa: acumularea decalajelor economice (1500-2010)**, *Polirom*, Iași.

3. Cel puțin atâta timp cât decalajele pot fi legitim considerate a fi doar rezultate finale ale producției societății exprimabile cantitativ. De exemplu, volumul producției economice la unele produse, sau valoarea producției economice pe o piață oarecare, sau mărimea populației, sau cantitatea de gunoi produsă de o societate, etc. Orice considerare calitativă, care implică luarea în considerare a structurilor și caracteristicilor societății face paradigma continuității irelevantă pentru abordarea oricărei societăți. Căci diferențele calitative dintre, să zicem Țările Române și Franța, la 1500 aveau cu totul alt conținut decât aceleași diferențe la 1900.

4. În matematică împărțirea la zero nu are sens, în ciuda aparenței că un număr împărțit la nimic ar trebui să rămână el însuși: 2 mere împărțite la nimeni, ar trebui să rămână 2 mere, nu-i așa? Dar dacă accepți asta atunci 1=2 și întreaga matematică se dă peste cap.

români cât și acea parte a elitei intelectuale a României postcomuniste care se consideră îndreptățită să se autoafirme ca fiind *mainstream*-ul academic și științific al societății românești. Iar cel mai important rezultat pe care îl are aplicarea paradigmei continuității asupra proceselor de dinamică socială este concluzia că evenimente politice sau procese sociale de tipul revoluției române din decembrie 1989 sunt nesemnificative la nivel istoric. Și în niciun caz nu produc o ruptură istorică care să conducă la înlocuirea unui tip de stat (cel comunist) și a unui tip de societate (cea socialistă) cu alt tip de stat și cu o societate cu o foarte diferită organizare socială de cea care a precedat revoluția.

O astfel de teorie potrivit căreia revoluțiile nu generează rupturi istorice față de trecutul unei societăți este cam la fel de veche ca și revoluțiile și a apărut aproape odată cu ele. Cea mai veche variantă pe care o cunosc în formă explicită este celebra scriere cu pretenții sociologice a lui Alexis de Tocqueville despre revoluția franceză din 1789[5]. Care argumentează că revoluția franceză – devenită arhetipul oricărei revoluții precedente și ulterioare – nu a fost necesară. Și că, cu sau fără revoluție, societatea franceză ar fi urmat același traseu și jumătate de secol mai târziu ar fi ajuns oricum în același stadiu de formare și dezvoltare.

Nu pretind aici că autorii construcției paradigmatice bazată pe premisa continuității istorice s-au inspirat din Tocqueville; cel mai probabil că au ignorat opera acestuia și că au răspuns pur și simplu unor cerințe de legitimare și chiar de existență care le erau proprii. Căci paradigma continuității are două corolare majore care o fac avantajoasă; atât pentru acele elite sociale care au susținut-o, căci le legitimau pretențiile de acces la putere, și pentru o organizare socială care să-i plaseze în vârful piramidei sociale, cât și pentru acea parte a comunității științifice care adera la credința în paradigma cea mai răspândită și mai simplă a cunoașterii – cea a determinismului absolut[6].

Primul corolar, cel care răspundea cerințelor comunității științifice afirma pur și simplu continuitatea determinismului social. O premisă care, la prima vedere, poate fi adoptată cu ușurință pe motiv că este la fel de evidentă ca și afirmația că orice ou de găină va produce, dacă este fecundat și apoi clocit, un pui de găine și nu altceva. Paradigma deterministă sau a continuității sunt unul și același lucru. Căci determinismul presupune că orice prezent este rezultatul unui trecut în care se află cauzele prezentului[7]. Or această paradigmă stă la baza majorității scrierilor istorice cu caracter sintetic și, în bună măsură, la baza multora dintre studiile sociologice ale acesteia. Ea întemeiază cele mai puternice metode de analiză a proceselor și fenomenelor sociale, economice, culturale, politice, etc. Mai mult încă, este adevărată chiar și în analizarea proceselor de schimbare socială, cu condiția – cum am văzut deja – ca aceste schimbări sociale să se desfășoare prin acumularea treptată a unui număr mare de schimbări minore, într-o perioadă lungă de timp. Ca în celebrul caz de asemenea acumulări ca cele care au condus la apariția, în istorie, a societăților sedentare întemeiate în agricultură – cultivarea plantelor și creșterea animalelor domesticite. Tocmai pentru că oferă asemenea avantaje, comunitățile științifice românești și internaționale au renunțat greu sau

5. Tocqueville, Alexis de, 1856, **L'Ancient Regime et la Revolution**, Michel Levy Freres, republicată pe site-ul https://gallica.bnf.fr/ark:/12148/btv1b8622134v/f9.image

6. Prin „determinism absolut" înțeleg aici presupoziția că orice realitate prezentă este un efect al unei realități trecute. În opoziție, „determinismul relativ" presupune că numai unele dintre caracteristicile unei realități prezente sunt produse de realități trecute.

7. Cea mai recentă aplicație fundamentală a determinismului am găsit-o la celebrul fizician și autor de cărți de popularizare științifică Stephan Hawking care definește timpul ca simplă continuitate a determinării de către o cauză a unei alte cauze, care determină o altă cauză și așa mai departe, creând în acest fel timpul ca dimensiune a succesiunii cauzelor. Cf. Hawking, S., 2012, **Scurtă Istorie A Timpului**, *Humanitas*, București.

deloc la paradigma continuității în explicarea atât a revoluției din decembrie 1989, cât și a societății care s-a născut ca urmare a victoriei sale. Consecința cea mai importantă a acceptării paradigmei continuității ca bază a studierii revoluției și tranziției postcomuniste este concluzia logică că în ciuda schimbării/înlăturării de la putere a elitei politice comuniste ca efect imediat al victoriei revoluției și, ulterior, a regimului politic comunist ca o primă și tot imediată urmare a acestei victorii, comunismul a continuat să mai existe și după această victorie. Principalul purtător al acestuia fiind de data asta nu un actor politic, precum Partidul Comunist Român în timpul regimului politic comunist, ci societatea socialistă "îmbibată" de comunism în toate domeniile, instituțiile, elitele sale și, dincolo de elite, în ansamblul populației sale. Și mai puternic decât oriunde în acea realitate inefabilă care a fost denumită – în discursuri politice, dar și în studii care se pretindeau științifice – "*mentalitate comunistă*"[8].

Al doilea corolar al paradigmei continuității aplicată la studiul revoluției și al tranziției se referă tocmai la această continuitate a comunismului social, economic, cultural și de "mentalitate" și proclamă necesitatea luptei împotriva comunismului nu atât în timpul existenței regimului politic comunist, ci mai ales după declanșarea tranziției la capitalismul liberal modern tocmai ca urmare a victoriei revoluției din decembrie. Acest al doilea corolar a picat mănușă în perioada post-revoluționară ca principal instrument de legitimare pentru toate elitele aflate în competiție pentru putere și pentru toate grupurile sociale care produceau și susțineau aceste elite ca reprezentanți politici ale intereselor lor sociale și economice. Rezultatul a fost o situație absurdă, dar funcțională.

Absurditatea consta în faptul că ideologic și politic "marea luptă împotriva comunismului" a început în România nu în timpul comunismului, nici în timpul revoluției, ci abia după prăbușirea regimului politic comunist și abandonarea opțiunii comuniste în 22 decembrie 1989. Când Partidul Comunist Român nici măcar nu a mai avut puterea să se auto-desființeze, ci pur și simplu s-a "evaporat" politic prin abandonarea sa de către cele cca. 3,5 milioane de membri. În condițiile în care ideologia, valorile și obiectivele sale fuseseră respinse de elite și de populație cu mult înainte de declanșarea revoluției. Inclusiv de către cea mai mare parte a elitele comuniste.

Dar absurdul luptei cu morile de vânt, pe motiv că ele sunt de fapt niște căpcăuni gigantici – căci așa le vedea nobilul Don Quixote care, spre deosebire de analfabeta populație citise nenumărate cărți despre cavaleri și căpcăuni – era vizibil doar pentru inferiorii și disprețuiții negustori, țărani, meșteșugari și alte categorii de aceeași calitate atât de îndoielnică încât puteau fi amăgiți de căpcăuni să îi considere a fi doar niște nevinovate mori de vânt[9]. Cam în aceeași situație s-a aflat și marea masă de luptători împotriva comunismului care a apărut imediat după prăbușirea acestuia atât ca sistem politic cât și ca sistem de organizare ca urmare a revoluției. Ca și Don Quixote, ei dispuneau de o paradigmă care le permitea să identifice căpcăunii, adică neocomunismul și neocomuniștii acolo unde neutilizatorii acestei paradigme vedeau doar o construcție socială fie neterminată, fie altfel decât cea dorită. Și tot ca și Don Quixote care se aștepta să primească regate drept răsplată a luptelor sale împotriva relelor lumii, ei se așteptau să primească țara denumită România pentru a o guverna după cum cred ei de cuviință. Dar spre deosebire

8. Cum nimeni nu știe ce este aceea „mentalitate" și încă și mai puțini știu cum arată o „mentalitate comunistă", acest din urmă pseudo-concept este utilizat ca un fel de sac de gunoi în care arunci tot ce nu îți place, nu-ți convine sau nu înțelegi din realitate, adăugându-i eticheta de 'comunistă' ca pe o înjurătură. Un superlativ al acesteia este eticheta de „securistă", un soi de „comunism" amplificat exponențial.

9. Dacă înlocuiți cuvântul „amăgiți" cu termenul cu aparență științifică „manipulați" obțineți un discurs politico-ideologic perfect acceptabil în România de azi.

de Don Quixote care nu era decât un nostalgic singuratic ce nu a obținut până la urmă decât ridiculizare și dispreț, combinația de elite politice, intelectuale, de guvernanare și de guvernanță și grupurile sociale care le susțineau și își întemeiau ideologia în lupta împotriva neocomunismului în paradigma continuității a obținut ceea ce își dorea – adică puterea politică de a transforma societate postcomunistă conform propriilor sale obiective și interese pentru o perioadă ceva mai lungă decât jumătate din perioada istorică pe care a parcurs-o până acum postcomunismul românesc.

***

În opoziție cu paradigma continuității istoriei și a societăților se află paradigma discontinuității istoriei și a societăților. Care afirmă că există momente în istorie în care se produc rupturi ale determinismului social, în care o societate se "rupe" de propriul său trecut și începe să-și construiască o nouă istorie. Pe durata căreia intră în funcțiune paradigma continuității, dar doar până în următorul moment de ruptură. Aceste momente istorice speciale sunt revoluțiile și ele sunt marile generatoare ale schimbărilor istorice.

Ca și paradigma continuității, paradigma discontinuității își are originea îndepărtată în filosofie[10] și cea recentă în societățile moderne și contemporane, în științele naturii. Mai întâi prin adoptarea în fizica modernă a noțiunii de cuantă creată de Planck. Și mult mai târziu, în perioada contemporană, de cercetările lui Ilya Prigogine cu privire la sistemele de gaze aflate în ceea ce el denumește "stări-departe-de-echilibru"[11]. Stări în care "legile naturii" așa cum le cunoaștem și le respectăm acum și care sunt rezultatul continuității evoluției unui sistem, nu mai funcționează. În schimb, sistemul natural (la Prigogine este vorba de gaze) eliberat de orice organizare anterioară care ar fi putut să producă determinări în funcție de caracteristicile sale și aflat deja într-o stare de haos capătă capacitatea de a alege aleatoriu următoarea sa formă de organizare. Iar o astfel de alegere are loc, iar rezultatul alegerii este o nouă formă de organizare care nu mai acceptă nicio determinare din partea fostului său trecut. Un alt sistem complet independent de cel anterior, chiar dacă conține aceleași molecule și cu aceleași caracteristici individuale pe care le-au avut dintotdeauna.

Prigogine a studiat ce se întâmplă în sisteme de gaze aflate în condiții controlate de interacțiune cu mediul înconjurător și cu anumite valori ale parametrilor interni. Dar ceea ce a rezultat a fost până la urmă o modificare majoră atât a teoriei sistemelor, cât și a paradigmei deterministe. Paradigmei deterministe i-a fost desființată pentru totdeauna pretenția de paradigmă ontologică fundamentală. Determinismul mai primise lovituri atât din partea științelor naturii, cât și din cea a logicii și filosofiei[12], cu mult timp înainte de cercetările lui Prigogine, dar până la urmă reușise să le înglobeze cumva, fie prin intermediul teoriei și matematicii probabilistice, fie prin construirea de surogate la afirmația *„habar nu avem ce se întâmplă în acel caz pentru că iese din paradigma determinstă din care noi nu ieșim"* de tipul conceptelor de 'singularitate', sau „gaură neagră", sau „materie întunecată" (*dark matter*), fie prin ingenioase teorii particulare. Ca în cazul *teoriei matematice a haosului*, în care „haosul" se dovedește că este cât se poate de bine organizat. Și, în consecință, pe deplin predictibil, chiar dacă predictibilitatea sa este încă și mai puternic limitată decât în cazul realităților probabilistice.

10. Cf. cu "saltul" de la acumularea cantitativă la schimbarea calitativă teoretizat de Hegel.
11. Cf. Prigogine, I, 1996, **La fin des certitudes,** Odile Jacob, Paris.
12. De la Kant și până la Gödel.

Căci tocmai asta ceea ce societatea a cerut întotdeauna și cere și acum de la cunoaștere: să stabilească ce cauză trebuie produsă pentru a obține un efect dorit. Împreună cu inversul său – ce cauză trebuie desființată pentru a elimina un efect nedorit. Atât la nivel individual, cât și de grup și, cel mai important, la nivel de societate în ansamblul său. Iar pentru asta ai nevoie de cunoaștere și, în consecință, societățile au creat, fiecare la timpul ei, acele forme de cunoaștere pe care le puteau construi. Și au alocat resurse umane, materiale, financiare și sociale uriașe pentru a ajunge măcar să creadă că au obținut-o. Ceea ce a condus la dezvoltarea cunoașterii de la simpla experiență cotidiană la mituri și legende (cu anexa lor de magie, revelație, farmece, etc.) și terminând cu știința contemporană despre natură și societate și la uriașul sistem de educație științifică și de R&D pe care le avem azi în societățile contemporane. Cu principala funcție de a stabili ce cauze anume trebuie să producem în prezentul care va fi trecutul viitorului de mâine, pentru ca în viitor să obținem ce ne-am dorit. Pentru aceasta a fost construită paradigma deterministă, adică paradigma continuității. Descrierea exactă și sintetică a axiomei centrale a relației între trecut și viitor și a cărei metodologie generală se bazează pe extrapolarea în viitor a tendințelor trecutului, trecând desigur prin prezentul care există, este că putem face predicții corecte despre un viitor care, conform paradigmei continuității, este unic. Cel puțin în cazurile în care utilizarea paradigmeii continuității este justificată de caracteristicile realității prezentului.

La nivel istoric științele despre societate chiar au obținut de cele mai multe ori o astfel de predictabilitate. În marea majoritate a cazurilor aflate în situații „normale”[13] – ale muncii, ale producției, ale relațiilor interpersonale sau/și de grup, ale guvernării societăților stabile, ale relațiilor dintre societăți, etc. În alte cazuri, cum ar fi cele ale piețelor, sau ale războaielor, sau ale vremii cu anumite grade de probabilitate, adică de risc și de incertitudini. Mai mult încă, această paradigmă poate satisface chiar și nevoile umane și sociale de cunoaștere chiar și în acele cazuri considerate a fi aproape improbabile – din cauze atribuibile societății și nu realității – care au fost denumite metaforic „lebede negre”[14]. Un astfel de caz a fost criza financiară a lumii capitaliste dezvoltate din 2008, considerată extrem de improbabilă dar care totuși a avut loc. Și din care lumea dezvoltată occidentală a reușit să iasă utilizând pentru asta totuși singurul instrument de cunoaștere pe care credea că îl avea la îndemână – paradigma contiunuității[15].

Paradigma discontinuității, pe care o utilizez eu în această cercetare a realităților istorice ale societății românești și ale revoluției din decembrie 1989 nu încearcă în niciun fel să înlocuiască paradigma continuității (determinismul absolut). Dimpotrivă, o înglobează ca pe un caz particular al unei paradigme mai generale care ia în considerație și acele încă rare situații (dar nu „lebede negre”) în care societățile ca sistem ajung în ceea ce Ilya Prigogine denumea *„sisteme-departe-de-echilibru”*, iar eu le denumesc *„sisteme cu un grad de libertate suplimentar”*[16] . În care un sistem ce a ajuns în starea extremă de haos are posibilitatea să aleagă dintre toate viitorurile posibile[17] unul dintre acestea,

13. Situațiile normale sunt acele relații sociale, comportamente, acțiuni sociale etc. care nu mai produc noi schimbări sociale majore, ci doar contribuie la reproducerea sistemului în starea aproape-de-echilibru.

14. Taleb, N.N., 2007, **The Black Swan: The impact of Highly Improbable,** Random House.

15. Faptul că în prezent se află în așteptarea izbucnirii unei noi crize financiare și economice nu este decât o dovadă în plus că utilizarea paradigmei continuității pentru a găsi soluții la sisteme aflate în starea departe-de-echilibru este ineficientă.

16. Cf. Pasti V, 2006, op. cit.

17. În cazurile studiate de Prigogine pe gaze, aceste viitoruri posibile au fost de regulă doar două. Aplicând această teorie generală la sisteme cu organizare mult mai complexă decât sistemele de molecule de gaz, cum sunt societățile, este de așteptat ca ele să fie mai multe. În toate cazurile

independent de orice caracteristică a trecutului său. În cazul sistemelor naturale în starea departe-de-echilibru acestea se dezorganizează până la nivelul la care legile naturii nu mai funcționează așa cum le cunoaște știința actuală. După care, în anumite condiții speciale își „aleg" o altă formă de organizare și de evoluție.

În cazul societăților – ale căror organizări sunt imens mai complexe decât orice altă realitate organizată cunoaștem – discontinuitatea determinismului istoric este limitată la sistemul în ansamblul său. În vreme ce soarta subsistemelor din care este compusă societatea depinde de funcționalitatea lor în relație cu sistemul global de organizare. Subsistemele a căror funcție principală este să susțină această relație globală se descompun odată cu acesta. În primul rând pentru că sunt atacate de revoluție cu tot atâta eficiență ca și relația

globală, iar în al doilea rând pentru că oricum nu mai au nicio funcționalitate până la apariția unei noi organizări globale a subsistemelor într-o nouă societate. În schimb, subsistemele care nu au legătură cu organizarea societății în ansamblul său – de exemplu cele destinate susținerii vieții membrilor societății acum descompuse – pot fi doar parțial sau deloc afectate de revoluție și transmise ca infrastructură utilizabilă noii societăți. Revoluția română din decembrie – care nu a fost o revoluție „de catifea" precum unele dintre celelalte revoluții din Europa de Est – ilustrează cel mai bine acest lucru. Nici în cele mai fierbinți momente ale revoluției serviciile esențiale, precum utilitățile, aprovizionarea populației, transportul public, producțiile esențiale etc. nu au încetat să funcționeze într-un regim care ar putea fi considerat normal. Chiar dacă unele unități productive și-au întrerupt sau și-au redus producția, niciuna dintre cele care funcționau „în foc continuu" nu au oprit-o definitiv.

Una dintre cele mai interesante experiențe personale pe care am avut-o la revoluție a fost revelația că imaginea pe care mi-o făcusem despre revoluții din scrierile citite până atunci, științifice, memoriale, beletristică etc. și din modul în care au fost ele ilustrate artistic în creațiile artelor vizuale a fost aceea a unui haos absolut; în care nimic nu mai funcționa, nimic nu mai era predictibil și nimeni nu mai respecta nicio regulă, etc[18]. În realitatea revoluției române lucrurile au stat cu totul altfel. Cea mai mare parte a populației și-a continuat pur și simplu viața cotidiană ca întotdeauna. Oamenii mergeau la muncă și munceau în aceleași condiții ca în fiecare alte zile – non-revoluționare –, elevii și studenții continuau să meargă la școli și universități, viețile de familie se desfășurau în continuare în același mod, etc. Revoluția și victoria ei s-au desfășurat în perioada imediat premergătoare sărbătorilor de iarnă așa că, revoluționari sau nu, oamenii se preocupau de pregătirile dintotdeauna ale Crăciunului și Anului Nou, etc.

Consider că această uimire și apoi ajustare a propriilor mele înțelegeri despre revoluție – cu siguranță și a multor altora – ilustrează cât se poate de bine limitele acelor paradigme care aparent sunt ireconciliabile, cea a continuității și cea a discontinuității, cât și modul în care ar trebui utilizate împreună în loc să fie considerate *a priori* ca excluzându-se reciproc. Aparentul paradox aici este faptul că deși logic ele se exclud ca urmare a premiselor lor contradictorii, realitatea socială – care este mult mai complexă decât ne-o schematizează gândirea noastră rațională ce nu acceptă adevăruri contradictorii; în vreme ce realitatea socială le acceptă. Dar și înțelepciunea populară o acceptă. Firesc, de vreme

ceea ce este cu adevărat important este că această alegere nu depinde de trecutul societății, respectiv de cauzele inițiale care au condus la o anumită organizare socială respinsă prin revoluție. În starea revoluționară o societate poate alege chiar viitoruri imposibile, precum comunismul de către societățile foste socialiste.

18. Aceasta este diferența esențială pe care o constituie, inclusiv pentru știință, cunoașterea obținută prin trăirea unui proces social și cunoașterea obținută doar prin studiul scrierilor acesteia și a scrierilor despre aceasta.

ce înțelepciunea populară este mult mai aproape de realitatea cotidiană – singura realitate empirică observabilă – decât gândirea științifică. Care este nevoită să se îndepărteze de realitatea empirică observabilă prin intermediul unui construct complex de axiome, paradigme, principii metodologice, teorii și un limbaj esoteric alcătuit din concepte abstracte a căror legătură cu realitatea este îndoielnică. Și cea mai bună ilustrare a acestei situații este comparația dintre limbajul aproape imposibil de înțeles pentru orice om normal – eu sunt un om normal – pe care am fost nevoit să-l utilizez pentru a descrie cele două paradigme, contradicția dintre ele și, în același timp, complementaritatea lor vis-à-vis de descrierea aceleiași situații de "înțelepciunea populară" pusă în fața aceleiași situații printr-o anecdotă simplă și clară.

O prezint aici cititorului într-o formă parafrazată pentru o mai clară înțelegere a ceea ce voiam să explicitez. Se spune că odată, de mult, în fața unui înțelept local au venit doi oameni care aveau un diferend și i-au cerut înțeleptului să judece care dintre ei avea dreptate. Primul om și-a prezentat cazul în fața înțeleptului care, după un timp de gândire, i-a răspuns: *Ai dreptate*! Apoi a venit al doilea om și și-a prezentat și el cazul, lăsând înțeleptul să judece. Și, după ce s-a gândit chiar mai mult, înțeleptul a concluzionat: *Ai dreptate!* Atunci, un învățăcel din anturajul înțeleptului i-a spus direct acestuia: *Înțeleptule, dar nu se poate ca amândoi să aibă dreptate în același timp.* Înțeleptul s-a gândit iar o bună bucată de timp, apoi i-a răspuns învățăcelului: *Și tu ai dreptate!*

Iată o situație cât se poate de reală (în sensul de posibilă) care explică cel mai bine complexitatea realității sociale și descrie și relația dintre cele două paradigme. Nu numai pentru că fiecare dintre părțile aflate în diferend aveau dreptate în anumite condiții, ci și pentru că există realități în care sunt legitime simultan ambele seturi de condiții. Iar trăirea revoluției și apoi a postcomunismului românesc îmi spune mie că acest gen de realitate este tocmai revoluția. O situație atât de specială a sistemului societal ajuns într-o situație teoretic imposibilă încât atât paradigma continuității, cât și cea a discontinuității – fiecare dintre ele având nevoie de condiții speciale pentru a fi aplicabilă – îndeplinesc simultan ambele seturi de condiții. În ciuda faptului că aparent cele două paradigme sunt incompatibile între ele însele și, cel puțin logic, acceptarea simultană a lor este nu doar imposibilă, ci și interzisă.

Și totuși este singura modalitate de a putea studia corect o revoluție. Ceea ce împiedică utilizarea ei de cele mai multe ori este pe de o parte inerenta inconsistență a oricărei teorii care încearcă să le îmbine pe amândouă, iar pe de altă parte cerința absolută a cunoașterii științifice de a respecta strict regulile logicii bivalente. Dar realitatea – cea fizică, cea biologică și cea socială – nu este subordonată logicii bivalente. Noi o subordonăm ei. În efortul nostru de a ajunge să o cunoaștem apelăm la ceea ce considerăm a fi cele mai bune unelte existente în științele despre societate. Și atunci automat, iar uneori uitând să fim conștienți de asta, siluim și ciopârțim realitatea socială – care este și independentă și indiferentă la logica bivalentă a științelor noastre – atât cât este nevoie pentru a o încadra în logica sa și în principiile după care au fost construită aceasta.

Studiul de față este o încercare de a evita să repet o astfel de eroare fără a ignora însă din principiu nici toate metodele științifice, nici informația culeasă de alți oameni de știință, cu toate deformările produse de culegere, nici prelucrările, sintezele și concluziile la care aceștia au ajuns. Și în niciun caz ignorând paradigmele științifice în circulație semnificativă în epoca contemporană care au fost utilizate pentru a cunoaște și interpreta revoluțiile în general și revoluția română din decembrie 1989 în particular. Nici nu se putea altfel căci aceste paradigme, simple produse ale gândirii umane, au produs ele însele realități sociale a căror cunoaștere este indispensabilă pentru a explica întreaga perioadă revoluționară. Rezultatul acestei întreprinderi îl va identifica și judeca cititorul.

Surse foto: internet

*

IN MEMORIAM
EMIL CICO DUMITRESCU
1935-2019

A murit Cico DUMITRESCU la 17 ianuarie 2019, ziua în care împlinea 84 de ani...

Pentru amiralul Emil (Cico) DUMITRESCU, omenia era calitatea definitorie a individualității sale. (Ce trist este că un asemenea atribut care derivă firesc din însuși statutul de om, a ajuns să devină o raritate, constituind un merit excepțional!...)

Cico DUMITRESCU a fost un adevărat **om**!

Chiar de la 22 decembrie '89, s-a alăturat revoluționarilor din linia întâi, când a înțeles înaintea multora, că istoria dorea să-i fie întoarsă foaia, întrucât bătuse ceasul de pe urmă al comunismului.

Chemată de disperarea unor clipe unice care urmau să fie scrise cu majuscule în cronica Țării, eliberarea de teamă a răsunat prin vocea lui temerară, din primele secunde ale Revoluției.

Ofițer de marină, apoi profesor la Institutul de Marină *Mircea cel Bătrân*, Cico DUMITRESCU a fost și un eminent inginer chimist, autor de brevete în domeniul industriei petroliere. A condus o grupă specială în cadrul Direcției tehnice a Ministerului Petrolului, ocupându-se de stimularea cu explozii a productivității sondelor de extracție. De asemenea, a lucrat în cadrul ICPEAR, în domeniul epurării apelor reziduale.

Meritele sale în momentul de răscruce, când s-a croit pentru România, un nou spațiu ce s-ar fi dorit neîntinat de metehnele trecutului, sunt binecunoscute.

A plecat prea devreme, grăbindu-se spre Dumnezeu, poate pentru a-i spune că atunci, în decembrie '89, sufletul românesc a strălucit...

Gelu Voican VOICULESCU

*

Lansare de carte/dezbatere:

1848 - 1989: De la primul la noul '48

Librăria Cărturești Verona a fost gazda evenimentului prilejuit de lansarea volumului **1848-1989: De la primul la noul '48***, semnat de conf. univ. Adrian Niculescu. Alături de autor, au luat cuvîntul Gelu Voican Voiculescu, Ioan Aurel Pop, Răzvan Theodorescu, Adrian Cioroianu, evenimentul fiind moderat de Bogdan Murgescu.*

Cartea d-lui Adrian NICULESCU, **1848-1989: De la primul la noul '48**, așa cum, fidel, indică și titlul, prezintă, sub forma unei cronologii subiective (fără a neglija însă criteriile unei analize riguroase asupra evenimentelor tratate), pentru a cita autorul, două momente marcante: Revoluția din 1848 și Revoluția din 1989, conjugând datele care descriu contextul intern cu informații privind contextul internațional, consecințele și evoluțiile ulterioare (pentru ambele perioade). Succint, momentul 1848 cuprinde următoarea structură: preliminarii 1840-1847; 1848-1849: anii Revoluției; urmările imediate, iar Revoluția din decembrie 1989: repere din contextul internațional și momente de cronologie comentată a regimului comunist în era Ceaușescu, a contestației și a societății civile – cu unele ecouri din străinătate și din exil, plus câteva note personale ale autorului.

Vă prezentăm, mai jos, fragmente din cadrul discursurilor:

Gelu Voican Voiculescu: Această lansare de carte face parte din programul IRRD de celebrare a treizeci de ani de la victoria Revoluției române din decembrie 1989. Treizeci de ani s-au dus din viețile noastre, s-au dus fară să poată lua cu ei trăirile acelei ierni maculate cu sânge și cu o cifră, 1989. Cartea domnului Niculescu infățișează o triplă cronologie comentată. Demersul este o adevărată performanță interpretativă – hermeneutică, dacă vreți –, datorită unei metodologii comparatiste sui-generis, pe care o inaugurează autorul, bazeazându-se pe o originală selecție a criteriilor și a reperelor. Se face o paralelă, stabilind analogii, între două momente istorice despărțite de 141 de ani. Și tocmai aici este meritul d-lui Niculescu – faptul că-și asumă acest demers îndrăzneț, de a compara două fapte istorice similare, aflate însă la o așa mare distanță în timp.

Momentul 1848 e analizat prezentându-i mai întâi preliminariile, din anii 1840-1847, iar apoi revoluția propriu-zisă 1848-1849 și desigur, consecințele imediate 1849-1853-1856, inclusiv războiul Crimeei. Urmează apoi o cronologie foarte instuctivă a evenimentelor din epoca Ceaușescu, iar a treia cronologie se ocupă de momentul 1989, în contextul internațional, când a avut loc căderea regimurilor comuniste din Europa *Lagărului socialist*, culminând cu Revoluția română, care prin caracterul ei sângeros a pecetluit și a dat cerdibilitate întregului proces al destrămării comunismului.

Autorul face și o retrospectivă a evenimentelor care au prefigurat prăbușirea. E vorba de 1953 – Berlin, 1956 – Ungaria, 1968 – Praga, 1980 – Gdansk.

Ceea ce este particular momentului 1989 este rapiditatea cu care s-a năruit comunismul, dezvăluind dintr-odată inexistența sa, deoarece răul este ***iluzia inerentă a separativității***. Răul în sine n-are o existență efectivă. Dacă vreți un citat, în acest sens, din Berdeaev: *Comunismul este o imposibilitate teoretică devenită o realitate concretă prin teroare și dezbinare*. Iar Vladimir Volcov: *Comunismul este **răul istoric absolut**, nefiind un rău politic, ci unul metafizic care nu poate fi combătut decât prin exorcism*...

Desigur, Ceaușescu n-a fost decât una din expresiile ***banalității*** răului, așa cum o definea Hanah Arendt. Conceptul de libertate este conceptul central al acestor evenimente. Dacă ne raportăm la niște enunțuri hegeliene, *ideea dreptului este libertatea*, iar sistemul dreptului este *domeniul libertății împlinite*. Asta ilustrează rezultatele ambelor revoluții.

Ioan Aurel Pop: Abordarea comparativă a unor evenimente atât de importante este un act plin de curaj. Adrian Niculescu ne-a obișnuit cu o asemenea abordare care este în același timp, și din punct de vedere istoric corectă, pentru că pleacă de la evenimente, dar este și neortotoxă, pentru că de multe ori evenimentele îi prilejuieesc asocieri de idei surprinzătoare și extraordinar de constructive. Unele din idei fac apel și la folosirea imaginației și la eseul literar, ceea ce nu este puțin lucru.

M-a frapat observația că ***Trăiască România Liberă*** s-a rostit și la 1948, și în 1989. Ideea că revoluția din 1848 a fost opera străinilor, a conspiratorilor și lucrarea altora, eventual a unor elite românești influențate de străni, și nu a poporului român sau a națiunii, a circulat în epocă. L-a tulburat în asemenea măsură pe Bălcescu care a și scris că revoluția europeană n-a fost cauza, ci ocazia revoluției române. Între cele două mișcări, în afară de faptul că s-a spus că sunt opera străinilor, în afară de faptul că au avut obsesia ieșiri din feudalism – la 1848 s-a spus *să terminăm odată cu servitutea*, feudalismul fiind simbolul servituții, –, iar în 1989, s-a spus să terminăm cu norul feudalist dictatorial impus de comunism. O altă lozincă a fost intrarea în Europa și – cu ambele ocazii – am intrat în Europa. Revoluția de la ’48 a lansat programul de viitor pentru vreo șapte decenii, până în 1918 și nădăjduim că ceea ce s-a petrecut în 1989, să fie un program pentru ceea ce se va întâmpla de acum încolo. Pe străzile Revoluției, atunci în zilele acelea, lumea nu se gândea nici la conspirații, nici la teroriști, nici la străini, ci se gândea la ideea de libertate, construindu-se o lume nouă. Adrian a adus un omagiu elogios acestora. Cartea ne obligă să nu mai batjocorim ceea ce este scump pentru mulțimea asta, pe care o numim poporul român sau națiunea română, pentru că altminteri devenim pigmei și ne batem joc de noi înșine; a judeca cumpănit e una, iar a arunca cu noroi înseamnă cu totul altceva. De aceea cred ca dacă ne vom prețui noi, ne vor prețui și alții...

Bogdan Murgeanu: Pledoaria este în primul rând pentru libertate, dar și pentru a respecta adevărul istoric, pentru că cei care ne mai aducem aminte de trăirile acelor vremi putem confirma multe din cele ce s-au spus. Atât revoluționarii din 1989, cît și cei de la ’48 voiau ca România să fie în rând cu lumea.

Răzvan Theodorescu: Adrian Niculescu este un patriot paşoptist, în felul lui. La Revoluţie Adrian nu era în România, în 1989, fiind corespondent al Europei Libere în Italia. Spre deosebire de noi, cei care am fost în sînul evenimentelor şi putem fi subiectivi, el nu poate fi acuzat că vrea să absolve pe cineva cu ideea revoluţiei. Nu este nimeni dintre istoricii români care să nu fi fost atât de obstinat în această idee. Pentru mine Revoluţia română, ca şi Revoluţia franceză, ca şi Revoluţia bolşevică începe cu o insurecţie şi se termină cu o constituţie. La noi Revoluţia începe cu decembrie 1989 şi se termină cu constituţia din 1992.

Adrian Cioroianu: Mă simt onorat să fiu astăzi aici şi am venit special pentru prietenul meu Adrian Niculescu. Pasiunea lui Adrian pentru revoluţia de la 1848 cred că vă este cunoscută. Revoluţiile despre care scrie Adrian Niculescu în cartea sa sunt două revoluţii reale, fără discuţie. Sunt convins că puntem vorbi despre evenimente revoluţionare autentice.

Un element comun este şi cantonarea acestora în Europa. Momentul ’48 este ancorarea României la Occident. Fără apartenenţa noastră la Europa, ţara noastră ar fi eşuată. Şi eu cred că Revoluţia din 1989 este una fără ghilimele, una reală. Cred că trebuie să explicăm oamenilor că dincolo de toate semnele de întrebare, care sunt reale, Revoluţia prin consecinţele ei, este una fără echivoc.

Adrian Niculescu: Vă mărturisesc că sunt copleşit şi tare emoţionat. Aş vrea să spun ceva preliminar: există un scaun aici, pe care am vrut să-l rezerv Preşedintelui Ion Iliescu. Este scaunul pe care am dorit să-l rezerv nu numai domnului Ion Iliescu ca preşedinte al Institutului Revoluţiei ci, mai ales, omului şi pentru ceea ce a reprezentat domnia sa la Revoluţie! Mai ales acum, în contextul atacurilor binecunoscute din ultimul timp la adresa sa, vreau să-mi asum explicit acest gest.

În altă ordine de idei, lista celor cărora trebuie să le mulţumesc este foarte lungă şi îmi va lua ceva timp să-i menţionez pe toţi cei care m-au sprijinit la realizarea acestei cărţi... Un prieten al meu, a pus cândva întrebarea: *s-a făcut un proces al debarcării din Normandia?*, iar eu îmi permit să-i întreb pe *negaţionişti*: dacă ar fi fost, cum pretindeţi, o „falsă revoluţie”, cum se face atunci, că din aceasta a rezultat o Libertate adevărată?

A consemnat Sorin STAICU

*

Opoziția față de regimul Ceaușescu la începutul Anului 1989*

Constantin CORNEANU

Ofițerii STASI care monitorizau permanent evoluțiile politico-economice și sociale din România socialistă raportau, pe 15 decembrie 1983, că manifestările și declarațiile lui Nicolae Ceaușescu, „care nu au fost convenite cu Comitetul Politic Executiv, sunt din ce în ce mai frecvent întâmpinate de o parte dintre muncitori și intelectuali cu neînțelegere și dezacord/obiecții”[1] și, totodată, faptul că „de la începutul anilor ’80 au apărut manifestări care denotă o deteriorare a relațiilor de încredere dintre conducerea de partid și de stat și populație”[2]. **Pe măsură ce parametrii economici se aflau simțitor sub indicatorii de plan și se efectua o reducere severă a importurilor esențiale pentru sectorul materii prime și sectorul energie, ofițerii STASI semnalau faptul că „eforturile de fundamentare teoretică a cursului actual al conducerii României (Plenul Ideologic și Conferințele Naționale ale PCR din 1982), esențial influențate de tov. Ceaușescu, precum și transpunerea lor în practică, au drept rezultat o amploare crescândă a cultului personalității lui Ceaușescu și a soției lui, Elena”**[3].

„Scrisoarea celor șase”, marea provocare

Conducerea politică a RDG era informată de către analiștii STASI, pe 15 noiembrie 1984, în preajma desfășurării lucrărilor celui de-al XIII-lea Congres al PCR (19-23 noiembrie 1984), că **„poziția lui Nicolae Ceaușescu și a soției sale, Elena, în conducerea României este necontestată”**[4], menționând faptul că **„nu există niciun fel de forțe la nivel mediu și înalt care să se exprime critic și în mod deschis la adresa liniei politice fundamentale a lui Ceaușescu, precum și la adresa cultului personalității lui și a familiei sale”**[5]. Ofițerii STASI observaseră, totodată, că **„influența Comitetului Politic Executiv al PCR s-a micșorat și ea simțitor”**[6] în condițiile în care Nicolae și Elena Ceaușescu concentraseră în mâinile lor puterea în partid și în stat. Spionajul est-german realiza o radiografie excelentă a situației de criză din cadrul PCR menționând că **„există o instabilitate crescândă în rândurile organelor de conducere de rang inferior și nesiguranță în rândurile cadrelor”**[7].

Într-o astfel de situație, marcată de degradarea raporturilor din interiorul PCR și dintre acesta și poporul român, „Scrisoarea celor șase” și Silviu Brucan au fost provocările cele mai mari cu care Nicolae Ceaușescu și regimul său politic s-au confruntat în interiorul PCR la începutul Anului

* *Textul a fost baza conferinței publice a IRRD 1989 desfășurată în data de 31 ianuarie 2019 sub același titlu.*

1. Stejărel Olaru, Georg Herbstritt, **STASI şi Securitatea**, *Editura Humanitas*, Bucureşti, 2005, p. 362.
2. **Ibidem.**
3. **Ibidem.**
4. **Ibidem,** p. 373.
5. **Ibidem.**
6. **Ibidem.**
7. **Ibidem**, p. 374.

1989. Nu minimalizez gestul lui Constantin Pârvulescu de la Congresul al XII-lea al PCR (23 noiembrie 1979), însă „Scrisoarea celor șase” (11 martie 1989) a generat o emoție aparte în întreaga societate românească, în activul de partid și de stat. Silviu Brucan intrase într-o atitudine de ostilitate absolută față de regimul Ceaușescu, după 15 noiembrie 1987, însă sub presiunea oficialităților americane restricțiile de domiciliu, poștale și telefonice asupra acestuia au fost ridicate în februarie 1988. În aprilie 1988, conform propriilor mărturisiri, Silviu Brucan a discutat cu Gheorghe Apostol, în Parcul Herăstrău, despre ceea ce avea să devină „Scrisoarea celor șase”[8]. Corneliu Mănescu va declara că inițiativa unei acțiuni de opoziție deschisă îi aparținuse lui Gheorghe Apostol care discutase, deja, cu Silviu Brucan, Alexandru Bârlădeanu și Constantin Pârvulescu în clipa în care l-a contactat pe el.

La sfârșitul lunii octombrie 1988, Gheorghe Apostol îl va contacta pe Mircea Răceanu la sediul MAE pentru a-i cere să-i comunice lui Grigore Răceanu că-l așteaptă în Parcul Herăstrău, în fiecare marți și joi între orele zece și douăsprezece, pentru niște discuții. În volumul său de amintiri (**Infern ’89. Povestea unui condamnat la moarte**), Mircea Răceanu subliniază faptul că tatăl său adoptiv, Grigore Răceanu, a fost implicat încă de la început în pregătirea „Scrisorii celor șase” și nu după 31 ianuarie 1989, așa cum a încercat Silviu Brucan să acrediteze ideea, după 22 decembrie 1989, având în vedere faptul că Nicolae Ceaușescu nu l-a primit în audiență pe tatăl diplomatului arestat. **„Până la urmă, declarațiile lui Silviu Brucan au fost dezavuate în mod public, în perioada ianuarie-aprilie 1990, în presă și la televiziune de către Alexandru Bârlădeanu, Corneliu Mănescu, Constantin Pârvulescu și Grigore Răceanu; toți au recunoscut fără echivoc că inițiativa a aparținut lui Gheorghe Apostol”**[9], consemnează Mircea Răceanu.

În paralel cu aceste discuții dintre vechii activiști de partid, Silviu Brucan a acordat interviuri săptămânalului *The Economist* (12 februarie 1988) și agenției *Associated Press* (23 martie 1988) și a publicat un articol în ziarul *The Independent* (19 mai 1988). În data de 31 mai 1988, DSS-ul raporta că șeful delegației Marii Britanii la lucrările CSCE de la

8. Gheorghe Apostol va declara ziaristului Ion Jianu, în februarie 1990, că în anul 1984, văzând că la niciun Congres nu s-au mai discutat problemele cuprinse în scrisoarea de 33 de pagini întocmită și trimisă lui Nicolae Ceaușescu, după Congresul al X-lea al PCR, s-a hotărât să facă un rezumat al ei. **„Am trimis o scrisoare de 17-18 pagini lui Ceaușescu** - va declara Gheorghe Apostol **, în care menționam că rog să fie analizată la Congresul al XIII-lea. Mai precizam ca, în cazul în care conținutul scrisorii se discută în Comitetul Politic Executiv, să fiu chemat să particip și eu la discuție. N-am primit niciun răspuns și de aceea, după ce am primit aprobarea de a reveni în țară [în 1988], mi-am luat libertatea de a acționa”** (Apud Ion Jianu, **Gheorghe Apostol și Scrisoarea celor șase**, *Editura Curtea Veche*, București, 2000, p. 60).

9. Mircea Răceanu, **Infern ’89. Povestea unui condamnat la moarte**, *Editura Curtea Veche*, București, 2009, pp. 49-50.

Viena a solicitat unui membru al delegației române să intervină pe lângă autoritățile de la București pentru ca Silviu Brucan să poată călători liber în Occident. Demersul diplomatului britanic era urmarea unor dispoziții exprese primite de la Londra. În contextul unui puternic sprijin mediatic și diplomatic de factură occidentală, Silviu Brucan a primit pașaportul, pe 17 iunie 1988, și viza de ieșire din țară pentru următoarele șase luni. Conducerea DSS i-a propus lui Nicolae Ceaușescu două variante de acțiune în „Cazul Silviu Brucan": *1) excluderea lui Brucan din PCR după întoarcerea în țară, din Occident, în cazul unor noi declarații ostile conducerii de partid și de stat a României socialiste* și 2) *excluderea din PCR înainte de acordarea vizei și a unui simplu pașaport turistic.* Pe 22 iunie 1988, Silviu Brucan a părăsit România cu destinația Statele Unite în timp ce șeful UM 0625 (Direcția a III-a Contraspionaj), generalul-maior Aurelian Mortoiu, transmitea șefului UM 0195 (Contrainformații externe) și UM 0225 (unitatea pentru emigrație din CIE/UM 0544) ordinul șefului DSS de a se continua, prin *„posibilități specifice"*, obținerea unor *„aspecte de interes operativ"* în legătură cu acest opozant al regimului Ceaușescu. În confesiunile făcute după 1990, Alexandru Bârlădeanu va mărturisi: **„Am hotărât cu Apostol – era în vara lui 1988 – să nu dăm încă drumul la scrisoare, pentru că aveam prea puține semnături...Riscam să compromitem acțiunea, iar până la Congresul din 1989 mai era un an. Eu i-am comunicat lui Brucan, prin soția lui – tocmai se pregăteau să plece în străinătate, să nu întreprindă încă nimic. Fără să ne spună, Brucan s-a dus la Ambasada americană, a povestit de scrisoare și, în acest fel, ne-a trădat pe toți. Întrucât Securitatea avea o «cârtiță» tocmai acolo unde a dat el informările despre pregătirile noastre, Securitatea nu știa când se va da drumul scrisorii. Și atunci, oamenii DSS s-au pregătit să-i anihileze efectul anticipat"**[10].

Silviu Brucan, un adversar extrem de incomod

În volumul său de memorii (**Generația irosită. Memorii**[11]), Silviu Brucan a lăsat să se înțeleagă că diplomații occidentali Michael Parmly și Thomas Simmons, precum și Mircea Răceanu, ar fi avut cunoștință în acel moment despre intenția de a difuza o scrisoare de protest în Occident (SUA), însă **„pentru a avea eficacitate politică, trebuia să devină publică în timp ce mă aflam acasă, la București"**[12]. După o vară și un început de toamnă petrecut în Statele Unite, Silviu Brucan va vizita, la începutul lui noiembrie 1988, trei universități din Marea Britanie (Oxford, Londra și Sussex), precum și Academia Militară Regală de la Sandhurst, și se va întâlni cu Martin Nicholson, consilier al prim-ministrului însărcinat cu probleme privind Europa de Est, și cu ministrul de stat William Wallegrave din cadrul Foreign Office. Pe 2 noiembrie 1988 va participa la *Institutul Wilton Park* din Londra la un simpozion internațional (cu tema *Reformele din URSS și tendințele proceselor de democratizare din Europa de Est*), iar pe 10 noiembrie la Centrul Cultural Marea Britanie – Europa de Est la o dezbatere pe tema *Dilema statului socialist, reforme sau moarte*. Va acorda o serie de interviuri pentru *The Independent, Radio Vocea Americii, BBC, Radio Europa Liberă*, difuzate pe 28 noiembrie 1988, și a anunțat că va pleca la Moscova, începând cu 14 noiembrie 1988, ca invitat al Academiei de Științe a URSS. În timpul vizitei de la Londra s-a întâlnit cu istoricul Dennis Deletant[13], lector de limba română și istoria României la Universitatea din Londra, colaborator al *BBC*, precum și cu Christian Mititelu, șeful redacției române de la *BBC*.

Silviu Brucan va efectua o vizită la *Institutul de Economie a Sistemului Mondial Socialist* al *Academiei*

10. **Dosarul Brucan. Documente ale Direcției a III-a Contraspionaj a Departamentului Securității Statului. 1987-1989**, ediția a II-a, editor: Radu Ioanid, *Editura Polirom*, Iași, 2013, p. 85.
11. Silviu Brucan, **Generația irosită. Memorii**, *Editurile Universal&Calistrat Hogaș*, București, 1992, p. 271.
12. **Dosarul Brucan…,** p. 88.
13. Istoricul Dennis Deletant scrie în volumul **România sub regimul comunist** (Fundația Academia Civică, București, 2006, p. 219) că nu a văzut textul „Scrisorii celor șase" decât pe 10 martie 1989 la *BBC* în clipa în care a fost invitat să comenteze semnificația „Scrisorii celor șase". Nu a primit o copie a scrisorii de la Silviu Brucan, după cum va declara acesta în ancheta Securității din 29 martie 1989, precum și în interviul publicat în săptămânalul *Expres Magazin* din 13-19 martie 1991 (p. 9). Jurnalistul american William Pfaff confirmă faptul că nu a fost implicat în transmiterea „Scrisorii celor șase" în Occident, ci a fost transmisă prin poștă la Viena și Londra, la *BBC* și *Agenției Associated Press*, de către Silviu Brucan. Îngrijorat de faptul că ar putea să nu ajungă la destinație, Silviu Brucan a remis o copie scrisă de mână, în engleză, Ambasadei SUA la București. O sursă a DSS-ului din cadrul Ambasadei a oferit o copie ofițerilor Securității române. William Pfaff menționează faptul că Silviu Brucan i-a arătat un proiect de reformare a PCR, în timpul unei vizite la București, în iarna 1988-1989 (a se vedea: *International Herald Tribune* din 6 iunie 1991, p. 10).

de Științe a URSS și se va întreține cu R. N. Evstigneev, șeful Sectorului pentru probleme de conducere a economiei naționale din Institut, cu N. N. Saveliov, adjunct al șefului Sectorului pentru relații științifice, precum și cu Igor E. Guriev, director-adjunct care se ocupă cu probleme sociale. Într-o notă-informativă a UM 0195 (Contrainformații externe), din 3 decembrie 1988, înaintată UM 0625 (Direcția a III-a Contraspionaj) se menționau următoarele: **„Silviu Brucan a participat, de asemenea, la o întâlnire cu Guriev și încă 10 persoane. Întâlnirea a durat cca 2 ore, timp în care Silviu Brucan ar fi «prezentat o lecție urmată de discuții». Interlocutorii sovietici**[14] **s-au eschivat să dea detalii în legătură cu conținutul convorbirilor"**[15]. Buletinul Radio nr. 693 al CIE înaintat conducerii DSS în cursul zilei de 29 noiembrie 1988 menționa faptul că Eduard Speen, corespondentul la Viena al ziarului *The Independent*, a publicat, în cursul zilei de luni, 28 noiembrie 1988, un interviu cu profesorul Silviu Brucan după întoarcerea acestuia de la Moscova. **„Silviu Brucan a fost oaspetele Academiei de Științe de la Moscova. El a mărturisit că, spre surprinderea lui, i s-a cerut să vorbească despre «*Pluralismul socialist*». Și, tot spre surprinderea lui, vorbitorii au fost de acord când a criticat decizia lui Mihail S. Gorbaciov de a prelua președinția URSS, «*o acțiune retrogradă de tipul marxismului românesc*» – cum a definit-o Silviu Brucan. Deși, în opinia sa, Mihail S. Gorbaciov nu deține un puternic fundament teoretic, el are marele merit de a analiza realitatea socială și de a trage concluzii pragmatice"**[16]. Liderii de partid și de stat ai României socialiste urmau a fi informați de către conducerea DSS-ului de faptul că Silviu Brucan afirmase într-un interviu acordat lui Jolyon Naegele, corespondentul *Radio Vocea Americii* la Viena, printre altele, că **„integrarea economică europeană în anul 1992 va crea pentru forțele dogmatice din Europa răsăriteană probleme mult mai dificile decât cele prezentate de reformele preconizate de conducătorul sovietic Mihail S. Gorbaciov"**[17].

Rămâne sub semnul întrebării dacă Silviu Brucan s-a întâlnit cu Mihail S. Gorbaciov sau a mistificat[18], din dorința de a fi mai important pentru posteritate sau de a-și legitima acțiunea și atitudinea din decembrie 1989. În volumul **Generația irosită. Memorii**[19], Silviu Brucan a declarat, precum și graficianului Eugen Mihăescu[20], că a avut o discuție cu secretarul general al PCUS, care a dorit ca întâlnirea să rămână secretă. Mihail S. Gorbaciov a fost de acord cu o răsturnare a lui Nicolae Ceaușescu de la putere, însă PCR trebuia să rămână în picioare[21]. **Într-un interviu acordat postului** *B1TV*, în data de 14 aprilie 2010, Mihail S. Gorbaciov a negat categoric faptul că l-a întâlnit pe Silviu Brucan la Moscova, în noiembrie 1988. O astfel de întâlnire este pusă sub semnul întrebării și de către politologul rus Valeri L. Musatov, iar Vadim A. Medvedev, secretar al CC al PCUS și șef al Comisiei Ideologice a CC al PCUS, confirmă faptul că liderul de la Kremlin era informat despre starea de spirit din România socialistă. Totodată, ambasadorul URSS la București informase despre faptul că generalul-colonel (r) Nicolae Militaru transmitea anumite semnale privind existența unei mișcări împotriva lui Nicoale Ceaușescu și care solicita sprijinul politico-diplomatic și militar al Uniunii Sovietice. **„Aceste informații erau raportate de mine lui Gorbaciov. Hotărârea era să nu le dăm curs"**[22], va mărturisi Vadim A. Medvedev. Chestionat asupra relației dintre Silviu Brucan și Kremlin[23],

14. În cursul interogatoriului de la Securitate, din data de 17 martie 1989, Silviu Brucan a declarat că pe parcursul vizitei în URSS (14-24 noiembrie 1988) l-a vizitat acasă pe Anatoli F. Dobrînin, secretar cu probleme internaționale al CC al PCUS, cu care a abordat **„problematica construcției socialiste"** din România (Apud **Dosarul Brucan…,** p. 511).
15. **Ibidem**, p. 272.
16. **Ibidem,** p. 769.
17. **Ibidem**, p. 774.
18. Vladimir Tismăneanu afirmă, din informațiile pe care le deține din spațiul ex-sovietic, că Silviu Brucan **„n-a putut decât să-i remită un memorandum liderului sovietic, și că nu a fost vorba de o întrevedere reală între cei doi"** (Apud Catherine Durandin, **CIA în război**, *Editura Incitatus*, București, 2003, p. 234).
19. A se vedea: Silviu Brucan, **op. cit.,** p. 185.
20. A se vedea: Eugen Mihăescu, **Între linii**, *Editura RAO*, București, 2011, p. 78.
21. **„Dorința exprimată de Mihail S. Gorbaciov în discuția cu Silviu Brucan (dacă aceasta a avut loc) în legătură cu schimbarea lui Ceaușescu nu poate fi socotită însă o implicare a părții sovietice în această acțiune, ceea ce demonstrează consecvența poziției conducerii sovietice, cel puțin în cazul României, de a nu se amesteca direct în influențarea situației din această țară",** concluzionează istoricul Vasile Buga (Apud Vasile Buga, **Pe muchie de cuțit. Relațiile româno-sovietice. 1965-1989**, *Editura Institutului Național pentru Studiul Totalitarismului*, București, 2014, p. 272).
22. **Ibidem,** p. 272.
23. În ancheta de la Direcția a VI-a Cercetări Penale a DSS-ului, din 27 martie 1989, Silviu Brucan va mărturisi faptul că Stanislav Petuhov, corespondent al ziarului *Pravda* la

în noiembrie 1988, politologul Michael Shafir a declarat: **„Eram la curent cu deplasările lui Brucan la Washington, Londra și Moscova. Colegul meu, Vladimir Socor îl întâlnise pe Brucan (pe care îl cunoștea din copilărie) la Viena, la întoarcerea acestuia în România. Și eu l-am întâlnit ulterior pe Brucan. Îmi amintesc că Brucan ne-a spus, mai târziu, lui Socor și mie, că o întâlnire cu Gorbaciov la Moscova îi fusese refuzată și că îl întâlnise pe Iakovlev** (Aleksandr N., consilier apropiat al lui Gorbaciov, considerat ca fiind inspiratorul politicilor de reformă în URSS – n. n.). **Mai târziu, Brucan și-a modificat povestea, dar înclin să cred că prima versiune este cea bună. El nu a schimbat niciodată fondul povestirii (dar a modificat data) în privința promisiunilor făcute de Moscova: ei doreau «succesul», dar spuseseră foarte clar: nu vor interveni!”**[24].

București, pe care îl va cunoaște prin intermediul lu Ambrozie Munteanu, fost corespondent al ziarului *Scânteia* la Moscova, primise sarcina de la Ambasada URSS din București să-l contacteze direct **„pentru a afla amănunte în legătură cu chemarea lui la Colegiul de partid** (după pozițiile publice luate în perioada 1987-1988 și vizita din URSS – n. n.) **și măsurile luate împotriva sa”** (Apud **Dosarul Brucan…**, p. 532). Era o formă de a sugera autorităților de la București că URSS era interesată de respectarea drepturilor omului, a dreptului la opinie.

24. Catherine Durandin, Guy Hoedts, **Moartea Ceaușeștilor. Adevărul despre o lovitură de stat comunistă,** *Editura Humanitas*, București, 2011, p. 76.

Silviu Brucan va reveni în România în ziua de 29 noiembrie 1988, prin punctul de frontieră de la Curtici, de unde a fost preluat în mod „discret” de către doi ofițeri de securitate care i-au devenit colegi de compartiment CFR până la București. În contextul în care documentele Securității din volumul dedicat „Cazului Silviu Brucan” relevă faptul că acesta a informat mass-media internațională despre vizita pe care urma să o efectueze la Moscova, se nasc câteva întrebări referitoare la cele afirmate de către publicistul Alex Mihai Stoenescu privind preluarea lui Silviu Brucan, în mod discret, din Viena, de către o echipă de agenți din Divizia T a KGB[25]. **Este o confuzie a autorului, a surselor DSS sau una dintre multele alte legende care vin de pe „frontul din umbră” românesc pentru a alimenta mitul unui profesionalism desăvârșit? În condițiile unui binecunoscut profesionalism al KGB, rămâne sub semnul întrebării motivul pentru care pe pașaportul lui Silviu Brucan nu figurează viza de intrare și ieșire din URSS?** Lucrul acesta îi va fi reproșat în mod oficial, în cursul zilei de 4 ianuarie 1989, ambasadorului URSS la București, E. M. Tiajelnikov, de către Constantin Oancea[26], adjunct al ministrului Afacerilor Externe al României socialiste. **„Ca prieteni ne întrebăm, pe drept cuvânt, care au fost rațiunile care au determinat partea sovietică să acorde acestei persoane un astfel de tratament preferențial. Dacă sunt asemenea rațiuni, partea română roagă să i se comunice, pentru a le cunoaște”**[27], îi va comunica Constantin Oancea ambasadorului sovietic la București.

DSS-ul va monitoriza extrem de strict accesul la locuința lui Silviu Brucan, precum și contactele

25. Direcția T (Informații S&T), după cum apare în organigrama Direcției I Principale a KGB, se ocupa de obținerea de informații tehnico-științifice. În organigrama KGB se afla și Direcția OT (Asistență tehnică operativă) care acorda sprijin ofițerilor din rezidențele KGB.

26. **Istoricul și diplomatul Vasile Buga scrie, în volumul dedicat relațiilor româno-sovietice din perioada 1965-1989, că fostul adjunct al ministrului Afacerilor Externe a confirmat, într-o discuție neoficială, că Nicolae Ceaușescu l-a sunat personal și i-a cerut în mod expres să-l cheme pe ambasadorul URSS la MAE pentru a-l informa despre nemulțumirile Bucureștiului în „Cazul Silviu Brucan”** (A se vedea: Vasile Buga, **op. cit**., p. 272).

27. **Dosarul Brucan…**, p. 312.

sale cu cetățenii români[28] și diplomații occidentali[29], și, totodată, pregătirile pentru redactarea a ceea ce avea să devină „Scrisoarea celor șase". În data de 25 decembrie 1988, între orele 09.50 și 10.45, Silviu Brucan se va reîntâlni cu Gheorghe Apostol la domiciliul acestuia pentru a discuta și a pune la punct modul în care vor redacta viitoarea „scrisoare" din 11 martie 1989. Cei doi se vor reîntâlni în zilele de 12, 19 și 26 februarie 1989, în Parcul Herăstrău, și vor discuta despre modalitățile în care ar trebui făcut gestul de frondă față de regimul Ceaușescu. În ancheta DSS-ului, Silviu Brucan va recunoaște faptul că oficialii ambasadei americane la București erau la curent cu ceea ce se pregătea și chiar manifestau interes pentru persoana lui Ion Gheorghe Maurer, dorind să știe dacă acesta participă sau nu la această formulă de frondă față de Ceaușescu. Liderii DSS-ului erau informați, la mijlocul lui februarie 1989, că se intensificaseră contactele dintre Silviu Brucan și diplomații occidentali aflați la post în București. Alexandru Bârlădeanu va declara, în anii '90, că se luase în calcul atragerea și altor personalități ale vieții publice și de partid la această „Scrisoare" de protest. **„Apostol, prin alte persoane, a propus altora mai importanți decât Brucan** să semneze, dar au refuzat... Unii pentru că sunt prea bătrâni. Alții, că sunt prea sever urmăriți. Nu vreau să mă extind asupra acestei probleme, nu vreau nici să dau numele celor care ne-au refuzat"[30], va mărturisi Alexandru Bârlădeanu. Fostul înalt demnitar comunist făcea referire la Ion Iliescu despre care va afirma că a fost invitat să semneze „Scrisoarea celor șase". Informația o deținea de la Gheorghe Apostol, însă fără să aibă garanția că este corectă. Gheorghe Apostol[31] a declarat că Ion

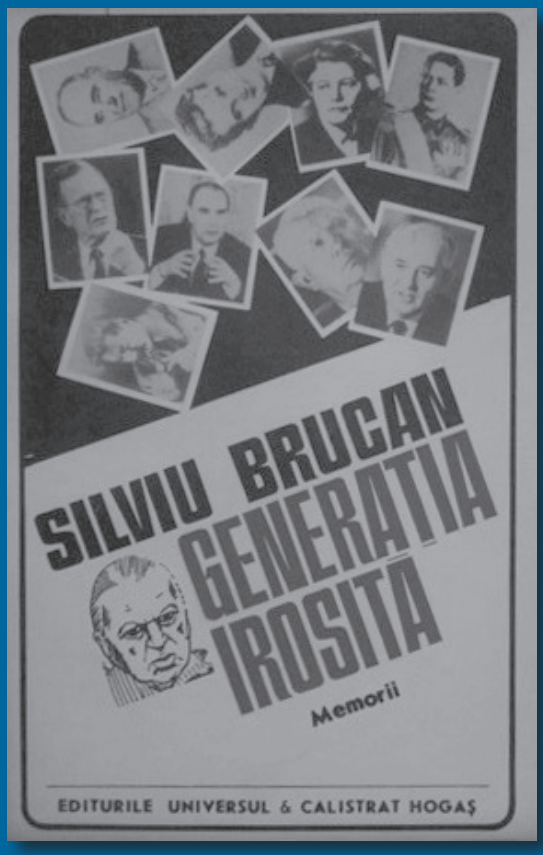

28. Este vorba despre legătura cu poetul Dan Deșliu care era implicat, împreună cu Alexandru Paleologu și Mircea Dinescu, în redactarea unei scrisori de protest împotriva conducerii superioare de partid și de stat. În ancheta Securității din 28 martie 1989, Silviu Brucan va recunoaște faptul că a purtat discuții cu mai mulți cetățeni români care i-au furnizat informații din diferite domenii ale vieții social-economice și politice din România socialistă, respectiv: profesorii universitari Costin Murgescu, Alexandru Constantinescu și Victor Duculescu, ambasadorul Constantin Ene, scriitorul Ion Pilat, fostul jurnalist Ambrozie Munteanu, inginerul Radu Comșa, Constantin Pintilie, jurnalistul Tudor Olaru, Emil Galan, Ovidiu Trăznea, Eduard Mezincescu și ambasadorul Corneliu Bogdan.
29. Silviu Brucan va confirma în anchetele Securității faptul că întreținea contacte permanente cu ambasadorul SUA la București, Roger Kirk, cu Michael Parmly, consilier politic al ambasadei americane, cu ambasadorul britanic Hugh Arbuthnott, atașatul de presă britanic Alper Mehmet și ambasadorul olandez Coen F. Stork. **„A dat două declarații în care recunoaște că pe timpul frecventelor vizite efectuate la reședința diplomatului Michael Parmly, începând din 1987 și până în prezent, frecvență pe care singur o califică ca fiind ieșită din comun, i-a pus la dispoziție diverse informații, multe aflate din cercul său de relații. De asemenea, a subliniat că, în această activitate, a fost tot timpul conștient de faptul că diplomații americani vedeau în el nu numai o sursă de informații primare, ci și un om capabil să analizeze problemele în care erau interesați, să formuleze concluzii, să le completeze sau să le confirme datele pe care ei le dețineau"**, consemnau ofițerii Securității în urma anchetei efectuate asupra lui Silviu Brucan în cursul zilei de 19 martie 1989 (Apud **Dosarul Brucan…**, p. 516).
30. **Ibidem**, p. 94.
31. În dialogurile sale cu Virgil Măgureanu din volumul intitulat **De la regimul comunist la regimul Iliescu** (*Editura RAO*, București, 2008, 316 p.), Alex Mihai Stoenescu insistă asupra ideii că la originea „Scrisorii celor șase" se află Kremlinul prin intermediul KGB&GRU care l-au readus în jocul operativ pe Gheorghe Apostol. După revenirea din Brazilia, Gheorghe Apostol a fost contactat de către cetățeanul sovietic Krasnov, **„cu care a avut o întâlnire după toate regulile spionajului la Grădina Zoologică din Băneasa"** (Apud Virgil Măgureanu, Alex Mihai Stoenescu, **De la regimul comunist...,** p. 46). Într-o notă a Securității din decembrie 1988, referitoare la supravegherea informativă a lui Silviu Brucan și a apropiaților săi în perioada 17-25 decembrie 1988, se menționează faptul că UM 0110 (anti-KGB) era extrem de interesată de comportamentul lui Gheorghe

Iliescu a fost căutat pentru a semna „Scrisoarea", însă a refuzat pe motiv că este urmărit.

Ion Iliescu și blocarea scrisorii sale

Referindu-se la acest episod, Virgil Măgureanu a declarat în dialogul cu publicistul Alex Mihai Stoenescu despre o întâlnire cu Ion Iliescu, după lansarea în eter a „Scrisorii celor șase", în care s-a discutat despre posibilitatea redactării unui text menit a deveni o altă formă de frondă față de regimul Ceaușescu. Textul redactat de către Ion Iliescu a ajuns la politologul Ovidiu Trăsnea, prin intermediul lui Virgil Măgureanu, iar acesta nu a fost prea mulțumit de text. **„Trăsnea atunci, după ce a citit, a zis: «Nu sunt mulțumit de text» și atunci s-a hotărât să scrie el unul. «Lasă că-l fac eu». Scenariul era așa: eu îl fac, tu îl bați la mașină și eu** (Trăsnea – n. n.) **îl dau ataşatului cultural de la ambasada americană, pe care îl cunoștea personal. Acesta a fost circuitul real. (...) Așa a fost povestea cu acel text, care nici nu s-a difuzat, nici nu a trecut granița, cum se zice"**[32], declară Virgil Măgureanu în dialogul din 6 septembrie 2005[33] cu Alex Mihai Stoenescu. Textul redactat inițial de către Ion Iliescu nu a ajuns niciodată la *Radio Europa Liberă*. Politologul Vladimir Tismăneanu l-a întrebat pe Ion Iliescu despre acest moment al „Scrisorii celor șase", precum și despre presupusul său refuz de-a o semna, și a consemnat pe blogul său: **„În discuțiile pe care le-am purtat cu Ion Iliescu în vara lui 2003 a apărut în chip recurent tema *Scrisorii celor Șase*. L-am întrebat dacă a fost la curent cu acel text și, dacă da, de ce nu l-a semnat. În ceea ce mă privește, iată ce spuneam: «Eu (VT) aș fi semnat** *Scrisoarea celor Șase* **din «n» motive. Principala mea obiecție la** *Scrisoarea celor Șase* **– nu vă spun că trebuia să o aveți și dvs. – se referea la următorul paragraf, citez din memorie: «Securitatea pe care noi am creat-o pentru apărarea cuceririlor revoluționare ale poporului a devenit un instrument al dictaturii, al familiei Ceaușescu»**. Obiecția mea este că nu cred că Securitatea a fost creată pentru apărarea cuceririlor revoluționare, cred că a fost o instituție teroristă de la bun început, ilegală și acționând ilegal». La care **Ion Iliescu mi-a replicat: «Servicii speciale există în toate țările. Orice stat civilizat are și așa ceva». (…) Cât privește** *Scrisoarea celor Șase*, **l-am întrebat pe președintele din epocă al României dacă Al. Bârlădeanu sau altcineva a încercat să îl atașeze grupului lor. Răspunsul lui Ion Iliescu**: «**Nu m-au contactat. Era la mijloc și regimul de cvasi-totală izolare și foarte controlat. Nu știu, nu îmi dau seama care a fost motivația lor. Ei erau oameni de o anumită vârstă; eu eram «puștan» față de ei; au vrut, probabil, să dea această tentă, această notă: șase veterani de partid care se adresează țării. Dar, din păcate, niciunul dintre ei nu mai avea legături directe, concrete, cu oamenii din partid sau cu alte structuri»"**[34].

Referindu-se la acest moment extrem de delicat din primăvara anului 1989, fostul președinte Ion Iliescu va declara într-un interviu acordat publicației on-line *Art&Culture*, pe 4 noiembrie 2013, următoarele: „*După acțiunea de protest a muncitorilor brașoveni, din noiembrie 1987, atmosfera în țară s-a degradat și mai mult, iar starea de nemulțumire a*

Apostol. „Teoria" lui Alex Mihai Stoenescu privind implicarea personală a lui Nicolae Ceaușescu în plecarea lui Silviu Brucan în SUA în vara anului 1988, în pofida avizului negativ al Securității și al generalului-colonel Iulian Vlad, este contrazisă de documentele Securității publicate la paginile 367-370 din volumul **Dosarul Brucan. Documente ale Direcției a III-a...**DSS-ul a propus două modalități prin care Nicolae Ceaușescu și regimul său politic ar trebui să-l trateze pe Silviu Brucan și a sa disidență politică.

32. Virgil Măgureanu, Alex Mihai Stoenescu, op. cit., p. 105.

33. Rămâne sub semnul întrebării faptul că o astfel de informație a apărut abia în 2008 în circuitul istoriografic și nu în 1990. În volumul **Fragmente de viață și de istorie trăită** (Editura Litera, București, 2011, 544 p.), fostul președinte al României post-decembriste, Ion Iliescu, consemna (p. 51): **„Din păcate, ea** (scrisoarea-manifest din martie 1989 – n. n.) **nu a ajuns la destinație, prof. Trăsnea, căruia Virgil Măgureanu îi înmânase manuscrisul meu, nu a reușit să-l transmită (sau nu a dorit – nu am înțeles bine, din explicațiile lui V. Măgureanu, care se angajase să mijlocească această operațiune)"**.

34. Vladimir Tismăneanu, *Pagini regăsite: Ion Iliescu și Scrisoarea celor Șase*, pe http://tismaneanu.wordpress.com/2009/03/11/pagini-regasite-ion-iliescu-si-scrisoarea-celor-sase/ (accesat pe 13.07.2014, ora 01.15). Vladimir Tismăneanu și istoricul Cristian Vasile sunt de părere, cu referire la motivul pentru care Ion Iliescu nu a semnat *Scrisoarea celor Șase*, că *„**Ion Iliescu** a preferat să nu se aventureze în semnarea Scrisorii pentru a evita o asociere potențial compromițătoare cu personaje direct implicate în marile decizii ale epocii stalinismului dezlănțuit (**Apostol**, **Pârvulescu**)"* (**Ibidem**) în condițiile în care, în martie 1989, acesta *„era preocupat mai presus de toate de confecționarea unei imagini de «comunist de omenie», antistalinist și perestroikist, un fel de Gorbaciov local"* (**Ibidem**). Această interpretare a unui anumit comportament public și politic pare să fie generată de antipatia crescută față de primul președinte al României post-decembriste și a sa construcție politică: FSN-FDSN-PDSR-PSD.

populației se apropia de punctul de explozie. Scrisoarea celor șase a avut un ecou evident, deși i se adresa lui Ceaușescu în termeni nu tocmai severi, cu oarecare condescendență, chiar. Am simțit nevoia unui text mai radical, mai aproape de starea de spirit a oamenilor, care nu mai suportau modul în care era condusă țara și care nu mai suportau greutățile vieții de zi cu zi. Pentru transmiterea textului meu spre Europa Liberă am apelat la Virgil Măgureanu, pe atunci cadru didactic la «Ștefan Gheorghiu», care mi-a vorbit despre posibilitatea realizării acestui lucru prin intermediul profesorului Ovidiu Trăsnea. El descrie în cartea sa de dialoguri cu A. M. Stoenescu acest episod, explicând de ce textul nu a mai ajuns la destinație. Nu comentez explicațiile sale. Însă eu nu-i înmânasem textul meu pentru a-l supune avizării profesorului Trăsnea, ci doar pentru a-l transmite în afară. Dacă ar fi dorit, profesorul nu avea decât să-și asume conceperea oricărui alt text, care i se părea mai potrivit, nu în locul textului meu! (...) Se poate face și o distincție între tonul și poziția exprimate în scrisoarea celor șase și în textul redactat de mine, care era o veritabilă incitare la revoltă a populației. Și atunci, și acum, nu credeam și nu cred că revolta este neapărat cea mai bună cale de a te face auzit. Dar atunci era evident că doar revolta populației îi mai putea face pe cei de la conducerea României să asculte vocea poporului și a rațiunii"[35].

Virgil Măgureanu consideră că „Scrisoarea celor șase" era, în fapt, **„adresată partidului și, într-un fel, românimii"**[36], astfel încât **„dacă ținem seama că acesta** (PCR – n. n.) **era, la modul clar, o organizație de masă, se adresa prin urmare părții celei mai integrate politic din România"**[37]. Fostul director al SRI, politologul Virgil Măgureanu, consideră că, totuși, „Scrisoarea celor șase" reprezintă, din punct de vedere doctrinar și ideologic, **„un document retrograd"**[38]. În scrisoarea - manifest pregătită de către Ion Iliescu se făcea o critică a regimului Ceaușescu și se milita pentru o rezistență a întregului popor român, a membrilor PCR, față de clanul Ceaușescu și acoliții lor, o ridicare la acțiune. **„(...) Tovarăși! Cetățeni! Regimul Ceaușescu se află într-o criză ireversibilă, fără ieșire. Zilele lui sunt numărate. Toți trebuie să-și facă socotelile – de partea cui se situează. Nu mai e de așteptat! Congresul al XIV-lea al partidului ar trebui să marcheze divorțul categoric al partidului de clanul Ceaușescu și de practicile sale. Numai astfel partidul va mai putea juca un rol activ în procesul de înnoire al țării. (...) La acțiune, stimați concetățeni, pentru a salva țara de paraziți și impostori, pentru a asigura reîntoarcerea ei în rândul țărilor europene civilizate, pentru a da socialismului din România trăsăturile sale firești, de orânduire populară, și regimului politic – un caracter cu adevărat democratic"**[39], scria Ion Iliescu în martie 1989 în numele *Comitetului de Inițiativă al Frontului Patriotic Socialist*.

Într-un interviu acordat jurnalistului Vartan Arachelian, într-o emisiune de televiziune intitulată *În fața dumneavoastră*, jurnalistul Neculai Constantin Munteanu mărturisea, cu referire la atitudinea lui Ion Iliescu față de realitățile sistemului socialist în raport cu alți lideri de partid și de stat, următoarele: **„Dar, de exemplu, dacă discutam cu scriitori importanți din România sau cu artiști, așa cum s-a întâmplat în mod curent, toți se refereau la un faimos colocviu de poezie care a avut loc cred că în 1978 la Iași și de unde toți marii scriitori păstrau o amintire copleșitoare despre atitudinea acestui prim-secretar județean – o atitudine extrem de deschisă și extrem de umană față de oameni, care spusese lucruri foarte dure și care nu au apărut decât în** *Viața românească*"[40]. Emil Hurezeanu va menționa, totodată, că la finalul întâlnirii, după discursul lui Ștefan Augustin Doinaș[41], Ion Iliescu, **„la sfârșitul colocviului, ca prim-secretar de partid la Iași, l-a felicitat pe Ștefan Augustin Doinaș"**[42] astfel încât se poate concluziona că **„avea o atitudine complet diferită față de oficialii Bucureștiului"**[43].

Represiunea

Într-o astfel de situație, „Scrisoarea celor șase" devenea unul dintre cele mai spectaculoase și provocatoare gesturi de sfidare a regimului Ceaușescu. O primă formă a „Scrisorii celor șase" a fost văzută de către Mircea Răceanu în ziua de 30 ianuarie 1989, în

35. Apud http://cultural.bzi.ro/scrisoarea-lui-ion-iliescu-impotriva-lui-nicolae-ceausescu-6290 (accesat în data de 14.07.2014, ora 20.45).
36. Virgil Măgureanu, Alex Mihai Stoenescu, **op. cit.,** p. 47.
37. **Ibidem,** p. 48.
38. **Ibidem,** p. 49.
39. Ion Iliescu, **Fragmente de viață și de istorie trăită**, *Editura Litera*, București, 2011, pp. 58-59.
40. Vartan Arachelian, **În fața dumneavoastră**, p. 26.
41. **„Ne-am plictisit să fim precum plantele cărora li se scot rădăcinile din pământ din când în când, să se vadă dacă au crescut. Nu suntem asta"**, va declara poetul Ștefan Augustin Doinaș **(Ibidem).**
42. **Ibidem.**
43. **Ibidem.**

casa tatălui său, împreună cu observațiile făcute de către Grigore Răceanu asupra textului. **„În concepția autorilor acelui mesaj de protest, potrivit celor explicate de tata, toate acțiunile grupului nu vizau abandonarea sistemului comunist, ceea ce era ușor de înțeles având în vedere că aveam de-a face cu vechi cadre de partid atașați ideologiei comuniste, ci doar cu reformarea acestuia, concomitent cu înlăturarea de la putere a clanului ceaușist, în spiritul reformelor inițiate de Gorbaciov în URSS"**[44], mărturisește Mircea Răceanu. În ancheta de la Securitate, fostul diplomat Mircea Răceanu nu a suflat un cuvânt despre pregătirile care se făceau pentru redactarea „Scrisorii celor șase"[45]. În contextul arestării lui Mircea Răceanu, Gheorghe Apostol s-a întâlnit cu Grigore Răceanu și au decis, de teama Securității, să distrugă toate materialele legate de „Scrisoarea celor șase", urmând ca finalizarea și difuzarea ei să se facă în mai 1989. **„Aflându-se sub presiunea evenimentelor, Gheorghe Apostol, după ce a strâns părerile celorlalți, le-a comunicat lui Silviu Brucan, care a dat forma finală a scrisorii și a acționat pentru difuzarea ei"**[46], va mărturisi Grigore Răceanu. În ancheta Securității din 22 martie 1989, Silviu Brucan va recunoaște că textul final al „Scrisorii celor șase" a fost analizat și convenit cu Gheorghe Apostol[47], în ziua de 26 februarie 1989, într-o întâlnire din Parcul Herăstrău, urmând ca el să se ocupe de finalizarea textului și difuzarea lui în străinătate[48] și la CC al PCR.

„Scrisoarea celor șase"[49] a fost difuzată în

44. Mircea Răceanu, **op. cit**., p. 52.
45. În data de 5 februarie 1990, cotidianul *Adevărul* a publicat cu titlul **Respect pentru adevăr** o scrisoare deschisă adresată redacției, la 29 ianuarie 1990, de către Grigore Răceanu prin care afirmațiile lui Silviu Brucan privind originea ideii și a modului de redactare al „Scrisorii celor șase" erau considerate ca fiind *„lipsite de principialitate și bun simț"* (**Ibidem**, p. 198). Silviu Brucan a încercat din poziția sa de vicepreședinte al CFSN să oprească publicarea scrisorii, însă nu a reușit. Într-un interviu din 4 ianuarie 1990, acordat posturilor de radio și televiziune, Silviu Brucan îl acuzase pe Gheorghe Apostol de faptul că i-ar fi „trădat" Securității pe ceilalți semnatari ai „Scrisorii celor șase". Silviu Brucan va continua denigrarea lui Grigore Răceanu și în ziua de 19 mai 1998 va declara într-un interviu acordat TVR că prezența lui Grigore Răceanu printre semnatarii „Scrisorii celor șase" se datora nemulțumirii că nu a fost primit în audiență de către Nicolae Ceaușescu după arestarea fiului, Mircea Răceanu. În data de 9 octombrie 1990, cotidianul *The New York Times* a publicat un articol al jurnalistului David Binder intitulat **Un diplomat român forțat să plece în exil în SUA**, în care era prezentată „contribuția" lui Silviu Brucan la plecarea definitivă din țară a lui Mircea Răceanu. Silviu Brucan a oferit un „drept la replică" în care afirma că datorită trădării lui Mircea Răceanu a fost arestat și anchetat de ofițerii DSS-ului, însă conducerea *The New York Times* a refuzat să-l publice pentru faptul că *„Silviu Brucan nu a putut să explice – nici atunci și nici ulterior – de ce a fost arestat abia după difuzarea la posturile străine de radio a «Scrisorii celor șase», ca și ceilalți semnatari"* (**Ibidem**, p. 199) în condițiile în care Mircea Răceanu era arestat încă din 31 ianuarie 1989.
46. **Dosarul Brucan…**, p. 98.
47. Referindu-se la marginalizarea lui Gheorghe Apostol, după 22 decembrie 1989, istoricul Ioan Scurtu consemnează: **„Considerându-se, și fiind în mod real, un opozant al lui Nicolae Ceaușescu, el s-a considerat îndreptățit să se implice în trasarea liniilor de evoluție a statului român după fuga dictatorului. A venit în după-amiaza zilei de 22 decembrie 1989 la Comitetul Central pentru a se alătura echipei care prelua conducerea țării, dar nu a fost primit în sala în care aveau loc discuțiile privind constituirea FSN. Apoi a încercat să-și exprime la TV adeziunea la revoluție, dar nici aici nu a fost acceptat. Având în vedere faptul că era figura cea mai proeminentă din cadrul PCR care «semnase» *Scrisoarea celor șase*, asemenea acte de respingere păreau a fi de neînțeles. O analiză mai atentă a situației din 22 decembrie și din zilele următoare conduce la concluzia că cel care a dat «cuvânt de ordine» ca Gheorghe Apostol să fie blocat de peste tot s-a numit Silviu Brucan, care s-a erijat în inițiatorul și autorul *Scrisorii celor șase*. În plus, a urmărit ca fostul prim-secretar al CC al PMR să nu aibă posibilitatea de a vorbi despre anii în care Brucan a fost «mâna dreaptă» a lui Iosif Chișinevschi și promova cu mult sârg principiul stalinist potrivit căruia pe măsura înaintării spre socialism, «lupta de clasă se ascute», iar dușmanii trebuiau lichidați; pe această bază, mulți adversari ai regimului au fost arestați, găsindu-și sfârșitul în închisori. Din ideolog bolșevic, Brucan a devenit promotorul democrației de tip occidental, iar trecutul său era ocultat. La rândul său, Gheorghe Apostol a rămas să-și expună punctele de vedere într-o carte apărută în regie proprie"** (Apud Ioan Scurtu, **Cazul Gheorghe Apostol: De la prim-secretar al CC al PMR, la derbedeu politic**, 22 decembrie 2011, pe http://www.ioanscurtu.ro/cazul-gheorghe-apostol-de-la-prim-secretar-al-c-c-al-p-m-r-la-derbedeu-politic/, accesat în 21.07.2014, ora 20.40).
48. Un exemplar al „Scrisorii celor șase" a fost trimis lui Urmă Viorel, corespondent la Viena al *Agenției Associated Press*, iar un alt exemplar a fost trimis pe adresa de acasă a unui reporter *BBC*, în data de 27 februarie 1989. În 6 martie 1989, diplomatul american Michael Parmly a primit un alt exemplar, iar în dimineața zilei de 11 martie 1989, ambasadorul Olandei a intrat și el în posesia unui exemplar oferit de către Silviu Brucan, care a recompus textul „Scrisorii celor șase".
49. Liderii DSS-ului au negat, după 22 decembrie 1989, importanța gestului celor șase veterani ai PCR. Generalul-colonel (r) Iulian Vlad, ultimul șef al DSS, va afirma în ziua de 19 octombrie 1993, în fața *Comisiei parlamentare pentru Cercetarea Evenimentelor din Decembrie 1989*, că

premieră de către *BBC World Service* și, mai apoi, de către *Radio Vocea Americii și Radio Europa Liberă* în cursul zilei de 11 martie 1989. În 10 martie 1989, jurnalistul Misha Glenny de la BBC a sunat la București și a avut două convorbiri telefonice cu Silviu Brucan, prima la ora 20.47 și, mai apoi, la ora 20.52, întrerupte de către specialiștii DSS-ului. Silviu Brucan a confirmat faptul că el este unul dintre autorii „Scrisorii celor șase" și a solicitat ștergerea Norvegiei din textul inițial, deoarece diplomații acesteia reveniseră la posturile din București. **„Pentru noi a fost un mic triumf. Ne-am bucurat că am fost primii care am difuzat-o. Scrisoarea a sosit printr-un curier, la poartă, după ora 4 pm. Am pregătit imediat un rezumat al ei. Rămânea problema confirmării autorilor și telefonul lui Misha Glenny a avut acest scop precis"**[50], mărturisea Christian Mititelu, directorul Secției române a BBC.

Într-o declarație din 31 martie 1990, fostul șef al DSS-ului, generalul-colonel (r) Iulian Vlad, scrie că, deși existau informații certe privind pregătirea „Scrisorii celor șase" și transmiterea ei în străinătate, Securitatea nu a luat **„nici o măsură care să împiedice acțiunea"**[51]. În respectiva declarație, fostul șef al DSS-ului susține că a tergiversat **„aplicarea ordinului de reținere** (a celor șase vechi activiști de partid – n. n.), **invocând mai multe motive mai ales legate de starea de sănătate a persoanelor respective, spunând că sufereau de afecțiuni care îi fac responsabili sau care pot avea urmări imprevizibile"**[52]. Și, totuși, semnatarii „Scrisorii celor șase" vor fi trecuți printr-o anchetă extrem de dură a Securității a cărei miză era, dincolo de confirmarea datelor care atestau legături

Securitatea *„a cunoscut"* textul „Scrisorii" cu *„mult timp înainte"* de lansarea oficială a ei, precum și faptul că veteranul Grigore Răceanu *„nici nu a știut despre ce este vorba, apoi s-a dumirit și a regretat"*, iar Constantin Pârvulescu se afla într-o *„stare de semisenilitate"* (Apud Șerban Săndulescu, **Decembrie '89. Lovitura de stat a confiscat Revoluția Română**, *Editura Omega Ziua Press*, București, 1996, p. 192).

50. **Dosarul Brucan…**, p. 101.
51. Cristian Troncotă, **Duplicitarii. O istorie a Serviciilor de Informații și Securitate ale regimului comunist din România**, *Editura Elion*, București, 2003, p. 228.
52. **Ibidem.**

de natură informativă ale celor șase cu servicii de informații străine, determinarea semnatarilor „Scrisorii" de a se dezice de ea. Într-o conversație cu soția sa, din seara de 2 aprilie 1989, Silviu Brucan va mărturisi, cu referire la duritatea anchetei DSS-ului, că **„este pe cale să înceapă să înțeleagă «de ce și cum unii oameni sfârșesc prin a renunța la toate»"**[53]. Pe 11 martie 1989, Silviu Brucan a fost arestat de către ofițerii DSS-ului și dus la sediul Direcției a VI-a Cercetări Penale (UM 0638) din Calea Rahovei. **„Erau atât de furioși, încât nici nu puteau vorbi limpede și strigau tot timpul «trădător», «agent american», «spion imperialist». «Un vierme ca tine merită să fie împușcat», a țipat unul dintre ei. O asemenea violență verbală m-a făcut să cred, o clipă, că mă vor ucide"**[54], mărturisea Silviu Brucan după 22 decembrie 1989.

Înfricoșat, umilit, terorizat, hăituit și fără speranță pentru ziua de mâine, ca urmare a anchetei ofițerilor DSS, Silviu Brucan va deveni un dușman de moarte al conducerii DSS și al instituției în ansamblu. Din această perspectivă, putem înțelege faptul că, pe 31 decembrie 1989, Silviu Brucan va propune desființarea Securității ca instituție și arestarea, într-un mod umilitor, a șefilor DSS în a căror mână fusese câteva luni de zile. Pe 13 martie 1989, Nicolae Ceaușescu a convocat o ședință specială a CPEx al CC al PCR în care a fost prezentată situația lui Mircea Răceanu, care fusese arestat pentru activități de spionaj în favoarea SUA, și a făcut, totodată, referire la **„câțiva vechi clienți"**[55], la niște **„derbedei politici, declasați și moral și politic, față de care partidul a luat o serie de măsuri"**[56]. Membrii CPEx al CC al PCR au luat act de „trădarea" vechilor activiști de partid și au fost de acord cu cele exprimate de către secretarul general al PCR.

Silviu Brucan a fost anchetat între 11 martie și 7 mai 1989, suportând 51 de interogatorii ale ofițerilor Direcției a VI-a Cercetări Penale. **„Când nu mai puteam, mă trânteam pe jos pe covor ca să adorm și atunci aduceau un pat de campanie și-mi acordau 2-3 ore de somn, după care o luau de la început. După trei zile au schimbat macazul: mă aduceau acasă la 2-3 noaptea și veneau pe la 6 dimineața să mă ia cu Dacia. Duminica, e drept, mă lăsau până la 9-10 dimineața"**[57], scria Silviu Brucan într-un articol din cotidianul *Adevărul*, din 25 iunie 1991, intitulat *„Cine și de ce nu vrea «să-l supere pe generalul Vlad»"*.

În condițiile în care Silviu Brucan era anchetat de către DSS, Corneliu Mănescu a fost chemat la CC al PCR unde va fi primit de Ion Radu și Nicolae Constantin, din partea Colegiului Central de Partid, care i-au cerut să-și retragă semnătura de pe „Scrisoarea celor șase". Fostul ministru de externe va fi anchetat permanent de către ofițerii DSS-ului, până la 22 decembrie 1989, miza fiind dezicerea de ceilalți semnatari ai „Scrisorii celor șase" și, implicit, de document în sine. Gheorghe Apostol va fi chemat la Colegiului Central de Partid, în perioada martie-aprilie 1989, unde se va încerca convingerea lui pentru a se dezice de semnătura de pe „Scrisoarea celor șase". În dialogul cu jurnalistul Ion Jianu, Gheorghe Apostol vă mărturisi: **„Au încercat prin toate căile să mă determine să-mi exprim regretul pentru această acțiune. O calificau ca pe o acțiune trădătoare, ca un complot împotriva conducerii țării și a statului. Mi-am menținut poziția...Voiam să-i spun direct lui Ceaușescu...De fapt, pentru asta venisem în țară. Repet, puteam să rămân în Brazilia, ca ambasador, în continuare. Și aceste lucruri le explicam cu claritate celor de la Colegiul de Partid, asumându-mi toată răspunderea pentru acțiunea pe care am întreprins-o. (...) N-am semnat nimic, n-am dat niciun fel de declarație scrisă"**[58]. Fostul înalt demnitar al PCR va fi exclus din PCR într-o ședință a Biroului de partid de la sectorul 1 București fiind acuzat de trădare a intereselor României socialiste, ale PCR etc. Excluderea a fost confirmată de către Comitetul de partid al Municipiului București unde s-a desfășurat aceeași regie. A urmat preluarea de către Securitate pentru anchetă care se va desfășura în perioada iulie-septembrie 1989. **„O practică diabolică: te țineau în anchetă până la somnolență. Aveam impresia câteodată că urma să cad de pe scaun. (...) Le-am repetat întruna: «Eu, Gheorghe Apostol, român, mi-am făcut datoria de român, de patriot. Am organizat acest grup pentru a demasca politica și practicile lui Ceaușescu, care au dus țara într-o situație dezastruoasă». Cercetările s-au încheiat, urma să fiu dat în judecată. O judecată specială**

53. **Dosarul Brucan…**, p. 547.
54. **Ibidem**, pp. 105-106.
55. Ioan Scurtu, **Cazul Gheorghe Apostol...**
56. **Ibidem.**
57. **Dosarul Brucan…**, p. 108.
58. Ion Jianu, **op. cit.,** p. 64.

pentru trădare și condamnarea la moarte”[59], mărturisea Gheorghe Apostol cu referire la ancheta DSS-ului din vara-toamna anului 1989. Va rămâne în arest la domiciliu pe strada Barbu Ștefănescu Delavrancea până pe 22 decembrie 1989.

Pe măsură ce ancheta DSS-ului continua, având drept miză dezbinarea și asmuțirea unuia împotriva altuia a semnatarilor „Scrisorii celor șase”, folosindu-se de vechile lor animozități și resentimente, precum și de declarații scrise[60] sau înregistrate[61], Nicolae Ceaușescu a ordonat mutarea semnatarilor „Scrisorii” la periferia Bucureștiului **„pe motiv că nu pot locui în cartierul prezidențial sau în proximitatea lui”**[62]. Constantin Pârvulescu fusese mutat, încă din 1979, într-un „bloc muncitoresc”, astfel încât Grigore Răceanu va fi mutat în comuna Cojocna (județul Cluj) unde avea o casă, iar Alexandru Bârlădeanu a fost mutat într-un apartament dintr-un „cartier popular”, unde va fi supravegheat continuu de echipele de filaj ale DSS-ului. Corneliu Mănescu a fost evacuat de către cadre ale UM 0620 (USLA) care au intrat cu forța în locuință și l-au luat pe sus pe fostul demnitar al statului român. Silviu Brucan va fi mutat în cartierul Dămăroaia pe strada Izbiceni. Oferta făcută de către Silviu Brucan autorităților de la București privind **„promovarea intereselor R. S. România în raporturile cu țările occidentale”**[63], cu ajutorul relațiilor sale din Occident, în schimbul încetării măsurilor coercitive îndreptate împotriva lui și a familiei[64], a fost respinsă. Anchetatorii DSS-ului i-au cerut să se dezică de conținutul „Scrisorii celor șase”, însă Silviu Brucan va declara, în ancheta din 6 aprilie 1989, că, totuși, **„dezicerea ar fi ineficace pe plan politic și deosebit de dezonorantă pentru el”**[65].

Diplomații occidentali aflați la post în București au încercat și, uneori, au reușit să ia legătura cu unii dintre semnatarii „Scrisorii celor șase”, precum și cu ceilalți disidenți români în condițiile în care DSS-ul va face tot posibilul pentru a-i izola pe aceștia. Pe 18 martie 1989, însărcinatul cu afaceri a.i. al SUA la București i-a comunicat Olimpiei Solomonescu, ministru-adjunct la MAE, că întâlnirea stabilită, pentru luna aprilie, cu adjunctul asistentului secretarului de stat a fost înghețată ca urmare a tratamentului aplicat de autoritățile române semnatarilor „Scrisorii celor șase” și familiilor acestora, precum și datorită situației drepturilor omului. Înaltul oficial al MAE român a acuzat guvernul SUA de faptul că sprijină aceste manifestări de disidență la adresa regimului politic din România. Ofițerii DSS-ului îl vor reține pentru scurtă vreme, la sfârșitul lunii aprilie 1989, pe secretarul II al Ambasadei SUA, Michael Buttler, care încerca să-l viziteze pe Constantin Pârvulescu.

59. **Ibidem**, pp. 66-67.
60. Stenograma ședinței CPEx al CC al PCR din 18 august 1989 relevă faptul că fostul înalt demnitar al PMR/PCR, Gheorghe Apostol, a solicitat, pe 31 mai 1989, clemență din partea CC al PCR și a Consiliului de Stat al RSR, ca urmare a difuzării „Scrisorii celor șase”. În protocolul ședinței CPEx s-a consemnat următoarea hotărâre: **„Comitetul Politic Executiv a fost informat asupra conținutului scrisorii prin care Gheorghe Apostol, vinovat de încălcarea legilor țării și nesocotirea obligațiilor de cetățean român, roagă conducerea partidului și Consiliului de Stat să-i acorde clemență. În legătură cu aceasta, Comitetul Politic Executiv a hotărât să se prezinte propuneri privind măsurile ce trebuie luate în continuare, inclusiv în privința informării membrilor partidului asupra gravelor abateri comise de Gheorghe Apostol”** (Apud Petre Opriș, **Acțiunile lui Gheorghe Apostol și Dumitru Mazilu împotriva lui Nicolae Ceaușescu. 1989**, în **Analele Universității Creștine „Dimitrie Cantemir”**, București, Seria Istorie – Serie nouă, Anul 1, Nr. 3, 2010, p. 165). Totuși, documentul din 31 mai 1989 nu este semnat de Gheorghe Apostol, deși numele său se află menționat la sfârșitul scrisorii. Noi cercetări în arhive vor putea lămuri adevărul din jurul acestui document, deși istoricul Petre Opriș emite ipoteza că ar putea fi *„de fapt, textul citit de Gheorghe Apostol, înregistrat de Securitate și auzit de Silviu Brucan pe durata anchetării sale de către locotenent-colonelul Rădulescu”* (**Ibidem**).
61. În fața ziaristului Ion Jianu, în cursul interviului acordat în ziua de 7 februarie 1990, la București, Gheorghe Apostol a dezmințit categoric afirmațiile lui Silviu Brucan care îl acuza de faptul că a trădat în timpul anchetei DSS-ului. *„În sfârșit, duminică după-amiază am fost escortat în «Camera Philips», plină de aparate și instalații electronice. Lt. col. Rădulescu mi-a spus: «Acum ascultă cu atenție!» și a pus în priză un magnetofon. Era o voce care citea tare un text. Și am recunoscut imediat vocea lui Gheorghe Apostol. Am avut, într-adevăr, un șoc. El mă acuza ca trădător de patrie, vândut imperialiștilor americani și declara că am scris «Scrisoarea celor 6» la ordinul CIA și de aceea ar trebui să fiu judecat și condamnat pentru trădare și, în mod specific, menționa articolele din Codul Penal care trebuiau aplicate în cazul meu – o indicație clară că citea un text pregătit de Securitate”*, va scrie Silviu Brucan în volumul său de amintiri intitulat **Generația irosită** (p. 204).
62. Cristian Troncotă, **op. cit.,** p. 228.
63. **Dosarul Brucan…**, p. 559.
64. Fiica lui, Anca Brucan, fusese concediată din TVR, iar ginerele său Nicolae Mircea, arhitect la Institutul de Proiectări „Carpați”, a fost transferat la Sectorul de proiectări din Municipiul Călărași. Se intenționa mutarea întregii familii Brucan în orașul Zimnicea.
65. **Dosarul Brucan…**, p. 559.

În ziua de 3 aprilie 1989, ambasadorul vest-german Klaus Terfloth va încerca să-l viziteze pe Corneliu Mănescu pentru a-i remite o scrisoare din partea ministrului de externe Hans-Dietrich Genscher, însă ambasadorul va fi împiedicat de către forțele de ordine. Vest-germanii își vor rechema ambasadorul de la București în data de 5 aprilie, în semn de protest față de încălcarea drepturilor omului de către regimul Ceaușescu. Nicoale Ceaușescu îi va critica foarte dur, în 27 martie 1989, pe semnatarii „Scrisorii celor șase" într-un dialog purtat cu rabinul Arthur Schneier. Ambasadorul Coen F. Sork și prim-secretarul Anthony Bas Backer de la ambasada Olandei vor fi împiedicați în efortul lor de a lua legătura cu disidenții Mircea Dinescu, Dan Deșliu, Mariana Celac, Nicu Stăncescu și Adalbert Kovacs.

Referindu-se la dorința regimului Ceaușescu de a ascunde existența unei „Scrisori a celor șase", Nikolai Morozov, corespondent al Agenției TASS la București în toamna anului 1989, va consemna: **„O adevărată panică a stârnit întrebarea corespondentei japoneze care cu o expresie asiatic-impenetrabilă a cerut oficialilor români să comenteze «Scrisoarea celor șase». Prezidiul a șușotit vreo zece minute, iar apoi unul dintre membri a răspuns: «Ne-am consultat și am ajuns la concluzia că nimeni dintre noi nu știe nimic despre nicio Scrisoare a celor șase!». Unii dintre corespondenții străini părăseau sala** (Congresului al XIV-lea – n. n.) **indignați, alții râdeau ironic, notându-și în agende răspunsuri mai idioate, iar terții se amuzau deschis punând întrebări «cu șopârle»"**[66].

Disidență și subminare a regimului

Opoziția intelectualilor față de regim avea să se amplifice, iar Mircea Dinescu[67] va acorda un interviu pentru *Liberation*, trimis la Paris prin intermediul ambasadorului olandez Coen F. Stork, ce va fi publicat în ziua de 17 martie 1989 și în care poetul condamnă, în stilu-i caracteristic, regimul comunist din România, abordând, într-o formă ironică, realitățile din regimul Ceaușescu. Mircea Dinescu devine, astfel, un disident activ în condițiile în care el atacă, în formule memorabile, regimul comunist al lui Nicolae Ceaușescu[68]. Regimul va trece la represalii, poetul va fi sub arest la domiciliu și i se va interzice să mai publice[69]. Referindu-se la acele clipe și la teroarea

66. Nikolai Morozov, **Corespondentul Agenției TASS care a văzut totul**, *Editura Fundației Culturale Române*, București, 2002, p. 31.

67. În data de 14 martie 1989 va fi concediat din redacția *României literare* pentru motivul că ar întreține relații prietenești cu ambasade occidentale.

68. Este vorba de punerea în circulație a trei texte incendiare: a) discursul **Pâinea și circul**, rostit la un colocviu de literatură de la Academia de Arte din Berlinul de Vest în septembrie 1988; b) un interviu publicat în data de 17 martie 1989 în ziarul francez *Libération* și c) articolul **Mamutul și literatura**, publicat în ziua de 11 noiembrie 1989 în cotidianul vest-german *Frankfurter Allgemaine Zeitung*. Sorin Alexandrescu în prefața volumului **Moartea citește ziarul** (Editura Cartea Românească, București, 1990, 108 p.)

va consemna: **„În 1988, Mircea Dinescu trece Rubiconul, părăsește rezervația eticului și a ficțiunii și intră în lumea politicului. Declarațiile de la Radio Moscova și de la congresul de la Berlin sunt acțiuni, fapte politice, și nu literare"** (Apud Lavinia Betea, **Mircea Dinescu, premiat în Olanda și editat la Moscova**, 30 septembrie 2009, pe http://jurnalul.ro/scinteia/special/mircea-dinescu-premiat-in-olanda-si-editat-la-moscova-522306.html, accesat în data de 28.07.2014, ora 00.51).

69. Jurnalistul Nikolai Morozov va face nenumărate demersuri pe lângă redacțiile revistelor literare din Moscova pentru a se publica un mic volum de eseuri (intitulat Cu **Mircea Dinescu prin literatura română**) despre scriitorii români contemporani, publicate de Mircea Dinescu în *Suplimentul literar și artistic* al *Scânteii Tineretului*, însă se va lovi de un refuz categoric. **„Peste tot însă -** va consemna Nikolai Morozov – **m-a așteptat un refuz laș: și la** *Iunosti*, **și**

pe care o resimțeau intelectualii, în contextul reținerii lui Mircea Dinescu în arest la domiciliu, poetul Florin Iaru mărturisește: **„Sentimentul, pe de altă parte, era de neputință și de frică, o frică de zi cu zi. Că vei fi turnat. Noi vedeam ce se întâmpla la ușa lui Mircea Dinescu și ce se întâmplase cu Dorin Tudoran. Mircea Dinescu umbla tot timpul cu copiii în spate de frică să nu cumva să pățească ceva pe stradă aceștia. El se gândea la copii, și mai puțin la viața lui!"**[70]. O parte dintre membrii breslei scriitoricești se vor solidariza cu poetul și îi vor scrie,

pe 9 aprilie 1989, lui D. R. Popescu, președintele Uniunii Scriitorilor, cerându-i să-l apere pe poetul rebel. Scrisoarea fusese semnată de Geo Bogza, Ștefan Augustin Doinaș, Octavian Paler, Dan Hăulică, Mihail Șora, Alexandru Paleologu și Andrei Pleșu, iar semnatarii ei anunțau regretul lor pentru scoaterea lui Mircea Dinescu din redacția *României literare* și lăsarea lui fără serviciu[71]. Conducerea politică a României a decis că semnatarii acestei scrisori nu vor mai avea dreptul la semnătură. Pe 10 aprilie 1989, peste 60 de scriitori români aflați în exil se vor declara solidari[72] cu poetul Mircea Dinescu și cu ceilalți scriitori români protestatari.

Regimul comunist din România va mai înregistra o nouă lovitură de imagine, în ziua de 2 martie 1989, când Liviu Cornel Babeș[73] își va da foc pe Pârtia Bradu, din Poiana Brașov, în semn de protest față de comunism. Avea cu el un carton pe care scrisese **„Stop Mörder! Brașov=Auschwitz"** (**Opriți crima! Brașov=Auschwitz** - n. n.). A murit după două ore, la spital, păzit de ofițeri de securitate. Gestul lui Liviu Cornel Babeș a reprezentat o sfidare la adresa regimului Ceaușescu, fiind considerat un „*Jan Palach*" al României. După numai câteva ore de la tragedie, *Radio Europa Liberă* va anunța[74]

la *Literaturnoe obozrenie*, **și la** *Inostrannaia literatura*. **Peste tot, sub diferite pretexte, redactorii s-au eschivat de la publicare, deși apreciau calitatea textului"** (Apud Nikolai Morozov, **op. cit.**, p. 17). Au fost publicate, totuși, în vara anului 1989, numai trei poezii, vechi și inofensive, într-o revistă moscovită. Opinia publică și elita culturală sovietică nu se arătau a fi interesate, nici după aprilie 1989, de existența disidenților de la București și de manifestările lor de atitudine.

70. Ioana Ciodaru-Ceaușescu, *Disperarea unei generații*, în *Caietele Revoluției*, nr. 3/41, 2012, p. 24.

71. A se vedea: Gabriel Dimisianu, Îngheț și dezgheț cultural, în **Anii 1973-1989: cronica unui sfârșit...**, pp. 611-618.

72. **„Din inițiativa lui Eugen Simion s-a constituit, prin contribuții ale unor colegi și prieteni apropiați, un fond de ajutorare a poetului rămas fără venituri (îi spuneam, glumind, «ajutorul roșu»), mie revenindu-mi misiunea, în câteva rânduri, de a face să-i ajungă ceea ce se strângea lunar. Ca în poveștile cu ilegaliști mă întâlneam «din întâmplare» cu Albert Kovács, socrul lui Dinescu, pe vreun culoar întunecos de la Casa Scânteii, vorbeam de una de alta și, la momentul crezut potrivit, îi înmânam «ajutorul», în spiritul celei mai depline conspirativități"**, va mărturisi Gabriel Dimisianu (**Ibidem**, p. 617). A se vedea: Eliza Dumitrescu, *Solidarizarea scriitorilor în istoria orală*, în **Jurnalul Național**, 10 aprilie 2009, pe http://m.jurnalul.ro/scinteia/special/solidarizarea-scriitorilor-in-istoria-orala-503921.html, accesat în data de 29.07.2014, ora 19.25).

73. Liviu Babeș avea 47 de ani, era pictor și sculptor amator. Lucra ca maistru electrician la Trustul de Prefabricate Brașov. Soția sa, Etelka Babeș, povestește: **„A știut atât de bine să păstreze tăcerea încât nimeni nu și-a dat seama că putea să facă așa ceva. Era revoltat, supărat, ca toată lumea. Le mai spunea prietenilor că nu mai poate, dar nimeni nu se gândea că va ajunge la un asemenea gest. Eu - nici atât"** (Apud Laurențiu Ungureanu, **Babeș, pictorul care a ars pentru libertate**, 27 decembrie 2009, pe http://adevarul.ro/news/eveniment/babes-pictorul-ars-libertate-1_50aca0b97c42d5a663872164/index.html, accesat în data de 28.07.2014, ora 00.15).

74. Evenimentul a fost făcut public în mass-media internațională de către doi turiști scoțieni, care se aflau în acel moment pe pârtie, respectiv Douglas Wallace, din Renfrewshire, și George Melvin, din Edinburgh. Ei au relatat întâmplarea unei agenții de știri, aceasta fiind preluată mai departe de

sacrificiul suprem al lui Liviu Cornel Babeș în numele libertății[75].

În categoria acțiunilor de disidență activă pot fi considerate și acțiunile tipografului Valentin Hurduc cel care a tipărit cotidianul-manifest *Luneta* și o serie de manifeste anticeaușiste ce au fost răspândite în perioada aprilie 1987-decembrie 1989. Tipograful-zețar Valentin Hurduc, creatorul unui ziar clandestin numit *Luneta*, a fost omul care a îngrozit întreaga conducerea de partid și de stat a României socialiste și a alertat întreaga Miliție și Securitate care au încercat, din răsputeri, să-l identifice pentru a-l putea neutraliza. **Operațiunea *„Petarda”* a fost numele de cod al uneia dintre operațiunile DSS-ului care s-a încheiat cu un eșec de proporții pentru ofițerii de securitate și ale cărei urme în arhivele fostului DSS par să nu se mai găsească.** Securitatea română nu a putut să anihileze niciodată gruparea lui Valentin Hurduc, deși se apropiase destul de mult de grup în condițiile în care măsurile de securitate din Combinatul Poligrafic „Casa Scânteii” deveniseră draconice, iar informatorii erau în stare de alertă permanentă.

În contextul desfășurării de către DSS a unei vaste operațiuni de supraveghere și influențare a tuturor celor care ar fi putut face parte dintr-o grupare opozițională din interiorul PCR, Ion Iliescu a înțeles, la începutul anului 1989, că nu existau **„forțe capabile să izoleze cuplul Ceaușescu pentru a înlesni o «revoluție de catifea»”**[76]. Referindu-se la această imposibilitate de coagulare a unei opoziții politice împotriva regimului Ceaușescu, jurnalistul Nestor Rateș, directorul Departamentului pentru România de la *Radio Europa Liberă*, va consemna faptul că **„mizeria cumplită a vieții de zi cu zi, care consuma, practic, întreaga energie, imaginație și inventivitate în lupta pentru supraviețuirea fizică a făcut mari servicii scopurilor regimului, lăsând oamenilor prea puțin timp și vlagă pentru activismul social și politic și chiar mai puțin încă pentru preocupări spirituale”**[77].

Surse foto: internet

marile publicații. În aprilie 1989, ziarul *The Free Romanian*, condus de Ion Rațiu, va publica povestea sinuciderii lui Liviu Cornel Babeș.

75. A se vedea: http://liviubabes.ro/nou/; http://www.historia.ro/exclusiv_web/actualitate/articol/moartea-unui-erou-se-implinesc-24-ani-cand-liviu-cornel-babes-dat-f; *In memoriam. Liviu Babeș, un sacrificiu tulburător*, în **Caietele Revoluției** nr. 1 (39)/2012, p. 73; *Prețuim memoria unui martir*, în **Caietele Revoluției** nr. 1 (50)/2014, p. 124; *Un sfert de veac de la sacrificiul unei conștiințe*, în **Caietele Revoluției** nr. 2 (51)/2014, p. 19.

76. Ion Iliescu, **op. cit.,** p. 27.

77. Nestor Rateș, **România: Revoluția încâlcită,** *Editura Litera*, București, 1994, p. 30.

*

Lavinia Betea – *Ultimul an din viața Elenei Ceaușescu. Agenda Tovarășei în 1989*

Anamaria SIMA

În memoria colectivă, Elena Ceaușescu apare ca personajul feminin malefic care prin implicarea sa în politică și prin influențarea soțului nu a făcut decât să accentueze tarele regimului comunist din România. Despre obiceiurile sale, stilul de lucru, au circulat atât legende cât și adevăruri. Un aport important în conturarea unui portret al Elenei Ceaușescu l-au avut foștii demnitari și curteni care, după Revoluția din 1989, și-au scris memoriile sau au acordat interviuri istoricilor și ziariștilor. Cu toții au accentuat influența pe care Elena Ceaușescu a avut-o asupra propriului soț – care în ultimul deceniu al regimului comunist nu a luat nicio decizie fără a se consulta, în prealabil, cu ea. Desecretizarea arhivelor și scoaterea la lumină a documentelor Partidului Comunist Român au oferit istoricilor posibilitatea de a citi stenogramele ședințelor la care participa și ea. Nu puține erau ocaziile în care își aducea contribuția din plin la luarea unor decizii greșite sau la punerea unor presiuni suplimentare pe subalterni pentru îndeplinirea de planuri sau economii.

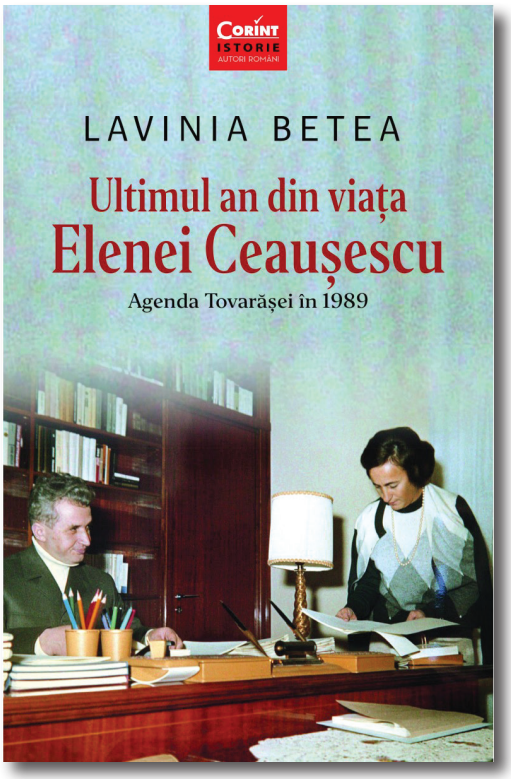

Cartea Laviniei Betea, *Ultimul an din viața Elenei Ceaușescu. Agenda Tovarășei în 1989,* adaugă un plus de cunoaștere asupra acestei epoci. După cum reiese și din titlu, cartea s-a brodat în jurul agendei ținute de șeful de cabinet al Elenei Ceaușescu (Cabinetul 2). Agenda în sine conținea în partea stângă numele celor care veneau în Cabinetul 2 și timpul pe care și-l petreceau aici, iar în partea dreaptă, erau consemnate participările ei la diverse reuniuni și manifestări. În privința celor care se perindau prin biroul Elenei Ceaușescu, chemați de ea sau cerând ei întrevederi, observăm prezența constantă a câtorva demnitari: Emil Bobu, Constantin Olteanu, Silviu Curticeanu și Poliana Cristescu, fosta noră a Elenei, căreia îi oferea zilnic aproximativ o oră. Cartea urmează cronologia agendei însă pentru a trece peste rigiditatea acestui document istoric, Lavinia Betea adaugă informații cu privire la evenimentele care au avut loc atât pe plan intern cât și în țările din blocul sovietic în respectiva perioadă. Totodată face apel și la cărțile de memorialistică și la informațiile furnizate de diferiți membrii ai nomenclaturii în interviurile pe care i le-au acordat. Din păcate, în agendă nu sunt consemnate și discuțiile care erau purtate, astfel încât, uneori, pe parcursul volumului, Lavinia Betea își pune întrebări pertinente cu privire la posibilele subiecte abordate făcând conexiuni cu evenimentele care aveau loc în țară sau peste hotare.

Odată cu ascensiunea sa politică, de la mijlocul anilor ’70, Elena Ceaușescu a fost o veritabilă colecționară de funcții și titluri. Ele aveau rolul de a-i asigura controlul asupra țării, a elitei politice și intelectuale dar și prestigiul științific. Astfel, în

1989 Elena Ceaușescu era președinte al Comisiei pentru probleme de cadre de partid și de stat a CC al PCR, membru al Biroului Permanent al CPEx, prim-viceprim-ministru al guvernului, președinte al Consiliului Central pentru Tipizare, Standardizare, Normare și Calitate; președinte al Consiliului Național al Științei și Învățământului; președinte al Comitetului Național „Oamenii de știință și pacea", președinte al Comisiei Centrale pentru organizarea proceselor de producție și valorificarea superioară a materiilor prime și materialelor, prim-vicepreședinte al Consiliului Național al Oamenilor Muncii, vicepreședinte al Consiliului Suprem al Dezvoltării Economice și Sociale, membru al Academiei RSR, deputat în MAN.

Din punctul nostru de vedere, important este să observăm ce reiese din agenda Elenei Ceaușescu, dincolo de rigiditatea informațiilor pe care le conținea. Astfel, vedem o femeie care – deși în vârstă, în 1989 avea 73 de ani –, era extrem de activă, cu un program zilnic încărcat, care dorea să dețină controlul asupra tuturor sectoarelor societății. Programul de lucru era de luni până sâmbătă. Și-l începea, de regulă, în jurul orei 8:30 și îl încheia în jurul orei 18:30. Sâmbăta avea programul scurt, astfel că în jurul orei 14:00, Tovarășa își încheia activitatea. În tot acest timp chema la ea pe diferiți responsabili din sistem, participa la ședințe ale CPEx, se ducea la Cabinetul 1 unde se afla Nicolae Ceaușescu, verifica în prealabil rapoartele care trebuiau să ajungă la el, astfel încât Tovarășul să fie cruțat de veștile proaste care îl puteau supăra și îi puteau deteriora sănătatea. Având în vedere domeniile în care erau responsabili cei care îi treceau pragul biroului putem deduce că Elena Ceaușescu dorea să controleze totul chiar dacă nu intra neapărat în responsabilitatea ei directă.

Toată această efervescență a Tovarășei venea parcă să compenseze neputințele lui Nicolae Ceaușescu generate de boală. O explicație pentru numărul mare de intrări în Cabinetul 2 era aceea că Elenei, deși *academician* și *savantă de renume mondial*, nu îi plăcea să citească fiindu-i mai ușor să cheme direct la raport prin viu grai pe cei aflați în subordinea sa și a soțului. Când Tovarășul lipsea fiind plecat în vizite de lucru în țară sau în străinătate, *soața* rămânea pe poziții la sediu. Tot ea prelua frâiele ședințelor atunci când Tovarășul nu era disponibil. Interesant de notat că, în 1989, Elena Ceaușescu nu a efectuat nicio vizită în afara țării. O posibilă explicație ar fi aceea că cei doi nu aveau încredere în propria camarilă și preferau să rămână ea la butoane cât timp el era plecat peste hotare. În programul ei de lucru intrau și vizitele la Casa Republicii și Centrul Civic alături de Nicolae Ceaușescu sau uneori singură. Ea se interesa îndeaproape de schimbarea la față a țării, motiv pentru care în dese rânduri îi vedem în agendă consemnat numele arhitectului Nicolae Vladescu.

O altă preocupare a Tovarășei era sănătatea soțului bolnav de diabet. Periodic se întâlnea cu Victor Ciobanu, Ministrul Sănătății pentru a discuta despre tratamentul și dieta pe care trebuia să le urmeze Nicolae Ceaușescu. Ea era reticentă la administrarea insulinei considerând că un astfel de tratament i-ar slăbi puterile *celui mai iubit fiu al țării*. De altfel, în data de 4 aprilie 1989, el a intrat în comă diabetică. Sănătatea lui Nicolae Ceaușescu era subiect de discuții în taină printre cetățenii României. Exista speranța că o dată cu Congresul al XIV-lea, dictatorul se va retrage ținând seama de sănătatea șubredă și să ungă în fruntea partidului, și implicit a țării, pe mezinul familiei, Nicu Ceaușescu. Într-un alt scenariu, de data aceasta extrem de pesimist, în fruntea țării ar fi trebuit să ajungă *savanta de renume mondial*, Elena Ceaușescu, dacă soțul său se decidea să facă un pas în spate. Conform apropiaților cuplului prezidențial, și ea adoptase dieta soțului chiar dacă nu suferea de diabet.

Una dintre preocupările principale ale Tovarășei pe parcusul anului 1989 conform agendei a fost problema cadrelor ținând seama de faptul că în luna noiembrie avea să aibă loc Congresul al XIV-lea al Partidului Comunist Român. Având în vedere funcția pe care o deținea, cea de președinte al Comisiei pentru probleme de cadre de partid și de stat a CC al PCR, ea a instrumentalizat direct alături de Emil Bobu, Constantin Radu și Silviu Curticeanu stabilirea delegaților, membrilor și secretarilor viitorului Comitet Central. Trebuia ca regimul să aibă oameni de încredere iar ea se considera cea mai îndreptățită să-i aleagă.

Ultima vacanță de vară soții Ceaușescu și-au petrecut-o, cum le era obiceiul, la Neptun și la reședința de la Snagov. Au plecat la Neptun la mijlocul lunii iulie însoțiți de tot alaiul de aghiotanți. În data de 29 iulie s-au întors la reședința din Snagov, unde, timp de o lună au făcut naveta la București. Din agenda Tovarășei, reiese că în perioada lunii august a participat la ședințe pe diferite subiecte, de la agricultură la organizarea Congresului partidului,

sau a mers în inspecții pe șantierele Casei Republicii și a Centrului Civic.

În preajma Congresului al XIV-lea al PCR programul de lucru al Elenei Ceaușescu a fost foarte încărcat. Zilele de sâmbătă și de duminică și le petrecea în ședințe care aveau ca subiect desemnarea Comisiei de propuneri pentru Congres și alte probleme de organizare. În cursul săptămânii programul și-l prelungise până în jurul orei 20:00. Totul trebuia aranjat în prealabil precum o piesă de teatru, cu doi regizori: Nicolae și Elena Ceaușescu. Congresul trebuia să demonstreze susținerea acordată de populație dictatorului și politicilor promovate de acesta în contextul schimbărilor care se derulau în celelalte țări din spatele Cortinei de Fier și a presiunii sovietice de reformare a sistemului. O ieșire precum cea a lui Constantin Pârvulescu la Congresul al XII-lea din 1979, când a criticat repetata candidatură unică a lui Nicolae Ceaușescu la funcția de secretar general al partidului, trebuia evitată cu orice preț întrucât atât ochii Occidentului cât și ai Moscovei erau îndreptați spre București. Lavinia Betea, de altfel, subliniază în cartea sa că pentru Congresul al XIV-lea foarte mulți jurnaliști străini au cerut acreditare. Atât pe plan intern cât și pe plan extern, se spera ca elita politică de la București să nu rămână mioapă la schimbările care aveau loc în Europa centrală și de est și să acționeze în consecință. Speranțele au fost însă în zadar.

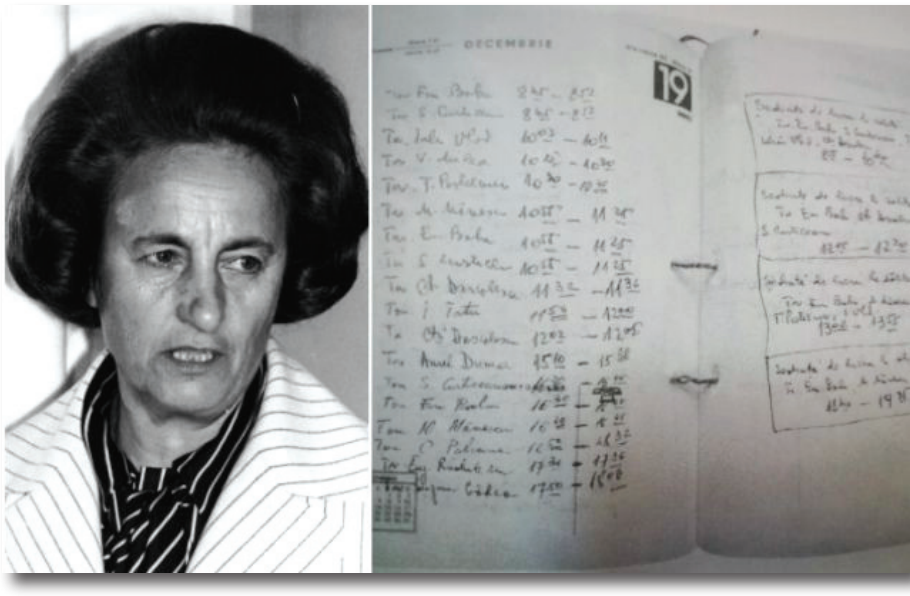

Care erau preocupările Tovarășei în ultima lună a regimului comunist, conform agendei sale de lucru? Dacă celelalte țări din blocul sovietic cunoșteau schimbări radicale, la București se părea că nimic nu putea să tergiverseze construirea societății socialiste multilateral dezvoltate. În luna martie a anului 1990 urmau să aibă loc alegeri pentru Marea Adunare Națională și consiliile populare din țară. Trebuiau desemnați oameni fideli regimului iar această problemă a fost subiectul întrunirilor dintre Elena Ceaușescu, Emil Bobu, Constantin Radu și Silviu Curticeanu, practic același cvartet care s-a ocupat și de Congres.

Timpul nu a mai avut însă răbdare cu Nicolae și Elena Ceaușescu. În ziua de 16 decembrie cei doi Ceaușești au vizitat pentru ultima oară șantierele capitalei între orele 10:00 și 11:40. Între orele 11:15-12:10, Elena Ceaușescu l-a primit la ea în cabinet pe șeful Securității, generalul Iulian Vlad, care, după cum presupune și Lavinia Betea, i-a raportat date privitoare la evenimentele care aveau loc la Timișoara. Apoi i-a primit pe rând în birou pe Pățan, ministrul Finanțelor și Silviu Curticeanu, șeful Cancelariei CC al PCR. Pentru ziua de luni, 18 decembrie 1989, în agenda personală a Elenei Ceaușescu au fost menționate 20 de primiri și patru ședințe în intervalul orar 8:55-20:35. Nicolae Ceaușescu plecase în dimineața zilei respective în Iran lăsându-și la conducerea țării soția, ajutată de Manea Mănescu. Elena Ceaușescu trebuia să gestioneze situația de la Timișoara și tocmai din acest motiv ni se pare interesant să trecem în revistă însemnările din agendă pentru aceste zile fierbinți. Primii care au intrat în Cabinetul 2 au fost Dăscălescu, Manea Mănescu și Gheorghe Oprea. Apoi în intervalul 9:15-10:05, a făcut o ședință cu Bobu, Mănescu și Curticeanu. Au urmat două ore despre care agenda nu ne spune nimic din ce se petrecea în Cabinetul 2, apoi primul ministru Dăscălescu a intrat din nou în biroul Tovarășei. O nouă ședință a avut loc în intervalul 12:25-13:05 la care au participat Bobu, Dăscălescu, Mănescu și Curticeanu. După încheierea ședinței au vizitat-o pe rând: Lina Ciobanu, Dăscălescu, Curticeanu și Gheorghe Sprințeroiu. Fostei nurori, Poliana Cristescu, i-a dedicat 40 de minute apoi a intrat într-o a treia ședință care s-a derulat între orele 16:45-17:40 dar despre ai cărei participanți, în agendă, nu se scrie nimic. După ședință au fost chemați de către Tovarășă: Decebal Urdea 18:06-18:28, Curticeanu

18:42-18:50 și Tudor Postelnicu împreună cu Iulian Vlad între 19:05-19:30. Ultimii doi au participat la o a patra ședință condusă de Elena Ceaușescu, alături de care au fost Bobu, Mănescu și Curticeanu între orele 19:35-20:10. Tovarășa i-a mai oprit apoi pe Postelnicu și Vlad la o discuție scurtă de patru minute. Ultimii care au trecut prin Cabinetul 2 au fost cumnatul său, Vasile Bărbulescu și Gheorghe Oprea. (pp. 280-281)

Marți, 19 decembrie 1989, situația de la Timișoara era alarmantă. Agenda Elenei Ceaușescu consemnează pentru această zi patru ședințe la sălița și 18 primiri în birou. Primii care au venit la ea în birou au fost Bobu și Curticeanu în intervalul 8:45-8:52. După o pauză de trei minute a ținut o ședință până la ora 10:00 cu Bobu, Postelnicu, Vlad și Dăscălescu. Au urmat discuții separate cu Iulian Vlad (10:03-10:11), Vasile Milea (10:15-10:30) și Tudor Postelnicu (10:30-10:45). Împreună au fost chemați pentru discuții Mănescu, Bobu și Curticeanu (10:55-11:25), apoi Dăscălescu și Ioan Totu. O a doua ședintă s-a ținut cu Dăscălescu, Bobu, Mănescu și Curticeanu între 12:05-12:20. După 40 de minute începe a treia ședință cu Bobu, Curticeanu, Postelnicu și Vlad (13:00-13:55). Timp de 10 minute, (15:10-15:20) a vorbit cu Aurel Duma, ministru secretar de stat la Ministerul de Externe. La Cabinetul 2 au fost rechemați Curticeanu, Bobu, Mănescu între orele 16:30-16:45. Cu fosta noră a vorbit cel mai mult în aceea zi tensionată, între 16:50-18:32. În acest interval i-a mai primit pe Eugen Rădulescu și Suzana Gâdea. Ultima ședință ținută de Tovarășă în aceea zi i-a avut ca actori pe Curticeanu, Bobu, Mănescu și s-a desfășurat între 18:40 și 19:55 (pp. 282-283).

Miercuri, 20 decembrie 1989, penultima zi în care mai avem consemnări în privința programului Tovarășei. Primul care a vizitat-o a fost Manea Mănescu, curteanul servil, căruia i-a acordat 3 minute – 9:00-9:03. Apoi a urmat o ședință, în intervalul 9:15-11:03, la care au participat Emil Bobu, Manea Mănescu, Silviu Curticeanu, Iulian Vlad și Tudor Postelnicu. După ședință a discutat cu Vasile Bărbulescu și apoi cu Gheorghe Oprea. De la ora 12:25, timp de 20 de minute și-a continuat întrevederea cu Mănescu, Curticeanu și Oprea. După o pauză de 45 de minute în agendă, apar consemnate vizite la Cabinetul 2 ale lui Curticeanu, Lina Ciobanu și Ion Stănescu, Ministrul Turismului, în intervalul 13:30-13:42. Apoi Tovarășa pleacă la Aeroportul Otopeni pentu a-și întâmpina soțul și a-i comunica ultimele vești – orele 14:40. După ce a fost informat cu privire la ce se întâmpla în țară și la reacțiile din afară, Nicolae Ceaușescu a ținut o ședință cu CPEx timp de zece minute sub forma unei teleconferințe – 17:10-17:20. Între timp, la Cabinetul 2, Tovarășa îi mai primise doar pe Ursu și Curticeanu. Ultima însemnare făcută în agendă pentru ziua de 20 decembrie a fost cea a ședinței cu Nicolae Ceaușescu – 21:20-21:25 - fără a fi consemnate însă și numele celorlalte persoane prezente (pp. 283-285).

Ultima zi de însemnări în agenda Tovarășei a fost joi, 21 decembrie 1989. În ziua în care la București a izbucnit Revoluția, în agenda Elenei Ceaușescu a fost notată o singură activitate: ședința CPEx, între orele 11:15-11:25, în care a fost aprobată majorarea salariilor și alocațiilor promisă la miting. Apoi s-a așternut tăcerea (p. 285).

Un plus pentru cercetarea istorică ar fi dacă Lavinia Betea și-ar continua demersul și ar publica și agenda lui Nicolae Ceaușescu, disponibilă, de altfel, pentru cercetare, la Arhivele Naționale. Totodată, ar fi interesant de realizat o coroborare a celor două agende pentru a avea completările necesare în privința programului lui Nicolae și Elenei Ceaușescu în ultimul an al regimului comunist – 1989 – și a preocupărilor pe care aceștia le aveau.

Surse foto: internet

*

*Istorie și literatură**

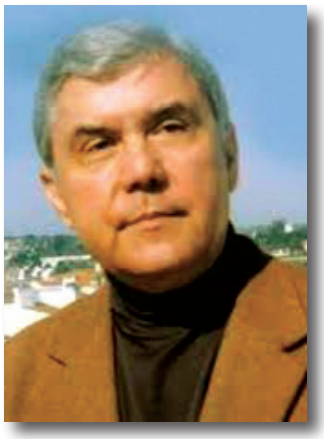

Un original volum de istorie literaturizată sărbătorește în felul lui cei 30 de ani scurși de la Revoluția din decembrie: aparține lui Adrian Niculescu și a apărut de curând la Editura IRRD '89 sub titlul intrigant (*1848-1989: de la Primul la Noul '48*). Înțelegem încă de la primele pagini că, privită de autor, revoluția ce a dus la căderea lui Ceaușescu personifică reeditarea revoluției pașoptiste de la mijlocul secolului al XIX-lea; cât privește decalajul de un secol și jumătate ce separă evenimentele, el nu pare să-l deranjeze pe istoric. E drept că România n-a fost niciodată o țară bogată în revoluții: între cea pașoptistă și cea din 1989 înregistrăm doar câteva revolte țărănești spontane, provocate de revendicări punctuale, mișcări ce au culminat cu tulburările din 1907.

Profesor universitar de istorie, Adrian Niculescu a fost mulți ani ziarist, corespondent al diverselor publicații și al postului de radio Europa Liberă. Cele două calități îmbinate și-au spus cuvântul în structura și în redactarea cărții, iar rezultatul se dovedește surprinzător. Astfel, se descrie la început revoluția de la 1848 din Țările Române, pornind de la 1840 și mergând până la consecințele ei directe; forma expunerii este o cronologie rezumativă, de la 1840 și până la 1853. Se urmăresc evenimentele revoluționare din aproape toate țările europene, mai ales din cele având legătură directă cu România (Franța, Austria, Ungaria, Cehia, Polonia). Sistemul de prezentare se păstrează și în partea a doua, în analiza Revoluției din decembrie 1989; numai că aici o primă secțiune urmărește evoluția lumii comuniste între 1953 și căderea Uniunii Sovietice, în timp ce a doua secțiune se ocupă doar de țara noastră, într-un fel de istorie paralelă.

Aparent, revedem fapte nu doar cunoscute, ci și comentate până acum în zeci de variante. Asta doar aparent; pentru că maniera autorului de a povesti telegrafic, într-un *puzzle* uriaș, mișcarea de la 1848 din Europa și apoi căderea comunismului transformă cele două istorii în filme documentare emoționante, care se urmăresc cu maxim interes, chiar dacă știm dinainte care a fost desfășurarea evenimentelor și finalul lor. Trecerea de la istoria strict documentală la literatură se produce pe nesimțite – și tocmai în acest pasaj lin de la document la semi-ficțiune stă originalitatea contribuției lui Adrian Niculescu.

Vechea formulă a lui Eugen Negrici numită „expresivitate involuntară" ar trebui, în cazul de față, ușor amendată: avem a face cu mai mult decât o simplă expresivitate (vezi zecile de pagini aflate în stadiul de pre-literatură) și mai ales cu una deloc involuntară. Efectele specifice unei proze de ficțiune pe care se bazează

* Text preluat din revista ***„România literară"*** nr. 22, din 24 iunie 2019, p. 3, semnat de Mihai ZAMFIR.

întreaga construcție par a fi fost atent calculate.

Discursul istoric consacrat pașoptismului și căderii comunismului, unde cronologia e urmărită aproape zi cu zi, ia forma unei avalanșe de evenimente imposibil de stăvilit. Pașoptismul european ne era bine cunoscut, dar surprinderea lui în sincronie exactă are de ce să ne impresioneze; evenimente, personalități, accidente istorice ori coincidențe ies neașteptat la lumină. Nici specialiștii în pașoptism nu știau, probabil, că echipa revoluționarilor români, condusă de Bălcescu și venită de la Paris în luna mai 1848 pentru a declanșa revoluția din țara noastră, a călătorit în același tren cu prințul Czartoryski, eroul revoluției poloneze de la 1830, care acum revenea în patrie pentru a participa din nou la ridicarea Poloniei (p.45). Sau că, potrivit opiniei lui Michelet, formulată câțiva ani mai târziu, înființarea la București de către Guvernul provizoriu a comisiei mixte pentru împroprietărire, formată din țărani și boieri, a reprezentat „actul cel mai important pe care ni l-a lăsat întregul an 1848 la nivelul continentului nostru“ (p.69).

Scuturând praful de pe documentele anului 1848, autorul recitește evenimentele din urmă cu un secol și jumătate și mai ales documentele

esențiale ale pașoptismului muntenesc, în frunte cu Proclamația de la Islaz, considerată de Adrian Niculescu act fondator al statului modern și primă schiță de Constituție românească democrată.

Dacă istoricul comandă prima parte a cărții, cea despre pașoptismul clasic (pp. 9-118), a doua parte datorează totul ziaristului. Acesta a avut privilegiul să urmărească din lumea liberă, zi cu zi, evenimentele care s-au precipitat în Europa, începând cu apariția Solidarității poloneze, continuând cu venirea lui Gorbaciov la putere și până la desființarea oficială a Uniunii Sovietice.

Cea mai literară secțiune a acestui volum va fi, prin urmare, secțiunea consacrată ultimilor ani de comunism în Estul Europei: cunoscutele evenimente știute pe dinafară capătă ritm de roman istoric minimalist, încărcat de emoție mai mult prin ceea ce sugerează decât prin ceea ce se spune.

E adevărat că cititorul cărții lui Adrian Niculescu ar fi preferat să lipsească din ea anumite inserturi lirice, precum și unele comentarii din *off* al evenimentelor: textul ar fi câștigat în sobrietate și chiar în încărcătură ficțională. N-are importanță: imaginată cu patos și compusă cu patos, această monografie propune o anumită formulă și o susține până la capăt. *C'est à prendre ou à laisser.*

Surse foto: internet

*

Adrian Niculescu și „noul 1848“

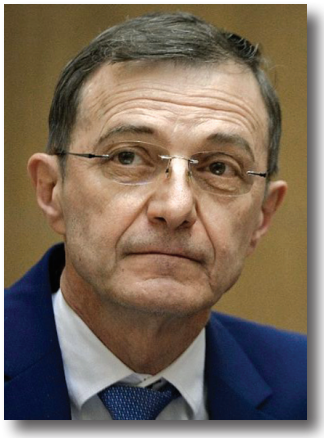

Adrian Niculescu s-a specializat de ani buni în istoria Revoluției Române de la 1848-1849, numai că Domnia Sa, fiind un istotic-participant, nu poate trăi doar prin studiul dimensiunii temporale a trecutului. Gânditorul Adrian Niculescu vede timpul în unitatea sa, în curgerea sa fluentă și, fără să creadă că istoria se repetă, remarcă anumite similitudini și chiar câteva constante care revin pe parcursul afirmării ideii de libertate, inclusiv la români. Specializat în istorie la București și la Montpellier, cu îndelungi stagii de predare și cercetare în Franța și Italia, Adrian Niculescu trăiește istoria și o trăiește adesea ca discurs literar, fiind atent mereu la narațiune, la curgerea limbii, la comparații și metafore, încât știința de a cunoaște trecutul se îmbină la Domnia Sa cu arta de a vorbi frumos, armonios, expresiv despre viața oamenilor care – printr-o convenție a noastră au trăit în trecut.

În cucerirea și statuarea prin lege a dreptului nostru la libertate (și fericire), Revoluția de la 1848 rămâne fundamentală. Ea a trasat clar întreg programul de formare și de modernizare a României de la jumătatea secolului al XIX-lea până la 1918. O componentă de temelie a acestei emancipări individuale și naționale era atunci (și a rămas până azi) libertatea presei. Autor al cărții recent apărute *–1848-1989: de la Primul la Noul ’48* –, Adrian Niculescu propune o comparație a celor două revoluții, situate la aproape un secol și jumătate una de alta, iar primul numitor comun remarcat este setea de libertate a românilor. Din studiile sale mai vechi, inclusiv din teza de doctorat, știm că primul ziar liber din istoria națiunii se numeste „Pruncul Român” și că acesta a aparut într-o zi de sâmbătă, 12 iunie 1848 (a doua zi dupa Proclamația de la Islaz, care marchează începutul Revoluției). Autorul a studiat toate cele 32 de numere, publicate la distanță de câte trei zile unul de altul, până în ziua de 11 septembrie, ceea ce plaseaza Revoluția între două extreme simetrice (11 iunie -11 septembrie 1848). Este primul ziar fără cenzură din istoria României, subliniază autorul. El reprezintă libertatea de expresie, ceea ce este fundamental pentru revoluția din data de 11 iunie 1848. Adrian Niculescu este de acord că, precum în cazul celei din 1989, această revoluție a fost o lovitură de stat militară, ceea ce înseamnă că inevitabil orice revoluție este și lovitură militară, dar nu toate loviturile militare sunt și revoluții. Ziua de 12 iunie – susține cu tărie autorul – ar trebui să fie Ziua Românească a Libertății, fiindcă este o zi de importanță națională, care, introducând libertatea presei, a dat și primul ziar care avea ca prim titlu pe toată pagina lozinca „Trăiască România Liberă!”. Exact același lucru s-a strigat și pe baricadă în București, dar nu numai în București, în decembrie 1989.

Prin aceste judecăți de valoare, istoricul, cu viziune largă universală, face ca opoziția sau antiteza invocată de mulți între lovitură de stat și revoluție, la 1989, să fie superfluă. Și despre 1848-ul românesc s-au spus și s-au scris multe, atunci, în epocă și după evenimente, anume că întreaga mișcare a fost opera străinilor, că a fost lucrarea Masoneriei, că doar

* Text preluat din revista ***„România literară”*** nr. 23, din 31 mai 2019, p. 12, semnat de Ioan-Aurel POP.

elitele subțiri au știut ce fac, pe când masele au fost doar manipulate etc. Niciun specialist nu neagă azi pregătirea revoluției noastre de la 1848 și peste hotare, nici rolul unor intelectuali și oameni politici francezi în stimularea evenimentelor noastre și nici chiar rolul Masoneriei în întreg 1848-ul european (prin urmare, inclusiv românesc). Dincolo de aceasta însă, mii de mărturii ne arată impresia maselor de participanți, care știau că schimbă țara și lumea, ne relevă șuvoaiele care trăiau din plin schimbarea și care aveau obsesia libertății. Adrian Niculescu a studiat aceste surse de la 1848, dar și pe cele din 1989 și a găsit chiar constantele psihologice ale acestor mișcări de masă. Nicolae Bălcescu, de la a cărui naștere au trecut, iată, exact două secole, amărât și revoltat că – în viziunea unor „analiști" și „formatori de opinie" contemporani lui – poporul român era complet scos din scenă în favoarea conspiratorilor, a străinilor, a complotiștilor și a „Europei civilizate", a scris cuvinte fatidice, bune de folosit azi ca memento: „Revoluția generală fu ocazia, iar nu cauza Revoluției Române. Cauza ei se pierde în zilele veacurilor. Uneltitorii ei sunt 18 veacuri de trudă, suferință și lucrare a poporului român asupra lui însuși". Acest citat din Nicolae Bălcescu rezuma foarte bine semnificația Revoluției române de la 1848. Prin urmare, crede Adrian Niculescu, Revoluția Română de la 1848 se cheamă ‚română" fiindcă s-a făcut prin și pentru poporul român, prin reprezentanții acestuia, care purtau în sine atunci aspirațiile de libertate ale masei de români. În legatură cu această primă revoluție a noastră de anvergură europeană, autorul semnalează câteva particularități deloc de neglijat: pentru mulți intelectuali și chiar specialiști occidentali, frontierele revoluției se opresc la Habsburgi, la Viena și la Pesta, dar mișcarea a fost mai amplă și s-a extins și la est și, mai ales la sud de Carpați, încât Țările Române erau atunci singurele state din creștinismul oriental care au avut revoluție; fruntașii Revoluției Române erau educați în Occident, știau ce înseamnă modernizarea și doreau să făurească modernizarea noastră, încât pot fi numiți adevărați „părinți ai națiunii" (în sensul americaan); 1848 a însemnat prima instaurare a libertății la noi, prima sincronizare vizibilă cu Europa, prima pulsație la unison. Adrian Niculescu merge apoi mai departe de 1848 și urmărește aplicarea programului, unirea de la 1859, reformele lui Cuza, aducerea dinastiei străine, independența, proclamarea regatului, pașii spre Marea Unire, actele din 1918, epoca interbelică, deceniile comuniste și descătușarea de la 1989. Remarcă o serie de asemănări între 1848 și 1989, de la lozincile identice și de la acordurile aceluiași cântec (Deșteaptă-te române!"), devenit imn național, până la aspirațiile de libertate ale poporului, la entuziasmul străzii, la impresia masei de participanți despre facerea istoriei, despre schimbarea destinului națiunii. La 1848 – se argumentează –, dorința liderilor, influențati mulți dintre ei de ideile de stânga, liberale (în vogă în Franța, de la istorici precum Jules Michelet și Edgar Quinet până la literați precum Victor Hugo și Lamartine), era abolirea feudalismului și a chingilor feudale care țineau în stagnare și chiar în înapoiere societatea. Adrian Niculescu arată că după 1945-1947, în România a urmat un recul comparabil cu un nou feudalism izolator și autarhic, încât momentul 1989 a marcat o altă ieșire din feudalism, anume ieșirea din noul feudalism (comunist) și începutul revenirii spre Occident, Prin ambele mișcări – cea de la 1848 și cea de la 1989 – s-a urmărit intrarea sau reintrarea noastră în Europa; în Europa care conta și care devenise mo-

delul de civilizație avansată și de cultură de cel mai înalt nivel. Cu alte cuvinte, cele două revoluții au marcat și descătușarea noastră din captivitatea Răsăritului și sincronizarea/resincronizarea cu lumea Occidentului european, de unde ne veniseră odată numele etnic, limba, credința și, în fond, identitatea.

Martorii care mai sunt în viață știu cum a fost pe străzile din București, din Timișoara, din Cluj în 1989. Eu însumi sunt un martor, prezent pe străzile Brașovului în decembrie 1989, când lumea care era atunci în stradă nu se gândea nici la conspirații, nici la străini, nici la luptători-teroriști. Acele două-trei zile au fost sublime, pentru că românii simțeau că fac istorie, că ideea de libertate se poate întruchipa, că Dumnezeu era alături de noi. Veneau la Brașov mulțimile din cartiere, în frunte cu prapori luați din biserici și se gândeau că ele construiesc o lume nouă și că românii merită această lume primenită. Prin evocarea acelor clipe, profesorul Adrian Niculescu a făcut o pledoarie pentru bună cuviință, pentru echilibru, pentru cumpătare și, mai ales, pentru necesitatea cultivării ideii de libertate. Este vorba despre un elogiu bine documentatat al acestei idei de libertate. Cartea ne obligă să nu mai bagatelizăm ceea ce a fost și este de valoare pentru „mulțimea" aceasta (pentru unii informă), pe care se cuvine să o numim poporul român sau națiunea română. Altminteri riscăm să devenim pigmei și să ne disprețuim, în primul rând, pe noi înșine. Cartea este și un îndemn de a ne prețui – în chip realist – noi pe noi, ca să ne poată prețui și alții. Discutarea comparativă a momentelor 1848 și 1989 – adică a unor evenimente diferite și îndepărtate în timp – reprezintă un act de curaj asumat de autor și o provocare pentru noi, cititorii. Adrian Niculescu ne-a obișnuit, de altminteri, cu o asemenea manieră de abordare comparativă, care este corectă din punct de vedere istoric, câtă vreme recurge la argumente greu de spulberat, dar care este și neortodoxă și chiar iconoclastă pentru unii, fiindcă nu de puține ori asocierile sunt surprinzătoare, neașteptate.

Adrian Niculescu ne îndeamnă prin cartea aceasta nu numai să nu uităm, ci și să nu diminuăm, să nu bagatelizăm și să nu catalogăm grăbit valori, idei, oameni și, până la urmă, un întreg popor, al nostru. Ne spune istoricul că sunt în viața popoarelor curgeri line de zeci și chiar sute de ani, dar că sunt și clipe sublime, care, dacă nu sunt sesizate și reconstituite așa cum au fost, se pot cufunda în uitare, ceea ce nu merită nici anul 1848 și nici anul 1989. Cartea de față a lui Adrian Niculescu se citește cu sufletul la gură, pentru că este scrisă cu nerv, cu păsare și cu grija pentru veridicitate, într-o limbă românească armonioasă și plină de sevă. Iar în urma lecturii, cititorul rămâne „instigat" la gândire, la regândire, la aprofundare, la cunoaștere, ceea ce, în fond, este o marcă a statutului de intelectual.

12

comentarii critice

Ioan-Aurel Pop

Adrian Niculescu și „noul 1848"

Surse foto: internet

*

ACTIVITĂȚI

PARTICIPARE LA PROIECTUL *„ÎNCEPUTUL REVOLUȚIEI ROMÂNE”*

O delegație a Institutului Revoluției Române din Decembrie 1989 a participat la manifestările ocazionate de Proiectul „Revoluția a început la Iași”.

Proiectul „Revoluția a început la Iași”, 14-22 decembrie 2018, a fost realizat de Primăria Municipiului Iași prin Casa de Cultură „Mihai Ursachi” a Municipiului Iași, Uniunea Scriitorilor filiala Iași, Asociația „14 decembrie 1989” Iași și „22 decembrie 1989”, Institutul Revoluției Române din Decembrie 1989, în parteneriat cu Universitatea „Al. I. Cuza” Iași, Universitatea „Petre Andrei” din Iași, Colegiul Tehnic „Gh. Asachi”, Colegiul Național „Costache Negruzzi”.

În cadrul acestor manifestări, Muzeul Municipal Iași a fost gazda dezbaterii „Începutul Revoluției Române”, la care au participat Cassian Maria Spiridon – președintele Asociației „14 decembrie 1989”, Gelu Voican Voiculescu, director general IRRD ’89, Constantin Corneanu, director general adjunct al IRRD ’89, Nikolai Morozov, fost corespondent al Agenției TASS la București în decembrie 1989.

DEPUNERI DE COROANE

Delegații ale Institutului Revoluției Române din Decembrie 1989 au adus un omagiu eroilor Revoluției Române, prin participarea și depunerea unor coroane de flori, la manifestările de comemorare a Revoluției din decembrie 1989.

Ceremoniile au avut loc în București, în zilele de 21-23 decembrie 2018; la Popești Leordeni – monumentul și biserica Eroilor Martiri Timișoreni; Cimitirul Eroilor Revoluției; Piața Universității; Monumentul pentru Cinstirea Eroilor Revoluției – Piața Revoluției; Radiodifuziunea Româna, Televiziunea Româna – Troița (din fața instituției); Televiziunea Română – Troița Parașutiștilor (din curtea instituției); Monumentul Eroilor Jandarmi de la Aeroportul Internațional „Henri Coandă" Otopeni.

STEAGUL DE LA LUPȘA DIN 1989

În prelungirea manifestărilor prilejuite de Centenarul României, la Muzeul Național de Istorie a României, a avut loc în sala **Lapidarium**, la 18 ianuarie 2019, ceremonia dedicată steagului tricolor, cu care o delegație de 52 de săteni din comuna Lupșa, din Munții Apuseni, de pe cursul mediu al Arieșului, a participat la Marea Adunare Națională de la Alba Iulia, din 1918.

Steagul original fusese prezentat în 1968, cu prilejul sărbătoririi jubileului Marii Uniri și a intrat înapoi, la începutul anilor '70, în patrimoniul MNIR, fiind clasat în categoria ***Tezaur***.

Recent, a fost prezent în expoziția **Semper Uniti *Centenarul Desăvârșirii Unității Naționale***. Astăzi, 18 ianuarie 2019, o delegație din comuna Lupșa, a venit la București, aducând steagul – pe care era înscris **Lupșa 1918-2018** –, care a fost purtat la Alba Iulia, acum la 1 decembrie 2018, când s-a serbat ***Centenarul Marii Uniri***.

În timp ce delegația lupșenilor cânta cu un elan emoționant Marșul lui Iancu, a avut loc ceremonia simbolică prin care, vechiului steag de la 1918, i-a fost alăturat noul tricolor din 2018.

Manifestarea a fost marcată de alocuțiunile rostite de Dănuț Vasile BÂRZAN, primarul comunei Lupșa, de dr. Ioan VLAD, profesor la Universitatea Spiru Haret din Brașov și de dr. Ernest OBERLÄNDER-TÂRNOVEANU, directorul general al Muzeului Național de Istorie a României. Evenimentul a continuat cu un program artistic, prin cântecele intonate de corul mixt al lupșenilor, cu toții îmbrăcați în minunatele costume naționale specifice moților din Munții Apuseni. Momentul culminant a fost marcat de prestația a două tulnicărese – Nina ONEȚIU din Câmpeni și Diana LEAHU din Avram Iancu –, care au evidențiat virtuțile nebănuite ale acestui arhaic intrument muzical, din păcate, pe cale de dispariție, datorită incuriei forurilor artistice de resort... (De aceea, Mircea Florian, muzician, dar și inginer informatician, este deplin angajat într-o salutară acțiune de salvgardare a tulnicului, organizând până acum, cinci tabere de tulnic. În Munții Apuseni, celebra Mariana GLIGOR, originară din Vidra Segaj, ajunsă la vârsta de 71 de ani, continuă neobosită campania pentru păstrarea tradiției tulnicului: nu întâmlător, ea este bunica tinerei tulnicărese Nina ONEȚIU, prezentă aici, la această emoționantă manifestare impresionantă de românism – expresie autentică a localismului viu...)

Starostele delegației din Lupșa a oferit celor prezenți pâine și sare, rupând un colac imens, după care a urmat o tratație tradițională cu bucate specifice țării moților.

*

Deoarece a trecut mult de atunci, consider necesară o rememorare – pentru cititorii de astăzi –, a episodului petrecut acum 100 de ani, în comuna Lupșa, adevărată vatră a rezistenței românești.

Preotul Sebastian CEAPA, parohul bisericii ortodoxe din Lupșa, datând din 1421, a hotărît, împreună cu fruntașii satului să participe la Marea Adunare Națională de la 1 decembrie 1918, convocată la Alba Iulia, pentru a susține Unirea cu Țara. Femeile din Lupșa au țesut în trei nopți bucățile de pânză, vopsite cu coloranți preparați după rețete știute numai de ele, care au fost cusute, formând steagul tricolor, aflat azi în tezaurul Muzeului Național de Istorie a României.

Trebuie reamintită drastica interdicție a tricolorului românesc de către autoritățile maghiare care oprimau sistematic populația românească majoritară din Transilvania: femeile ascundeau panglicile tricolore sub mânecile iilor sau în dosul fotelor... (Trebuie amintit de asemenea, că ungurii erau minoritari, în Marea lor Ungarie, de după pactul dualist din 1867...)

În condițiile unei precaute clandestinități, o delegație de 52 de lupșeni, în frunte cu părintele Sebastian CEAPA, au mers pe jos, pe scurtături știute doar de ei, ajungând Alba Iulia, unde la 1 decembrie 1918, au desfășurat tricolorul confecționat peste noapte de femeile lupșence, ca simbol al indubitabilei lor adeziuni la Marea Unire cu Țara.

Gelu Voican VOICULESCU

LUPȘA

CONFERINȚA *„OPOZIȚIA FAȚĂ DE REGIMUL CEAUȘESCU LA ÎNCEPUTUL ANULUI 1989”*

Institutul Revoluției Române din Decembrie 1989 a organizat în cursul zilei de 31 ianuarie 2019, în contextul aniversării a 30 de ani de la izbucnirea și desfășurarea Revoluției Române din Decembrie 1989, o primă conferință, dintr-un ciclu de conferințe publice, referitor la acțiunile de opoziție și disidență față de regimul Ceaușescu la începutul Anului 1989. Directorul general-adjunct al IRRD 1989, dr. Constantin CORNEANU, a susținut o prelegere la această conferință intitulată „Opoziția față de regimul Ceaușescu la începutul Anului 1989”.

LANSARE DE CARTE

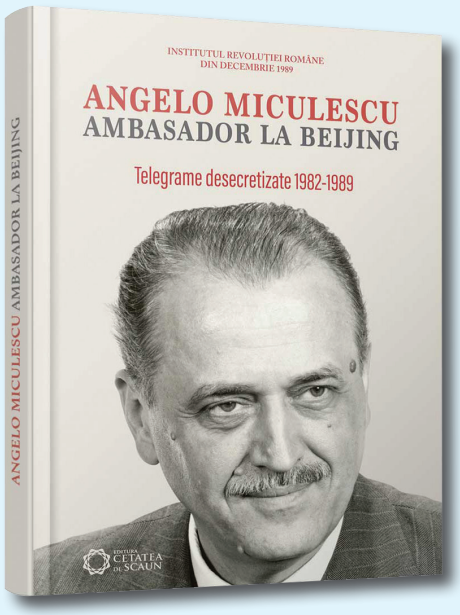

„ANGELO MICULESCU AMBASADOR LA BEIJING (TELEGRAME SECRETE 1982-1989)”

Sala de festivități a Fundației Europene Titulescu a fost, miercuri, 13 februarie 2019, gazda unui eveniment editorial de excepție. Lansarea de carte „Angelo Miculescu Ambasador la Beijing (telegrame secrete 1982-1989)”, autori Liviu Țăranu și Mihai Floroiu. Volumul este rodul colaborării dintre editura Cetatea de Scaun și Institutul Revoluției Române din Decembrie 1989.

Moderatorul evenimentului a fost prof. univ. dr. Adrian Năstase – Președintele Fundației Europene Titulescu. Alături de autori au mai luat cuvântul Gelu Voican Voiculescu – director general IRRD ’89, dr. Constantin Corneanu – director general adjunct IRRD ’89, prof. univ dr. Constantin Vlad, Zhao Lei – consilier al Ambasadei Republicii Populare Chineze în România, dr. Florian Banu – CNSAS, precum și autorii volumului.

CONFERINȚA „KGB VERSUS SECURITATE ȘI COMPLOTURILE POLITICO-MILITARE DIN EPOCA CEAUȘESCU"

În contextul aniversării a 30 de ani de la izbucnirea, desfășurarea și victoria Revoluției Române din Decembrie 1989, IRRD 1989 a realizat o nouă conferință publică, în ziua de 21 februarie 2019, dedicată comploturilor politico-militare care au încercat să pună în dificultate regimul Ceaușescu, precum și relația dintre KGB și Securitate. Modul în care serviciile de informații sovietice și occidentale au fost implicate în realizarea unora dintre aceste comploturi, participanții la aceste comploturi, biografiile lor profesionale și politice, rolul și locul fostului Departament al Securității Statului (DSS) în lichidarea acestor comploturi, relevanța lor în economia prăbușirii regimului Ceaușescu și nu numai, au fost subiectele abordate în cadrul acestei conferințe. Au conferențiat istoricii dr. Florian BANU (Consilier CNSAS) și dr. Constantin CORNEANU (director general-adjunct al IRRD '89). Pe parcursul conferinței au intervenit Gelu Voican VOICULESCU (director general al IRRD '89), Petre ROMAN (membru în Colegiul Național al IRRD '89), generalul de brigadă (r) Vasile MĂLUREANU (fost coordonator la nivel central al activității informative pe profilul antisubversiune – Direcția I Informații Interne din cadrul DSS, respectiv Diviziunea A – Apărarea Constituției din Serviciul Român de Informații), jurnaliști, istorici, revoluționari.

Materialul care urmează reprezintă o sinteză a comunicării dedicată raporturile dintre Securitatea română și comunitatea de intelligence a Uniunii Sovietice (KGB&GRU), realizată de către istoricul Constantin CORNEANU.

Referitor la această confruntare dintre KGB și Securitate trebuie menționat faptul că precursoarea UM 0110 (anti-KGB), viitoarea UM 0920/A din structura Direcției Generale de Informații Externe (DGIE) își are originea în ordinul primit de către generalul Nicolae Doicaru, la începutul anului 1963, din partea ministrului Alexandru Drăghici, de a se constitui o unitate specială care să apere ambasadele și agențiile economice românești din țările socialiste de atenția serviciilor informative și contrainformative ale aliaților din Tratatul de la Varșovia. Șeful DGIE, Nicolae Doicaru, va interpreta într-un mod ciudat ordinul lui Alexandru Drăghici și **va înființa un serviciu a cărui principală misiune era aceea de a recruta diplomați occidentali acreditați în diverse capitale din spațiul dominat de sovietici**. La sfârșitul anului 1965, colonelul Constantin Iosif, prieten cu generalul Nicolae Doicaru, a devenit șeful a ceea ce s-a numit la început *Biroul Țări Socialiste* din cadrul Direcției Generale de Informații și, mai apoi, locțiitor al serviciului de informații orientat spre țările socialiste.

În primăvara anului 1969, ca urmare a reorganizării activității și structurii DGIE, Biroul Țări Socialiste a primit și sarcini de natură contrainformativă, devenind o unitate independentă, sub comanda aceluiași colonel Constantin Iosif. În 1973, după reorganizarea Direcției a III-a Contraspionaj și debarcarea generalului-maior Neagu Cosma de la conducerea acesteia, UM 0920 (DIE) a preluat și nucleul special din cadrul Direcției a III-a care se ocupa cu combaterea spionajului din țările socialiste și verificarea loialității membrilor CC al PCR. Contraspionajul descoperise trădările din DIE, faptul că o serie întreagă de ofițeri DIE aflați la post erau deconspirați, încă din plecare, iar unii dintre agenții din exterior ai Direcției a III-a căzuseră în mâna contraspionajului occidental, ca urmare a unei „indiscreții" venite de la DIE. **Ordinul prin care Direcției a III-a i-au fost limitate o serie de prerogative în muncă purta numărul „000235" (Strict-secret de importanță deosebită), adică numărul de la mașina de serviciu a lui Ion Mihai Pacepa. Prin acest ordin spionajul românesc prelua în totalitate contraspionajul în sensul că au fost desființate rezidențele create, lichidate punctele de contraspionaj create în străinătate, dar instaurată obligația de a preda acestor organe orice informator de contraspionaj care pleca în străinătate definitiv sau pentru o perioadă mai îndelungată.**

Noua unitate (UM 0920/A) se va afla, în continuare, sub comanda colonelului Constantin Iosif care va fi cooptat și în consiliul de conducere al DIE. În ancheta întreprinsă în 1978, după dezertarea generalului Ion Mihai Pacepa, se va releva faptul că șeful UM 0920/A minimalizase **pe orice cale pericolul pe care-l prezenta activitatea serviciilor de informații din țările socialiste pentru cadrele** din DIE. În 1977, UM 0920/A va trece sub coordonarea directă a ministrului de Interne, Teodor Coman, și a generalului Nicolae Pleșiță. Ofițerii DIE au mărturisit, în cursul anchetei din 1978, faptul că au fost distruse, din ordinul colonelului Constantin Iosif, numeroase documente referitoare la introducerea de tehnică operativă în domiciliile unor oameni pe care nu-i agreau, respectiv Mircea Malița, Nicolae Militaru precum și alți demnitari comuniști din epocă. Colonelul Ion Păduraru (DIE) va raporta faptul că

șeful UM 0920/A **a distrus toate materialele cu privire la persoanele suspecte că ar lucra pentru un serviciu de informații din țările socialiste**. Ancheta internă efectuată în 1978 va releva faptul că UM 0920/A a instalat tehnică operativă și a desfășurat activități contrainformative fără aprobări legale de la organele în drept chiar și împotriva cadrelor de conducere din aparatul de stat și, totodată, au prelucrat cu mijloace TO și filajul de care dispunea UM 0920/A pe cine au dorit Nicolae Doicaru și Ion Mihai Pacepa, atât din Ministerul de Interne, cât și din alte instituții. UM 0920/A a fost folosită și de Emil Bobu, cu prilejul Plenarei CC al PCR din aprilie 1974, pentru a-i supraveghea pe unii activiști ai PCR care nu prea mai erau de acord cu Nicolae Ceaușescu și cu a sa politică. Într-un interviu acordat postului de televiziune *Duna TV*, fostul general de securitate Ion Mihai Pacepa a declarat că **Ion Iliescu a fost interceptat ani de zile cu microfoanele tip «UM 0920/A», încă din anul 1972.**

Ofițerii UM 0920/A **au participat la acțiuni de filaj și supraveghere informativă și a membrilor marcanți ai Consiliului de Stat, prim-miniștrilor sau a secretarilor CC al PCR** urmărindu-se verificarea loialității acestora față de PCR și față de Nicolae Ceaușescu. După defectarea lui Ion Mihai Pacepa (23 iulie 1978), UM 0920/A va deveni UM 0110 (denumită codificat „Contraspionaj Est" sau „anti-KGB"). *În decembrie 1989, UM 0110 avea în componența sa 304 persoane, dintre care 264 ofițeri, care lucrau în patru servicii informative. Două dintre aceste servicii se ocupau de URSS, unul de Ungaria și Iugoslavia, celălalt de RDG și celelalte state socialiste.* La comanda UM 0110 a rămas colonelul Constantin Iosif, devenit, mai apoi, general, până în 1986 când a fost înlocuit cu generalul-maior Victor Neculcioiu.

În preocupările ofițerilor UM 0110 se vor afla, cu precădere, toți cei care aveau studii militare/civile în URSS sau manifestau simpatii față de Uniunea Sovietică. Într-un document din 18 iulie 1995 înaintat de către MApN către senatorul Șerban Săndulescu (PNȚcd), membru al *Comisiei parlamentare pentru Cercetarea Evenimentelor din Decembrie 1989,* se menționa faptul că primele cadre ale MApN au plecat la studii militare în URSS în 1948, prima promoție de ofițeri absolvenți fiind în 1950, iar ultima în 1967. În total, 1.858 de ofițeri ai MApN au absolvit academii și școli militare, precum și cursuri de perfecționare (specializare) în URSS. 816 ofițeri au absolvit academii militare, cu durata de 2 – 7 ani, astfel: *1) 161 la academii militare generale de comandă și stat-major (Academia Militară Superioară „K. E. Voroșilov" și Academia Militară „Mihail B. Frunze"); 2) 348 la academii militare cu profil de armă (artilerie, blindate, geniu, transmisiuni, transporturi, chimie și radiolocație); 3) 257 la academii militare cu profil tehnico-ingineresc; 4) 33 la Academia de Spate și Aprovizionare; 5) 17 la Academia Militară Politică „V. I. Lenin"*. Acestor ofițeri li se vor adăuga **348 de ofițeri care au absolvit școli militare cu durata de 1 – 3 ani din diferite specialități militare, precum și 704 ofițeri care au absolvit cursuri de perfecționare pe linie de comandă, stat-major, servicii și asistență medicală.** La data întocmirii documentului, 1.827 dintre acești ofițeri nu mai lucrau în MApN fiind scoși din evidența rezervei militare, adică nu mai aveau nicio obligație militară. **„Ceilalți 41 ofițeri, au vârsta cuprinsă între 51 și 60 de ani, îndeplinesc cu competență funcții pe linie de comandă, stat-major, tehnică, învățământ și cercetare științifică, fiind apreciați în notările de serviciu, preponderent, ca ofițeri foarte buni"**, menționa MApN. Direcția Personal din Ministerul de Interne a comunicat că în urma analizelor efectuate a rezultat

faptul că în perioada 1948 – 1968 nu au fost trimise cadre ale Ministerului de Interne la studii academice sau de nivel superior în URSS. Însă, 1.000 de cadre ale Ministerului de Interne au efectuat stagii de perfecționare (specializare) la instituții de învățământ civil sau militar din URSS. În 1995 nu se mai aflau în activitate niciunul dintre acești oameni.

În contextul denigrării Revoluției Române din Decembrie 1989, presa post-decembristă a menționat existența unor generali (Nicolae Militaru, Vasile Ionel, Marin M. Pancea, Gheorghe Logofătu etc.) și a unor ofițeri superiori din MApN care ar fi lucrat pentru GRU sau KGB, însă dovezile, cu excepția unor supoziții, nu au fost făcute publice niciodată în condițiile în care se păstrează misterul asupra destinului dosarelor din arhiva fostei UM 0110 (anti-KGB), precum și al dosarelor fostei Direcții a IV-a Contrainformații militare. Istoricul Marius Oprea consemnează, privitor la arhiva UM 0110, faptul că, după **o sursă anonimă, o mare parte a arhivei UM 0110, circa 40.000 de pagini, depozitată la Iași, a fost transferată în 1994 – 1995 către București.** *În lucrarea* **Cazul Timofte – KGB...,** jurnalistul Alexandru Mihăilă reproduce în facsimil (p. 322) raportul din 10 aprilie 2001 al colonelului Constantin Muraru din SRI în care se menționează faptul că înainte de anul 1996, dar și după aceea, a apărut solicitarea **„inventarierii tuturor persoanelor ce au făcut obiectul preocupărilor pe linia contraspionajului sovietic (a fostei UM 0110) cu precizarea necesității valorificării datelor și informațiilor pe care le dețineau foștii lucrători ai UM 0110, activi sau în rezervă, cunoscut fiind faptul că pe acel profil de muncă arhiva nu s-a conservat".** Istoricul britanic dr. Dennis Deletant declara, într-un interviu apărut în săptămânalul **Prezent**, că marile mistere, care continuă să învăluie istoria Securității, și care trebuie să fie developate opiniei publice, și nu numai, se referă la: **1) stabilirea influenței pe care a avut-o KGB la începuturile Securității, în 1948; 2) care a fost politica de cadre a Securității înainte de 1965 și după; 3) care au fost țintele UM 0110; 4) unde sunt banii din conturile fostului DSS** și **5) care sunt politicienii din Occident și din partidele socialiste vest-europene care au primit bani de la regimul Ceaușescu sau au întreținut relații cu Securitatea română.**

Referindu-se la o posibilă implicare a serviciilor de informații sovietice (KGB&GRU) într-o conspirație împotriva lui Nicolae Ceaușescu în

Sursa foto: internet

anii '80, fostul șef al Direcției a IV-a Contrainformații Militare, generalul-locotenent (r) Vasile Gheorghe, va declara, cu referire la Nicolae Militaru, într-un interviu acordat jurnalistei Angela Băcescu în martie 1991, că sunt **lipsite de temei susținerile generalului, privind amploarea legăturilor pe care le-ar fi avut în rândul generalilor și a altor categorii de militari activi. În realitate aceste legături se refereau la câțiva rezerviști, nemulțumiți și ei, pentru măsurile administrative luate împotriva lor.**

O serie de mărturii ale fostului ministru al Apărării Naționale, generalul (r) Constantin Olteanu, referitoare la incidentul din 18 februarie 1978 (conversații intime cu generalii sovietici în afara cadrului oficial) care a permis îndepărtarea lui Nicolae Militaru din MApN pe motiv de apartenență la GRU, au născut numeroase întrebări: **a fost Nicolae Militaru agent secret al GRU sau doar un susținător al politicii URSS în cadrul Tratatului de la Varșovia și în lume? Inexistența în circuitul istoriografic a unor documente din dosarele Direcției a IV-a Contrainformații militare a DSS, cu referire la Nicolae Militaru, amplifică misterul asupra acestui ofițer și a rolului său în confruntarea dintre comunitatea de intelligence a României socialiste, susținătoare a politicii interne și externe a lui Nicolae Ceaușescu, și KGB&GRU, ca instrumente de putere ale Uniunii Sovietice.**

Direcția a IV-a Contrainformații militare va încerca, conform declarațiilor făcute de către generalul-maior Constantin Nuță lui Constantin Olteanu, să forțeze o mărturisire completă a lui Nicolae Militaru, în condițiile în care **cei de la contrainformații militare, nu au cunoscut din timp despre faptul că va avea loc o asemenea discuție, nu au dirijat special un informator și nici nu au avut instalată tehnică operativă**. Fostul ministru al Apărării Naționale, Constantin Olteanu, nu a crezut versiunea privitoare la surpriza pe care GRU și Nicolae Militaru au produs-o ofițerilor Direcției a IV-a Contrainformații militare, iar Nicolae Ceaușescu nu s-a grăbit să-l schimbe din funcție, imediat, pe generalul-colonel Nicolae Militaru. Nicolae Militaru a rămas în funcția de ministru-adjunct al Ministerului Construcțiilor Industriale până la data de 8 februarie 1984, deși în data de 4 aprilie 1983 a fost trecut în rezervă și pensionat din MApN. Totodată, a rămas membru supleant al CC al PCR până la 22 noiembrie 1984, nemaifiind ales la Congresul al XIII-lea al PCR. Beneficiind de o asemenea calitate a putut să se interneze la Spitalul „Elias" unde l-a reîntâlnit pe Ion Iliescu care venise într-o vizită la Valter Roman. Menționăm faptul că la 17 aprilie 1983, Nicolae Militaru i-a scris lui Nicolae Ceaușescu cerându-i să fie numit la comanda Academiei Militare a Republicii Socialiste România. După întâlnirea cu Ion Iliescu, Nicolae Militaru a trecut, conform propriei mărturii din 1991, să contacteze personalități politice și militare ale regimului comunist care se puteau angaja în derularea unui complot politico-militar prin care urma să fie înlăturat de la putere Nicolae Ceaușescu.

Profesionalismul cadrelor din UM 0110 și intransigența conducerii supreme a Departamentului Securității Statului (DSS) nu au permis nașterea unei „opoziții politice" în sânul PCR, de inspirație „gorbaciovistă", cu efecte pe termen mediu și lung în ceea ce privește drumul nostru în viitor!

Conferința *KGB versus Securitate. Comploturi politico-militare împotriva regimului Ceaușescu și relevanța lor în erodarea încrederii regimului* și-a propus să pună în discuție rolul și locul serviciilor de informații sovietice în nașterea unei opoziții politice față de regimul Ceaușescu atât în interiorul PCR cât și în afara acestuia, a modului în care unii dintre liderii marcanți ai României de după 22 decembrie 1989 au fost racordați, prin firele tainice ale acestor comploturi, la interesele strategice ale Uniunii Sovietice sau nu.

* * *

Rubrică realizată de Sorin STAICU

*

Buletinul Arhivelor Militare Române, respectiv revista **Document**, *nr. 1/2019*, marchează împlinirea a 160 de ani de la Unirea Moldovei cu Țara Românească, la 24 ianuarie 1959, printr-un studiu semnat de dr. Anca Oana OTU.

Prestigioasa revistă mai conține studii dedicate, în continuare, centenarului României Mari.

Sunt de remarcat articolele privind **Rolul misiunii militare franceze în refacerea Armatei române: decembrie 1916 - iunie1917 (contribuții memorialistice)**, de dr. Constantin STAN, precum și cel referitor la **Date bibliografice și evoluția în cariera militară a personalității literare Gelu Nuam**, de Andreea ȚICU.

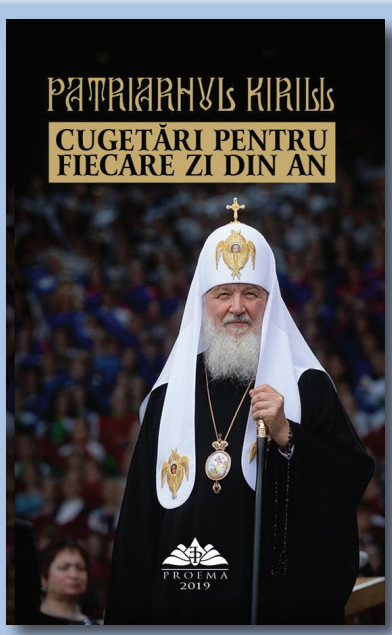

La Centrul Rus de Știință și Cultură de la București, a avut loc , la 9 mai 2019, un eveniment memorabil: – prezentarea cărții Patriarhului Kirill al Moscovei și al Întregii Rusii, intitulată sugestiv **Cugetări pentru fiecare zi din an**. Într-o epocă în care timpul nu mai îngăduie aplecarea asupra celor sufletești și duhovnicești, este binevenită o asemenea carte sapiențială care poate fi citită de oricine. Lucrarea – tradusă în limba română –, oferă astfel, credincioșilor români ortodocși, un prilej extraordinar de a-și primeni sufletul și mintea.

Prezent la eveniment, Paramon, Vicar Patriarhal și totodată, Episcop de Serghie Posad, starețul Lavrei Sfintei Treimei a Cuviosului Serghie de Radonej, a arătat că această carte a fost scrisă într-o perioadă anume a activității sale, legată de aniversarea a 70 de ani a Patriarhului Kirill, precizând că *această lucrare constă, practic, din pasaje esențiale extrase din toate scrierile Preafericitului Patriarh Kirill, din experiența sa spirituală și din slujirea sa de 35 de ani.(...) Toate trăirile sale care au în vedere viața lăuntrică a omului, viața sa în societate, precum și dezvoltarea relațiilor între cei apropiați sau a relațiilor credincioșilor cu statul, toate acestea sunt cele mai prețioase învățăminte pentru fiecare dintre oameni. Pentru fiecare dintre noi momentul când începem să ne înțelegem mai bine cu cei din jur, este cel mai mai profund rezultat.*

Cartea Patriarhului Kirill nu necesită o lectură îndelungată și astfel, – într-o vreme când oamenii s-au dezvățat să mai citească texte lungi și complexe –, fiecare va putea să aleagă ceea ce este mai prețios din ce a trăit și a gândit Patriarhul.

Prea Sfințitul Părinte Episcop Paramon a mai menționat: *Cartea nu conține nici un fel de propagandă. Aici este doar viață întru Domnul. Și fiecare om care vine în casa Lui Dumnezeu, respectiv, într-o biserică ortodoxă fie în România, fie în Rusia, va împărtăși acele gânduri cu ale Patriarhului nostru.*

Întrucât la lansare a fost prezent Prea Sfinția sa, Varlaam, episcop și vicar patriarhal, înaltul prelat rus a rostit următoarele cuvinte: țin să exprim mulțumirea mea Preafericitului Patriarh Daniel, pentru această posibilitate de a mă afla aici, în România, iar pentru Vlădica Varlaam – pe care îl consider un fel de frate al meu –, aceeași gratitudine.

Rubrică realizată de Elena DIACONU

*

În curând,

în Biblioteca IRRD 1989

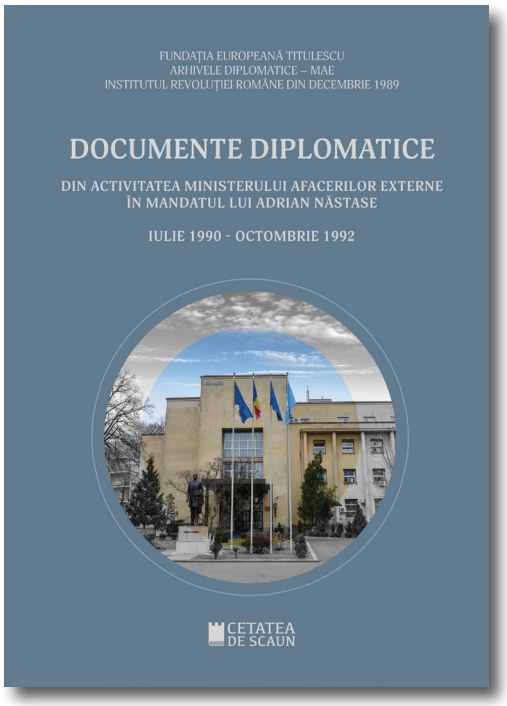

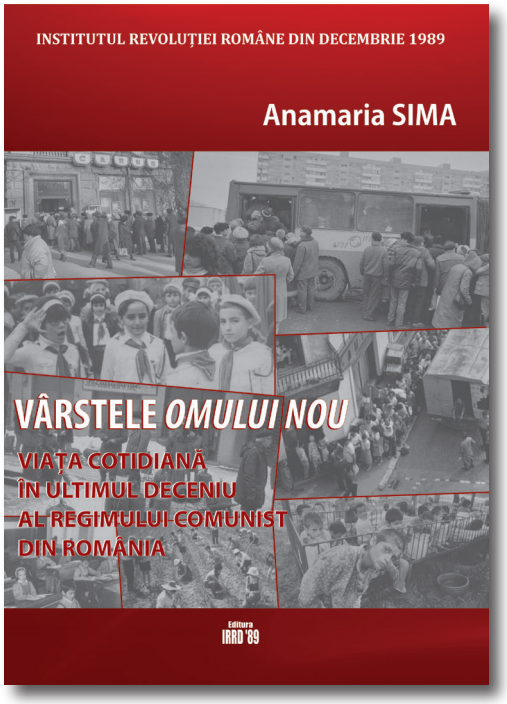

*